

DOMINIK PECKA

SKRYTÉ PAPRSKY

1933

EDICE »KRYSTAL« OLOMOUC

DOMINIK PECKA

SKRYTÉ PAPRSKY

V OLOMOUCI 1932

Imprimatur: Nr. 18682. Olomucii, die 16. Novembris 1932.

Josephus Vyvlečka, Praeses a. e. Consistorii.

PRAVDA A SLOVO

ZÁŘENÍ PRAVDY

Vše již bylo řečeno. To je doznání nemohoucích filosofů, kteří již nemají, co by světu řekli. Vše již bylo řečeno — je vyznání apoštolů posledních dob, jichž hlas zaniká ve vřavě světa. Vše již bylo řečeno, aby svět byl spasen, ale svět nepřijal Slova.

Vše, co ještě může býti řečeno, buď souhlasí nebo odporuje tomu, co již řečeno bylo.

Mnoho z toho, co se káže, mluví, píše a tiskne, je nepůvodní. Nejsou to vlastní myšlenky lidí, kteří káží, mluví, píší a tisknou. Můžeme čísti důkladné studie o původnosti.¹ Tak zvaná původnost je celkem iluze. Mnohá myšlenka, kterou považujeme za svůj vlastní nápad, je myšlenka, kterou jsme kdysi slyšeli. Nyní se probudila ve vědomí a hle, my se domníváme, že se ve vědomí narodila. Kdo vysvětlí, proč probuzení a zrození jsou si tak podobny?

O většině domněle původních myšlenek lze říci, že vznikly kombinací dvou či více myšlenek nepůvodních. Mnoho čteme. Četbě podléháme. Stáváme se nepůvodními. Dobře radí Malebranche, abychom čtouce knihu, četli nejprve nadpisy kapitol, přemýšleli napřed sami o věci a potom teprve četli, co napsal spisovatel. Tak si zachováme neodvislost ducha.²

To, co považujeme někdy za vědu duše, bývá často jen věda paměti.

Nepůvodnost není ani neštěstí, ani hanba. Hanbou jest jen neživotnost našich myšlenek a slov. Neživotná jsou slova, která pronášíme, jen abychom udělali dojem. Chceme uchvacovati, baviti, blýskati se. Kážeme sebe, ne pravdu. Neživotná jsou slova, která nesouhlasí s životem. Jinak mluvíti a jinak žíti je neživotné. Můžeme se utěšovati

Tolstojem, který si připadá jako opilec potácející se ulicí, ale který rozumuje, že cesta, po které jde, přesto nepřestává být pravou cestou. Můžeme se utěšovati výklady moderních psychologů, kteří vysvětlují rozpor mezi učením a životem filosofů: říkají učeně a vtipně, že filosof vymýšlí, co nemá, filosofuje, aby mohl žít, nahrazuje nedostatky své osobnosti i svého osudu. Vymýšlí-li Nietzsche nad člověka, vymýšlí ne to, čím jest, nýbrž to, čím by rád byl. Jest chorobným ubožákem: jak velice touží po zdraví, když hlásá vůli k moci! Pohrdá slabochy, poněvadž pohrdá sebou.

Klíčem každé filosofie jest filosof. Bylo řečeno: Nezajímají nás dějiny filosofie, nýbrž životy filosofů.

Můžeme se utěšovati jakkoliv. Neunikneme. Snad vysvětlíme duchaplně svůj rozpor, ale neomluvíme ho.

Měli bychom se zkoumati, je-li v nás nějaké nejá, něco, co nejsme, a čím bychom se rádi stali. Staňme se tím a nebude rozporu.

Výstražně svítí these Bourgetova Poledního ďábelství: Člověk musí žít, jak myslí, jinak, dříve nebo později, bude mysliti, jak žil.³

V slovu je člověk, jaký je: celý nebo necelý, hotový nebo nehotový, skutečný nebo nesktečný. Styl je výrazem osobnosti. Styl je pravda a člověk.

Pravda — podobná slunci — září sice všem duším, ale duše různě ji přijímají — právě tak jako různé květiny totéž světlo různě asimilují podle svých vnitřních sil a vydávají různost tvarů, barev a vůní. Jedna a táž myšlenka nstejně působí v různých lidech. Vyjadřují-li dva lidé tutéž myšlenku, vyjadřují ji nstejně podle způsobu, jak ji pojali, prožili, procítili, podle hloubky ozvěny duchovní, kterou v duši jejich vyvolala, podle šířky asociálních kruhů, jež uvedla v pohyb, podobajíc se kameni vrženému do jezera: tím více zčeřuje hladinu, čím hlubší je místo, kam padl, a čím větší je plocha hladiny.

Gratry se bojí, aby se styl nestal zakrýváním pravdy. Člověk píšící nemá prý mysliti na lidi, nýbrž jen na Boha a na pravdu. Žádný styl! volá. Jen přísnou nahotu pravdy! Pište jen výsledky, a to několika málo slovy! Odlučte vše, co jest jen šat, ozdoba, lákadlo, léčka, lesk, opatrnost, přechod!⁴

Nestačí však mysliti jen na Boha a na pravdu. Pravda je pro lidi. Kdo píše, musí mysliti také na lidi. Styl je pravda a člověk a lidé.

Pravda se nemůže skrývat. Pravda je živé zrno, které chce vzklíčiti, vyrůst a užitek přinést. Zrno si samo hledá cestu k světlu, vláze a teple. Pravda si hledá cestu k rozumu, citu a vůli. Chce býti pochopena, procítěna, uskutečněna.

Pravda bývá posuzována podle toho, jaké přinesla ovoce. Podle toho, jak působila, jak se líbila, jak zářila. Tedy podle stylu. Zrno se hodnotí podle vzrůstu a užitku. Styl je růst pravdy, ne smrt pravdy. Styl je organismus pravdy. Styl není hromada myšlenek. Styl není spousta slov. Styl je živé ústrojení. Vieyra přirovnává řeč k stromu. Buď vše je peň, a to není řeč, jest to sochor. Buď vše je list, a to není řeč, je to chrastí. Buď vše jest proutí, a to není řeč, jest to otýpka. Buď vše jest kvítí, a to není řeč, jest to kytice. Anebo vše jest plod, ale to není možno, neboť není plodu beze stromu.⁵

Ovšem styl není služba marnosti. Mnozí řeční před posluchačstvem, ale ne pro posluchačstvo. Mnozí píší, aby vyplnili stránky a sloupce, ale ne, aby naplnili duši a srdce. Mnozí tvoří pro posudky literární kritiky, ne k užitku. Chtějí jen býti zařazeni, registrováni v lexikonu.

Styl nesmí býti nástrojem ješitnosti. Leckdo si myslí, že stačí jakési nápady, aby mohl mluvit a psát. Myšlení se pak nahrazuje sebevědomím a říká se tomu inspirace. Jest jen jedna inspirace: Ducha Božího. Vše ostatní je práce, myšlení, usilování, zkoumání, hledání. Styl není kejklřství. Není pravdy ve filosofii ani v theologii, které by

nebylo možno vyjádřiti slovy prostými, každému srozumitelnými. Říkati neobyčejné věci způsobem obyčejným bylo by vrcholem dokonalosti řečnické i spisovatelské právě tak, jako vrcholem dokonalosti křesťanské jest konati obyčejné způsobem neobyčejným.

Ale tím se nevracíme ke Gratryho požadavku nahé pravdy. Nesouhlasíme docela s těmi, kdož se domnívají, že styl či forma je krasořečnění, marnivé hledání formy pro formu, a dokazují, že snaha říci pravdu pro pravdu samu a říci ji co nejpravdivěji oděje ji krásou nechtěnou spisovatelem, ale obsaženou v pravdě samé.

Je třeba říci, že styl nebo forma, kterou někdo hledá, není stylem ani formou. Znamená to prostě, že ten člověk hledá sebe, svoji osobnost a osobitost, čili že se dosud nestal osobností. Jest jeň individuem myslícím, mluvícím nebo píšícím, ne služebníkem pravdy. Pravdě nemůže sloužiti loutka, nýbrž jen osobnost.

Pravda je shoda. To platí o pravdě metafysické, logické i morální.

Pravda metafysická je shoda předmětu vnímaného s jeho ideálním typem.

Pravda logická je shoda rozumového úsudku o věcech se skutečným jejich poměrem.

Pravda morální je shoda slova s myšlenkou. Shoda je prvkem krásna. Krásno je v jednotě, řádu, dokonalosti. Krása jest jas jednoty. Krása je zřejmost shody. Lze říci, že krása je záření pravdy.

Pravda jsouc pravdou, je krásná. To jest její ontologická krása. Tu krásu má pravda proto, že je pravdou. Tu krásu má, i když není vyjádřena.

Má-li však býti vyjádřena, projde tavírnou osobnosti a tam se oděje smyslovým tvarem, krásou druhotnou, a tu můžeme nazývati krásou psychologickou.

Krásu ontologickou má pravda již v rozumu. Krásu psychologickou získává v osobnosti. Osobnost však je celý člověk, nejen rozum, nýbrž i vůle,

obraznost. Pravda sama si netvoří tvar. Tvoří její osobnost. Praví-li Pán Petrovi: Ode dneška budeš lidi lovit, praví mu to krásně. A slova tato mají krásu nejen ontologickou, nýbrž i psychologickou. Ontologickou, poněvadž je to pravda. Psychologickou, poněvadž je to řečeno člověku, jenž byl dosud rybářem, řečeno po zázračném zahrnutí ryb, jež naznačovalo úspěchy apoštolské činnosti a moc Boží milosti, řečeno ve chvíli, kdy apoštol měl opustit moře Galilejské, aby se odebral na moře světa.

Budeš lidi lovit — je výrok, který má formu, styl, smíme-li tak mluvit. A ta forma je dána osobností, ne pouhým obsahem výroku.

Aby pravda působila, nestačí jí původnost, životnost, osobitost, ladnost. Působily i pravdy nepůvodní, neživotné, neosobité a neladné. Spoléhat na původnost, životnost, osobitost a ladnost pravdy bylo by kacířství pelagiánské.

Člověk zasévá, Bůh dává vzrůst. Člověk dělá něco, ale nedělá vše. Bůh však také nedělá vše. Netvrdíme, že pravda působí jen svojí lidskou stránkou. Tvrdíme však, že Bůh nikdy nepůsobí proti přirozenosti a nikdy nemíjí přirozenost. Tvrdíme, že tomu, kdo má, bude přidáno, a tomu, kdo nic nevyzískal, bude odňato i to, co má. Mluva Evangelia je jasná.

Neměří se výsledek, nýbrž úmysl. Ne skutečný zisk, nýbrž snaha. Ne věc, nýbrž osobnost. Ne haléř, ale vdova. Milost buduje na osobnosti. Milost buduje na životnosti. Milost buduje na stylu, ovšem na stylu, který vyjadřuje osobnost, ne na stylu, který je hrou slov. Jednoho dne má svatý František kázati před papežem Honoriem III. Má sestavenu latinskou řeč a umí ji zpaměti. Při prvním slově se zarazí a ztratí souvislost. I počíná mluvit svým způsobem, lidovým nářečím, prostě, od srdce a zdá se, jak praví svatý Bonaventura, že Duch Boží mluví jeho ústy.

Má svůj styl. Styl — toť osobnost. Káže bez řeč-

nických obrátů: nekáže, mluví. Směje se, pláče, rozplakává. Hraje osobu, o níž mluví lidu, tleská rukama, dupe nohama, jása radostí, bečí jako beránek, vyslovuje-li slovo Betlem. To je jeho styl. A na něm buduje milost.

Jsou zachována kázání svatého Jana Vianneye. Nejsou ani originální ani duchaplná. Nevynikají žádnou zvláštností slohu. Čteme-li je, přesvědčujeme se, že slovo faráře arského působilo něčím, co nemůže být perem zaznamenáno. A přece působilo stylem. Říkáme to, i když se to zdá protimyslným. Vianneye poslouchal jednou o letnicích mistr slova Lacordaire. Po kázání řekl: Ukázal mi Ducha svatého. Sotva lze říci, že by na něho byl zapůsobil slohovými floskulemi. Ale jisto je, že na něho zapůsobil osobností. Jan Vianney měl pokoru. A poněvadž měl pokoru, měl jasnost. A poněvadž měl jasnost, měl osvětlení. Jeho styl byl v tom, že neuchvacoval. Učil, tvrdil, přikazoval. Nazýval věci pravým jejich jménem. Byl prost jakékoliv sebelásky. Jeho styl vyrůstal z pokory.

Opravdový účín může mít jen to, co řekneme v naprosté pokoře.

Chceš být velikým? táže se sv. Augustin. Začni tím, co je nejmenší. Zamýšlíš vystavěti velikou budovu vznešenosti? Mysli nejprve na základ poníženosti. Jak velikou a mohutnou stavbu hodlá člověk zbudovati, čím dům bude větší, tím hlubší kope základ.⁶

Pokora je pravda o člověku. Z pokory vyrůstá osobnost. Z osobnosti vyrůstá styl.

Pokora je tajemství stylu. Pokora je předpokladem milosti. Pyšným se nedává Bůh.

VZPOURA SLOV

Slova lidské řeči mají sloužiti, ne panovati. Někdy sami kazíme slova tím, že na ně příliš mnoho nakládáme. Chceme jedním slovem vyjádřiti různé pomysly. Slovo duše, které by mělo znamenati toliko ducha lidského, má v technologii význam tuhé vložky, v kovovém hřídeli značí tyč, na kterou se dokola přivaňuje železo, v tkalcovství značí osu v člunku, na kterou se navléká cívka, při výrobě drátěných lan značí konopnou vložku, na kterou se navinují dráty, aby se utvořil pramen, v puškařství značí vnitřní vývrt hlavně, v automobilismu gumovou vzdušnici v pneumatice, v klukovské hantýrce bezovou dřeň a marmeládu v buchtě. Kterak tedy můžeme chtíti, aby se slova nevzpouzela a neoplácela zlého zlým? Kdybychom od nich žádali méně, sloužila by nám lépe. Slova se mstí. Především tím, že se k nám vrací co potměšilí přestrojenci, jejichž pravou tvářnost hned neuhodneme. Pouhé slovo bez určující a objasňující souvislosti vyvolává v duchu tolik představ, kolik břemen jsme na slovo naložili. Máme pak práci, abychom našli pravý jeho smysl.

Nutíme také slova, aby vyjadřovala věci tajemné a nevýslovné, věci božské. Chceme, aby zapomněla svého hmotného a nečistého původu. To se nám nepodaří tak lehko. I když povyšujeme slova lidská do řádu vznešenějšího, nepřestává na nich lpěti skvrna neurozenosti. Vyřkneme-li nějaké slovo, vynoří se obyčejně jeho prvotní, surový, nezuschlechtěný význam. Anebo se vynoří nejprve jeho všední význam a teprve, když jsme nespokojeni, jde se převléci a objeví se po náležitém průtahu ve významu svátečním. Různá slova jsou navzájem spřízněna. Tvoří rody či řady. Jedno slovo vyvo-

lává jiné. Jako představy, tak i slova se sdružují v mysli podle vztahů místa, času, příčinnosti, podobnosti, opaku a snad ještě jiných. Tak vzniká neshoda mysliti správně o věcech duchovních. Často je třeba zpřetínati vazivo, jímž různé představy navzájem jsou spojeny, a vybrati si z tlupy zakuklenců, kteří si vynucují vstup do duše, nejlepší a nejschopnější. Těžko je mysliti — těžko vyjadřovati, těžko chápati. Slovo nikdy nevyjádří přesně, co jsme myslili, a v mysli jiných nikdy nevyvolá přesně ozvěnu toho, co jsme chtěli říci.

1. Žádným slovem lidské řeči není možno vystihnouti Boha. Podstata božská je nevýslovná.

Slovo či jméno jest vyjádřením pojmu. Člověk, bytost konečná a omezená, není schopen utvořiti pojem Boha nekonečného. Míti pojem Boha znamená býti Bohem. Slova, jimiž člověk jmenuje Boha, vyjadřují jen některý rys podoby božské, jak se jeví v tvorstvu, nikoli však podstatu božskou, jak jest o sobě a v sobě.

V Písmě sluje Bůh Jahve - Jsoucí, Šaddaj - Mocný, Eljon - Nejvyšší, Kadoš - Svatý, El - Silný, Adonaj - Pán.

Jméno Jsoucí vyjadřuje dobře, že Bůh má vlastní a naprostou jsoucnost na rozdíl od bytostí stvořených, majících jsoucno nevlastní, dočasné, darované, relativní. Ostatní jména vyjadřují buď niternou vlastnost božské bytnosti, buď odlišnost Boha od tvorstva, ale jsou to jména poměrná, částečná, stranná.

Bůh se jeví tvorstvu nesmírným množstvím různých dokonalostí. Proto by bylo třeba dáti Bohu tolik jmen, kolikerým způsobem září jeho božská podstata. V tom smyslu lze nazývati Boha mnohojmenným (polyonymos) nebo všejmenným (panonymos). Poněvadž ale žádným jménem lidské řeči není možno Boha dokonale vyjádřiti, a ani ne tisíci tisíců jmen, může Bůh nazýván býti bezejmenným (anonymos) nebo nadejmenným (hyperonymos).

A tak, ať mluvíme o Bohu jakkoliv, vyjadřujeme ho vždy jen nejasně, nedokonale, částečně, lidsky. Vyslovíme-li slovo Bůh, míváme představu hodně antropomorfní. Samo Písmo mluví o Bohu jako o člověku a přičítá mu lidské vlastnosti. A Bůh přece nemá vlastností v lidském smyslu, Má ve skutečnosti jen jedinou vlastnost, naprostou jsoucnost. Mluvili se už o vlastnostech Božích, mělo by se vždy ukázati, co je v tom nepřesného. Lidské vlastnosti jsou jakési přílepky na lidech. Tento člověk je dobrý, pravím. Ale člověkem by byl, i kdyby dobrý nebyl. Avšak byl by Bůh Bohem, kdyby nebyl dobrý? Vlastnosti Boží jsou takřka vkořeněny v samu podstatu božskou, ba více, jsou s ní totožny a tudíž také navzájem se nijak nerozlišují. Také není přesné užívati o Bohu přídavných jmen: věčný, spravedlivý, moudrý. Přesné je říkati: Bůh je věčnost, spravedlnost, moudrost. Užívá-li se přídavných jmen, připouští se nepřímou aspoň možnost, že by Bůh tu neb onu dokonalost mohl nemíti.

2. Slovo: Nejsvětější Trojice rozhodně vyvolává představu trojice číselné. Jeden Bůh a tři osoby — to na první ráz se vtírá v podobě nesmyslné rovnice: $3 = 1$.

Trojice tato však není matematická. Výklady o Trojici mohou se opírat o poznání ducha lidského. Člověk je duch a Bůh je duch. Duch duchu je podoben. Podoben, ne roven. Duch lidský má tři základní schopnosti: paměť, rozum, vůli.

Paměť uchovává dojmy. Paměť obsahuje minulé, přítomné i budoucí. Minulé vzpomínáním, přítomné vnímáním, budoucí předvídáním.

Dojmy jsou otisky věcí v duši. Otisky věcí podobných srovnává duch a hledá, co mají společného. To společné nalézá odmyšlením zvláštních znaků. Vzniká tak pojem. Tvořiti pojmy jest vlastní činnost rozumu. Zvíře má jen obrazy věcí, ne pojmy.

K poznáním věcem není duch lhostejný. Buď se s nimi sbližuje, buď se od nich vzdaluje. Buď je

miluje, buď nenávidí. Tato činnost ducha je vůle.

Trojí tato činnost ducha jest náznakem vnitřního života v Bohu. Nekonečný, věčný a vševědoucí Otec je naznačen pamětí. Syn je naznačen rozumem. Duch sv. je naznačen vůlí. Vůlí se projevuje život. Známkou života první i poslední je dech. Duše se nazývá v Genesi dechem života. Duch svatý je vůle Boží. Činnost Boží. Láska Boží.

Psychologie lidská se podobá psychologii božské. Člověk je stvořen k obrazu a podobnosti Božímu. Budí-li název Trojlce Boží představu trojlce číselné, má vinu nevhodné slovo. Lze naléztí lepší? Bylo by dobré mluvit ne o dogmatu nejvyšší Trojlce, ale o dogmatu vnitřního života v Bohu nebo o dogmatu Boží psychologie?

3. Dogma Vykoupení. První představa, kterou uvádí na mysl slovo Vykoupení, jest představa koupě: jako by nás byl Kristus vykoupil tím, že za nás položil výkupnou cenu a tak nás vysvobodil z otroctví ďáblova. To by se předpokládalo, že ďábel nabyl hříchem právní moci nad lidstvem a vyrval takřka Tvůrci jeho majetek. Takový předpoklad by však byl dogmaticky nesprávný.

Křtismus spasil lidstvo ne tím, že zaplatil výkupné a zůstal i jinak cizím lidskému pokolení, nýbrž tím, že vtěliv se ztotožnil sebe s člověčenstvem a jako hlava jeho učinil zadost Otci za hříchy světa. Spojení Krista s člověčenstvem není ani fyzické, ani právní, ani mravní. Tu opět selhávají slova. Z nedostatku jiného výrazu pravíme, že to spojení jest mystické: to znamená, že všechno se dělo, jako bychom my a On jedno byli. Tedy spojení neskutečné? Nikoliv, ale tajemné. Tajemno není protivou skutečna, nýbrž jeho nehmatatelnou a nezvažitelnou stránkou.

Zadostučinění jest dílem Krista i lidstva. Cena jeho je nekonečná, poněvadž není jen lidským dílem, nýbrž boholidským. Jako v Adamovi všichni zhřešili, tak v Kristu všichni docházejí odpuštění. Sv. Pavel děkuje Bohu, že tajemství vůle své nám

oznámil podle svého zaslíbení, které si byl uložil sám u sebe vzhledem ke zřízení plnosti časů, aby totiž všechno pod jednou hlavou opět spojil v Kristu, co jest na nebi i co jest na zemi. (Ef. 1, 10.) Řecký text má: anakefalalosasthai ta panta en to Christo. Vulgata překládá: instaurare omnia in Christo — aby napravil všechno v Kristu. To není přesné. Podle reliefního výrazu původního textu byla náprava světa zjednána tím, že vše bylo pod jednou hlavou spojeno v Kristu.

4. Říká se: Třetí osoba božská se nazývá Duch svatý, protože nás posvěcuje. Ptáme-li se, kterak nás posvěcuje, zní odpověď: Tím, že nám uděluje milost posvěcující.

Tohle jest jen tautologie, nic nepravící hra slov. Ta hra budí zdání, že to posvěcování jest jen něco zevního. Změna jakási na povrchu. Vzniká chybná představa o Duchu svatém jako o čističi a okrašlovači duše. Vzniká domněnka, že milost posvěcující je věc, přívěsek, který dělá duši hezčí.

Bůh nás posvěcuje tím, že v nás přebývá. To je řečeno jasně u svatého Jana: Miluje-li kdo mne, slovo mé zachovávatí bude, a Otec můj bude ho milovat, i přijdeme k němu a příbytek u něho si učiníme. (Jan 14, 23.) Přebývání Boha v duši připsujeme Duchu svatému, Duchu lásky, poněvadž v podstatě jest dílem lásky Boží k člověku. Křesťan je chrámem. Je svatostánkem. Je monstrancí.

Co je milost posvěcující? Co si myslíme, vyřkne-li to slovo? Něco nejasného, neskutečného, nepřesného. Jsme obětí abstraktního výrazu. Řeknu-li však: Milost posvěcující je Bůh v duši, je to jasné, skutečné, přesné vyjádření. Kterýsi filosof náboženský řekl: Nepokládejte nekonečno za věc, nýbrž za osobu! Milost posvěcující je Bůh zvláštním způsobem přítomný v duši. Není to jen něco, nýbrž někdo.

5. Představa, již budí slovo Církev, jest jakousi stínovou stopou, kterou zanechaly v mysli obvyklé definice Církve. Praví se, že Církev jest společ-

nost pravověřících křesťanů, kteří jedno učení vyznávají, jedněch svátostí užívají a římského papeže za nejvyšší viditelnou hlavu uznávají. (Podle kard. Bellarmina.) Nebo: Církev jest říše Kristova na zemi apoštolskou autoritou řízená. (Palmieri.) Netřeba vykládati, že tyto definice jsou neúplné. Vyjadřují toliko pojem Církve viditelné. K Církvi však podle ducha náleží i spravedliví jinověrci a pohané, mají-li touhu Boha poznati a jeho vůli plnit. K Církvi náleží všichni, kdož jsou nějakým způsobem pokřtěni: buď křtem žádosti, buď křtem krve, buď křtem vody. Mimo to náleží k Církvi i svatí v nebi a duše v očistci. Ti nejsou v definici pojati.

Otázka: lze definovati Církev? Chceme-li nějakou věc definovati, užijeme nejprve nejbližšího jména či názvu druhového a připojíme zvláštní znaky, jimiž se věc od jmenovaného druhu liší. Člověka definujeme: živočich rozumný. Živočich — nejbližší druh. Rozumný — zvláštní znak, specifický rozdíl mezi člověkem a živočichem. Všecky definice jsou vztažné, poměrné. Definujeme vždy na základě podobnosti naznačující shodu a neshodu.

Plyne z toho, že nemůžeme definovati věci, které nemají sobě podobných. Nemůžeme definovati unikum. Církev je unikum. Řekneme-li, že Církev je sbor či společnost, již tím slovem omezujeme a snižujeme pojem Církve. Při slově Církev mají lidé nezřídka na mysli jen kněze, biskupy a papeže. To se jim zdá, že je Církev.

6. Život věčný. I tu selhávají slova. Mluvívá se o životě posmrtném. To přídatné jméno podobno sepli vyvrhuje černé barvivo, aby nám zakalilo duševní zrak. Slyším-li výraz život posmrtný, mám dojem čehosi ponurého, neživotného. Ovane mne jakýsi děs nicoty a prázdna, jest mi, jako bych nahlédl v temnou říši stínů.

Mluví se o životě záhrobním. Vynoří se mi v duchu temná jáma, do které spouštějí černou rakev. Slyším pláč. Vldím ženy v černých závojích, jak pa-

dají do mdlob. Smuteční flór, lkání, lomení rukou, jako by všemu byl konec. A není přece konec ničemu. Tvým věrným, ó Pane, život se mění, ale neodnímá — pěje stará španělská preface. Život věčný není život po smrti, ale život bez smrti.

Katechismus mluví o posledních čtyřech věcech člověka. Jsou to smrt, soud, nebe a peklo. Slyším-li věc, mám především představu hmotného předmětu. To dalo podnět k známému vtipu, že poslední čtyři věci člověka jsou brýle, paruka, hůl a průtržní pás.

Fechner ve svém *Büchlein vom Leben nach dem Tode* a Eymleu v třetím díle svého *Gouvernement de soi-même* přirovnávají smrt ke zrození. Praví, že člověk nežije jeden život, nýbrž trojí. První život je život v lůně matky. To je stálý spánek ve stálé tmě. Druhý život je to, co obvykle nazýváme životem. Počíná se narozením. Tento život je střídání mezi světlem a tmou, spánkem a bděním. Třetí život se počíná smrtí tělesnou. Život ten je stálé světlo a stálé bdění.

Na prvním stupni života tvoří si dítě ústroje potřebné pro druhý stupeň. Na druhém stupni si tvoří člověk ústroje potřebné pro třetí stupeň. Netvoří jich sám. Ba vůbec jich netvoří ve vlastním smyslu. Dostává je. Bůh mu je dává na křtu svatém.

Do pláně duše zaštípen byl roub božského života. Pláně se zušlechtilo. Zbožštilo. Počalo mít účast na božském životě. Tato účast se nazývá milostí posvěcující. Je to účast neúplná, ale zároveň schopnost k účasti úplné, ústroj k vldění Boha.

Co se děje po smrti? Buď je duše připravena Boha viděti — bude ho tudíž viděti. Neb není — nebude ho tedy vlděti. Je to tak jako při zrození tělesném. Buď má dítě zdravé oči - prohlédne: buď ne, ježto si nevytvořilo v lůně matky ústrojí zrakového, i bude žít v tmě, slunce mu bude nadarmo svítit.

Netřeba si představovat, že soud nad duší zemřelého se koná zvláštním výrokem Božím. Soud

je hra života a smrti. Buď ústroj — pak vidění, věčné světlo, patření na Boha, blaženost, nebe, buď nedostatek ústroje — pak věčná tma, odloučení od Boha, marná touha po něm, peklo.

Čtyři poslední věci člověka nejsou věci, ani nejsou čtyři. Smrt, soud, nebe, peklo — vše je jedno a totéž, přechod do třetího života, různý ovšem podle uschopnění duše ke spojení s Bohem.

ŠPATNÁ SLOVA

Velmi by prospěl světu, kdo by dovedl vše nazvatí pravým jménem. Je totiž v lidské řeči mnoho jmen nepravých. To proto, že je v lidském životě mnoho nepravosti. Nemůžeme ovšem žádati od lidí, aby těch nepravostí nečinili. Všichni jsme hříšní. Ale můžeme od nich žádati, aby činí-li je, věděli, že to nepravosti jsou.

A mnoho je v lidské řeči slov vznešených. Ale těch slov se vždy neužívá k vyjádření věcí vznešených. Spíše se jich užívá k zatajení věcí, jež vznešeny nejsou. Mnohá z těch vznešených slov jsou vypůjčena ze slovníku filosofického. Zachází se s nimi jako s vypůjčenými věcmi: nepořádně, nelítostně, neopatrně, nešetrně, šibalsky.

A mnoho je v lidské řeči jmen pravých, poctivých, výstižných, prostých a jasných. Tato jména upadají v zapomenutí. Jsou již jen zvuky, ne slovy. I naplňuje se na lidech tohoto věku, co řekl prorok Isajáš: Ušima budete poslouchati a neuslyšíte.

A proto výklad o pravých a nepravých jménech může se nazývatí buď Řečí do prázdna, nebo Promluvou k hluchým.

ABSOLUTNO.

Boha nazývají Absolutnem. Jméno Bůh je patrně málo filosofické, málo učené, málo vznešené. Kdyby bylo málo poetické, byla by pomoc dosti snadná. Stačilo by otevřítí Evangelium. Je pravda: Bůh se v něm nenazývá Bohem, ani Hospodinem, ani Pánem. Nazývá se Otcem. Otec je jméno poetické.

Avšak nehodí se duchům filosofickým. Raději se chtějí nazývatí poutníky Absolutna než dítkami

Božími. Čestnější se jim zdá býti mistry lidí než syny Božími.

PSYCHE.

Duši nahradili psychou, vitálním principem, tvůrčím elementem v člověku atd., krátce udělali z ní tak zvanou vyšší funkci, po jejímž původu a určení se ptáti jest holou všetečností. Řekne-li se, že člověk má duši, je to trochu neomalené, zavazuje to. Je to právě tak, jako kdyby se řeklo, že člověk má povinnosti. Proto jest třeba hledati útočiště ve výrazech filosofické hantýrky, které neznamenaají nic a utajují vše. Etymologie duše je duch. Utíkáme od kořenů slov, protože nechceme znáti Kořene věcí.

INTELIGENCE.

Co je člověk Inteligentní? Je to člověk vzdělaný? Ve slově intelligence se zpravidla tají pohled do školních lavic. Inteligentní člověk by tedy mohl býti člověk prošlý třídami, po případě člověk mající akademickou hodnost. Člověk, který udělal ze tří pojednání čtvrté a je doctor. Je-li také doctus, o tom už se nemluví.

A. Hello, který si rád pomáhá etymologií, říká, že intelligere znamená infus legere, uvnitř čísti, to jest rozuměti, chápati. Inteligent by tedy byl člověk řídící se ve všem rozumem, člověk mající o věcech správný úsudek a tak podobně.

Ale to o sobě nikdo nemůže věděti s jistotou: úsudky měníme. Dnešní úsudky bychom nezměnili za úsudky, které jsme měli před deseti lety. Rozumem se také vždy neřídíme: přecasto se jen domníváme, že se řídíme rozumem. Abychom se omluvili z nerozumnosti, říkáme, že děláme špatné zkušenosti.

Nikdo si není jist, je-li učený a rozumný. Jist si může býti jen maturitním vysvědčením a doktorským diplomem. Co proseděl v škamnách, to mu nikdo nevezme. Čili: rozum ztratiti člověk může,

inteligenci ztratiti nemůže. Intelligence jest tedy jen označení oné nejmenší míry rozumnosti, které již nemůžeme pozbyti.

ILUSE.

Oddávati se klamům je pošetilé. Oddávati se ilusím je poetické. Náš filosoficky mluvící přítel si stěžuje, že je zase o jednu ilusi chudší a tak se bezděky přiznává, že všechno jeho duchovní bohatství se skládá ze samých klamů. Štěstí lidské se buduje tím, že člověk považuje za něco, co ve skutečnosti není nic.

Ztracený syn měl aspoň tolik rozumu, že si přál nasytiti se mlátem, které žrali vepři. Mláto bylo něco. Ale tito synové bludu krmí svého ducha nicotou přeludů říkajíce: co děláme, je blbost, ale je to hezké.

Co chcete, prosím, každý má svou pravdu, pravda je to, co nás blaží. Jak milosrdná jest filosofie! Její nomenklatura je hromada písku, do které můžeš strčiti hlavu a říkati, že je na světě tma. To je tvá iluse a zároveň tvá pravda. Krásné slovo — iluse. Klamy nechme noetikům a vůbec lidem, kteří trpí žaludečními obtížemi.

PROBLÉM.

Problém je otázka. Tázati se je všední a dětinské. Řešiti problémy je učené a vznešené. Je-li nějaká otázka nepřijemná, udělá se z ní problém. Máme problémy filosofické, hospodářské, literární, umělecké, estetické, mravní — a tak do nekonečna. Svět je pln problémů. Někdy tíží tradice. Nemilé jsou určité mravní povinnosti. Je tu pomoc: udělá se z toho problém. Manželská nevěra je hřích: ale jak zcela jinak to zní, řekne-li se, že manželství je problém! Máme tu nevěrníka. Včera jsme jím pohrdali, dnes už víme, že je pouhou obětí manželského problému.

Jsou otázky a jsou odpovědi. Jsou otázky nejasné a jsou odpovědi jasné. Ale ty odpovědi jsou nepohodlny: smíš — nesmíš, máš — nemáš, můžeš — nemůžeš. Ty odpovědi jsou zákony neměnného a naprostého mravního řádu. Tento řád je nám nepřijatelný. Nechceme otázek. Nechceme odpovědí. Propast volá propast. Nechte nám naše problémy! Je to tak útěšné! Člověk si pomyslí, že nic není pravda a všechno je dovoleno.

TEORIE.

Teorie značí buď domněnku nebo soubor určitých pravidel a zásad. Teorie je slovo oblíbené i neoblíbené.

Oblíbené, značí-li vědecké dohady, líbivé myšlenky, jichž však nelze dokázati. Teorie je berlička, o kterou se opírá badatelská neschopnost. Ignoramus — řekl poctivě Du Bois Reymond. Poznalo se však hned, že je nevkusné přiznávat se k nevědomosti. Je pravda, že nic nevíme, ale budeme se tvářiti, jako bychom věděli. Je pravda, že nemůžeme dokázati svých dohadů, ale budeme dělati, jako bychom jich prozatím dokázati nemohli. Nevíme, ale domníváme se. Chtějíce však přesto vypadati důstojně a neomylně, nazýváme své domněnky teoriemi. Jsou to domněnky jako jiné domněnky, jen že jsou učené. Jsou to domněnky jako jiné domněnky, jen že jsou to domněnky učenců.

Slovo teorie je oblíbeno, dokud zakrývá neschopnost lidského rozumu. Ale je neoblíbeno, ukazují-li směr lidské vůli. Hned zšedne, aby ve svěží zeleni zazářil zlatý strom života. Šedá jest každá teorie. Hloupé jest každé pravidlo. Nesmyslná jest každá zásada. K smíchu je všechno, co nevymyslili lidé.

PESIMISM.

Škarohlíd se jmenuje filosoficky pesimista. Škarohlídství se odívá v háv filosofické vznešenosti.

Řekneme-li někomu, že se škaredě dívá na svět, jistě se urazí. Že je pesimista, říká o sobě sám, a to s netajenou hrdostí.

Hleděti na něco škaredě je hřích: Je-li tvé oko zdravé, praví Pán, bude světlým celé tělo tvé: je-li však oko tvé špatné, celé tělo tvé bude tmavým. Jestliže tedy světlo, které jest v tobě, tmou jest, jak veliká bude tma sama? (Mat. VI., 22—23.)

Rozdíl mezi pesimistou a optimistou jest ten, že pesimista se dívá škaredě jsa škaredý, optimista se dívá krásně jsa krásný. Jací jsme, tak se díváme. Filosofové však by nás rádi přesvědčili, že pesimista se dívá škaredě proto, že jest moudrý, optimista že se dívá pěkně, protože jest hloupý.

IDEÁL.

Ctnost se nazývá ideál. Jsou lidé s ideály a jsou lidé bez ideálů. Jen v tomto dělítku najdeme vysvětlení, co jest ideál. Lidé s ideály jsou patrně lidé dobří. Lidé bez ideálů jsou lidé zlí. Tak bychom se domnívali ve své prostnosti.

Nikoliv: lidé s ideály nejsou lidé dobří, nýbrž jen lidé uznávající užitečnost ctnosti. Ideál není to, co děláme, nýbrž to, co se nám líbí.

A dále: lidé bez ideálů nejsou lidé zlí, nýbrž jen lidé žijící ve špatném okolí. Vždyť je slyšíme, jak říkají: Bývali jsme také šlechetní, ale život nás tomu odnaučil. Mívali jsme nejlepší vůli. Ale přesvědčili jsme se, že lidé jsou zlí, nejlépe jest nikomu nevěřiti. Čili: ideál není to, co nechceme dělati my, nýbrž to, co nechtějí dělati druzí.

ENERGIE.

Energie je síla. V dobrém je třeba vytrvati. Potřebnou sílu dává Bůh.

Jazyk filosofický mluví o energii, rozumí se, že o energii mravní. Jsouť i jiné energie, na příklad, tepelná, magnetická, elektrická. Tyto energie ne-

jsou nevyčerpatelný. Dojde-li energie, stroj se zastaví.

Jazyk filosofický připisuje lidem mravní energii. Zajisté se tak děje ve prospěch lidí. Jak jinak?

Spoutali a oslepili Samsona. Nedivte se, pánové. Došla mu energie. Tím se to stalo. Ne tím, že se zpronevěřil svému poslání a že nepůsobil s milostí Bohem mu danou.

Energie ubývá. Jsme lidé. Pikantní slůvko: energie. Tím slůvkem umlčíte milost pomáhající. Tím slůvkem si vždycky otevřete jako tajemným klíčkem zadní dvířka, jimiž lze prchnouti před odpovědností.

REAKCE.

V obecném jazyku značí reakce odpor. Člověku se nechce. Homo est animal iners.

Daleko více hřeší člověk opomíjením dobrého, než pácháním zlého. Kdo páchá zlé, je ovšem zlosyn. Kdo nečiní dobrého, je tolerantní, konciliantní, kulantní, bonvivantní občan. Na zlosyny jsou paragrafy trestního zákoníku. Pro klidné občany jsou blahovolené úsměvy tak zvaných nadřízených úřadů.

K spáchání zla je někdy potřeba odvahy, síly, vytrvalosti. Zločiny jsou často činy metafysicky krásné, byť nebyly krásné mravně. K opomenutí dobrého stačí dřímati v klidu. Opomíjení dobrého jest metafysicky i mravně ošklivé. Vyrůstá z lenosti. A lenost je plodem odporu. Odpor proti dobru je daleko ohavnější věc než láska k zlu. Láska k zlu je často jen pouhý odvrát od Boha. Ale odpor proti dobru je přímý odboj proti Bohu.

Tuto ohavnost bylo třeba zakrýti. Bylo vynalezeno kouzelné slovo: reakce. Každý živý organismus reaguje. Kopneme-li psa, kousne. Reaguje. I člověk reaguje. Jakkoli by ne, když je živým organismem? Zákon reakce zní: každý tlak budí protitlak. Dobro si žádá celého člověka. To je tlak. Na to reagujeme tím, že nehneme prstem. Chceme pokoj.

Nemáme politických vášní. Nejsme strůjci rozbrojů. Nejsme zlosynové, jsme dobří lidé.

KRISE.

K ničemu se svět tak ochotně nepřiznává, jako ke svým krisím. Krise je nemoc. Krise je neštěstí. Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech. Ocitli jsme se v krisi, říká se správně, ne zavinili jsme krisi. Buď vzdán dík filosofickému jazyku, že nám půjčil toto slovo, do něhož můžeme ukrýti svou zbabělost, nepoctivost a lenost.

Ocitli jsme se v krisi. Jaká pomůcka pro lidi, kteří se odvrátili od Boha a pohřížili se v bahno neřestí! Prožívají mravní krisi, praví se o nich soucitně. Hříšníci jsou vlastně trpitelé. Se zločinci se musí jednat jako s pacienty. Hřích je krise. Člověk se ocitne v krisi — ani neví jak. Kdyby člověk spáchal hřích, musil by buď hořce plakat jako Petr, nebo se oběsit jako Jidáš. Prožívá-li však mravní krisi, obskakují ho psychiatři, sugestoři, psychoanalytici a psychopatologové a sotva se ráno probudí, přejí mu dobrý den a táží se ho, jak se ráčil vyspat.

BÁSNÍCI

Někomu jest potřebou psáti, slýcháme. To znamená, že básnické a spisovatelské tvoření jest jistý druh hygienického opatření proti různým neduhům. To chápeme. Svět je plný monomanů, kteří musí neustále žvanit o sobě, sice jinak by se zbláznili. Takovým lidem se hodí zvláště básnictví lyrické, poněvadž je to povídání o já. Představíme-li si však, že někdo píše z potřeby o Bohu, pomyslíme-li si, že někomu jest Bůh příležitostí, aby mohl povídati o sobě a nazývati se duchovním spisovatelem, nevíme, jak to nazvati — ale máme jedno velmi ošklivé slovo — anthropomorfism — nazvěme to třeba anthropomorfismem, ale je to rouhání.

Někdo píše, poněvadž je žádán, na příklad takto: Napište mi pro časopis, který rediguji, vánoční črtu, ale prosím vás, ne o mrznoucím sirotku, ono jich každý rok zmrzne trochu mnoho; honorář bohatý: Pán Bůh vám zaplatí každý řádek!

Je-li spisovatel srdce měkkého, nutí se, aby přece něco napsal. To něco má cenu především proto, že to není nic, co rez a mol kazí, zloději vykopávají a kradou: Je to zásluha, skutek útěchy a soucitu s nešťastným redaktorem, který si sám nic napsati neumí a potřebuje rukopisy. Takovéto psaní je philanthropism — anthropos v tom zase je — vznešený druh duchovního milosrdenství (zarmoucené těšiti).

Někdo píše, aby se o něm psalo. To je člověk házející bumerang. To je člověk houkající do skal a čekající, jaká bude ozvěna. Je to anthropofag, nazvaný tak v tom smyslu, že požírá své vlastní výměšky. Věříme, že bude jednoho dne zvolen do Akademie.

Někdo píše, aby se uživil. Tomu se nic nedivíme.

Hoden jest dělník mzdy své, čili jak Starý zákon praví: Volu mlátícímu huby nezavážeš. Člověk musí jísti. Má sloh, má myšlenky. Ať je tedy živ a píše! Psaní jest zajisté věc velmi lidská, anthropomorf-ní, philanthropická, anthropofagická. A sneseme-li první tři druhy spisovatelů, sneseme i tento druh čtvrtý, který nazýváme druhem anthropocentric-kým.

Nakonec lze říci jen dvě myšlenky opravdu útěš-né. Není jiné pomoci, než vážit, co kdo píše, ne proč to píše. Modlití se za básníky a spisovatele. Chválíme je, haníme je, platíme je, živíme je — to vše je bez ceny. To jsou jen lidské věci. Modleme se, aby neumřeli. Aby žili pro Boha. Aby psali pro Boha. Ať zhyne anthropos!

Mohou se tázati: co znamená psáti pro Boha? Nevzbouří se veliké množství estétů, kteří se du-šují, že téma jest jim lhostejno a že jim záleží jen na přízvuku? Že se jim nelíbí, vykřikuje-li někdo ve verších svoji víru a její pohnutky? Že umění není dogmatické? Že nejlepší tendenci má dílo, které je bez tendence?

Netřeba se jich lekati. Jsou to jen povrchní po-suzovatelé. Všecky věci jsou Boží. I z kamení si mů-že Bůh vzbuditi syny Abrahamovy.

Psáti pro Boha, znamená psáti pro lidi tak, aby se v nich rozmnožila víra, naděje a láska.

Tři tyto ctnosti nemají omezení jako ctnosti mrav-ní. Nezvrhnou se přemírou. Není nikoho, jenž by příliš věřil v Boha, příliš v něho doufal a příliš ho mlloval. A poněvadž se tu není co báti nějaké pří-lišnosti, ba naopak lze říci, že tyto ctnosti nejsou k ničemu, nejsou-li co nejpřílišnější, je potřebí pro-roků, kazatelů, básníků — a nikdy jich není příliš mnoho a nikdy není přílišné jejich slovo.

Všecky věci mluví o Bohu. Kontemplace přírody je základní povinností člověka. Pohledem na věci viditelné povznáší se duše k poznání věcí nevidi-telných. Básník zjevuje současně krásu obojího světa. Básník je učitel víry.

Básník zjevuje i tmu, bledost luny, zrádnost propastí, neúplnost života, prokletí srdce, bludy světa i hříchy lidí a marnost touhy po štěstí: vše jest jen nástin, podobenství, předtucha, očekávání, most. Básník je pěvec naděje.

Básník nenávidí lhostejnost, vlažnost, obojakost. Nezazlívejte mu, že mluví jen k srdci: to jen proto, že poslouchá rozumu více, než tušíte. Chce, abyste nebyli lhostejní k poznání. Poznali jste Boha. Bůh není daleko, je blízko. Není mimo vás, je ve vás. Je ve vás, milujete-li ho. Jste bohatí: Bůh a zdravíčko — jaké bohatství! Jste silní: Bůh a člověk sám — jaká přesila! A úkolem básníka jest učití lásce: ukázati, že jen hříšník je nešťasten, poněvadž nemá Boha.

Jaký theocentrismus! Nebojte se, tato úvaha nevede k tomu zánici, v němž svatá Kateřina Janovská se modlila, aby byla zproštěna povinnosti milovati bližního, chtějí milovati jediného Boha. Nebyla vyslyšena.

Básník vidí slávu Boží, ale vidí i bídu lidskou. Je vidoucí. Kdo pohrdá lidmi, může býti špatným filosofem, ale nemůže býti dobrým básníkem. Bez soucitu není umění. Srdce lidské je srdce dítěte, jež děsí se prázdna a samoty. Básník, který prohlašuje, že chce vámi třískati o tvrdý mlat svých surových příběhů (Vladislav Vančura), nemusí býti takový necita, jak by se zdálo na pohled, vždyť z vás chce vytlouci jen analytickou přecitlivělost, elegantní psychologické záliby, planou životní skepsi a složitost moderní literatury.⁷ Krutost je tu soucitem.

Básník má soucit s naší nevědomostí. Nevíte možná, jak žít. Žijete v tupé lhostejnosti k otázkám života a smrti. Myslíte, že za hrobem není nic. Věříte snad jen v nesmrtelnost rodovou, domníváte se, že budete žít ve svém potomstvu. Thomas Mann vám napíše historii tří generací Buddenbrooků, abyste prozíreli a poznali, jak je bolestno žít v potomstvu.⁸

Básník má soucit s vaším zármutkem. Chce potěšiti. I nejprostší říkanka pro děti, i nejnaivnější povídka pro dospělé může být skutkem duchovního milosrdenství.

Básník se tu podobá lékaři.

Básník, kněz a lékař byl původně jeden člověk.

Básník musí být knězem. Umění nemůže být protibožské: neboť by přestalo být zpodobením krásy.

Básník musí být lékařem. Umění nemůže být protilidské: neboť by přestalo být výrazem lásky.

Umění bez krásy a bez lásky jest umění, jaké by vytvořil Satan, kdyby uměl tvořit. Ale neumí, protože nevidí a nemluje.

K PAHRBKŮM VĚČNÝM

POUTNÍK

Před lety jsem vystoupil z vlaku na nádraží v Kürtu. Uherská pusta. Nikde cesty. Každý si chodí a jezdí, kudy chce. Cesta je všude. Jsi cizinec a nevíš směru. Stojíš uprostřed nesmírné roviny a nevidíš nic. Nekonečné množství cest. Všecky jsou stejně dobré. Lze však také říci, že všecky jsou stejně špatné. Pragmatisté jsou jistě lidé narození na takových rovinách, kde není cest. Každý má svou pravdu, říkají, a to znamená, že není pravdy. Pravda je to, co tě činí silným, recitují s nadšením, a to znamená, že slabí nemají pravdy. Pravda je to, co prospívá, a tomu lze rozumět tak, že pravdu mají jen lidé naobědvaní.

Mnoho cest a žádná cesta. Mnoho pravd a žádná pravda. Jak krutá rovnice! Mnoho — nic. Na této rovnici je zbudována nauka o snášenlivosti. Všecka náboženství jsou stejně dobrá. Jako by náboženství, které přikazuje snísti nepříteli při bohoslužebné slavnosti, bylo právě tak dobré, jako náboženství kážící nepříteli milovati. Úcta k cizímu přesvědčení je první dogma snášenlivosti. A přece ctít lze jen přesvědčení správné, tedy pravdu, ne blud. Úcta k cizímu přesvědčení je neúcta k přesvědčení vlastnímu. Pravda je nesnášenlivá. Je v povaze pravdy ničit blud. Kdyby nebylo, musili bychom se tázati, k čemu vlastně pravda je?

A jsou kraje, kde je mnoho cest. Jsou to staré cesty klikatící se údolími podél řek a potoků, vyhýbající se pahorkům a srázům, propastem a bažinám. Corbusier tvrdí, že tyto staré cesty našli ne lidé, nýbrž zvířata, osli, mezci, koně a volí. Lidé seděli na zvířatech nebo na vozech jimi tažených a zvířata si sama hledala cestu. Tyto cesty jsou nalezeny pudem sebezáchovy, jistoty a pohodlí, smě-

rového instinktu. Lidé našli jen železniční trati. Cesty našli oslové. Lidé dělali tunely a mosty, navázeli náspy a vrtali skály. Oslové trpělivě obcházelí překážky a nebáli se kopců. Tyto oslí cesty jsou obrazem klidu, důvěry, síly, vytrvalosti. Jejich nepravidelnost rozčiluje inženýry. Jejich zatáčky jsou zlou nástrahou pro lidi posedlé démonem rychlosti.

Cesty tedy vznikly uhýbáním. Na jedné straně skála, na druhé řeka. Cesta je uprostřed. Na jedné straně hloží, na druhé bodláčí. Cesta uprostřed. Na jedné straně propast, na druhé močál. Cesta uprostřed.

Poutník není hledač cest. Oslové našli cesty a nebyli poutníky. Poutník nehledá cesty. Poutník hledá cíl. Cesta jest jen cesta. Život jest jen život.

Jdu-li, musím vědět, kam. Žiji-li, musím znát, proč.

Teprve to poznání dává cestě cenu. Pravá cesta jest, která vede k cíli.

Oslové našli cesty pohodlné a bezpečné, ale nenašli cíle. Osel jde vždy dopředu. Jde-li k cíli, neví. Osel jde bezpečně. Jde-li dobře, o tom nepřemýšlí.

Poznání čirého, neosvíceného rozumu jest jen oslí poznání. Filosofie pro filosofii má právě tolik ceny, jako hvízdání pro hvízdání. Oslové se pohoršovali, když se řeklo, že filosofie jest služebnicí theologie. Ale přiznalo se nakonec, že filosofie bez vyššího určení k ničemu není. Filosofové filosofují pro sebe. Tento filosof je mrzák a je plný obdivu k síle a zdraví, jehož nemá. I vymýšlí filosofii nadčlověka. Onen filosof kypí silou a vášnivě miluje dary života. Aby nepřekypěl, vymýšlí si filosofii pesimismu. Jiný má vrozenou nechuť k absolutním hodnotám. I vymýšlí filosofii naprosté skepse. Každý filosofuje pro sebe. Každý filosofuje, aby mohl žít. Aby překonal strach, pocit nejistoty, vědomí myšlenkové chabosti. Každý filosofuje pro své pohodlí. Aby mohl zůstat tím, čím jest. Aby

nemusil vstávat o hodlnu dřívě. Aby se nemusil v pátek postit.

Kolik oslů, tolik cest. Kolik filosofů, tolik filosofí. Poutník poznává, že ho nezajímají cesty, nýbrž směr. Nezajímají filosofové, nýbrž pravda.

Poutník volí jen cesty svého směru. Cesty k cíli. Ostatní cesty jsou pro pohodlí cestovatelů, turistů, tuláků, trampů a jiné havěti.

Poutník nevolí cesty podle pohodlí. Nejde vždy středem. Nejde vždy údolím. Volí často strmou a nebezpečnou stezku horskou.

Volí cestu k Bohu. Je obtížná podle úsudku oslích filosofů, kteří si zakládají na své svobodě. Jdou si pyšně svými silnicemi smrdícími asfaltem.

Svoboda jest možnost jíti kudykoliv — předzpěvují žasnoucímu sboru ušatců.

Poutník však ví, že svoboda je možnost jíti cestou.

Svoboda je možnost jíti co nejpohodlněji, přichvaluje si sbor ušatců.

Poutník však ví, že svoboda je možnost jíti k cíli.

DŮKAZY

Není-li Boha, je svět hádankou nerozluštitelnou. A je-li Bůh, jest to bytost naprostá, věčná nesmírná, nekonečně mocná, moudrá a dobrá.

Bůh mluvil k světu. Nemluvil-li, nemluvil buď proto, že nemohl, nebo proto, že nechtěl. Nemohl-li, není všemohoucí. Nechtěl-li, není dobrý. Není-li všemohoucí a dobrý, není Bohem.

Bůh mluvil. Mluvil mnohými způsoby nejprve skrze patriarchy a proroky, posléze skrze Syna svého a jeho apoštoly.

Syn Boží se stal člověkem. To-li odporuje rozumu? Byl by Bůh všemohoucí, kdyby se nemohl vtělit? Byl by dobrý, kdyby nechtěl na svět přijít, ač by mohl? U Boha není nemožná nižádná věc.

Přišel, vtělil se, přebýval mezi námi. Smířil vše s Otcem. Učení jeho je božské. Naprosto dokonalé. Já jsem Pravda, řekl. Evangelium je záznam jeho nauky. Dogma jest jeho bezbludné vysvětlení.

Nárys rozumových důkazů víry. Do těch důkazů se dá vložit mnoho logiky, kritiky, dialektiky a retoriky. Dá se ukázat, že pravdy víry neodporují rozumu, nýbrž s ním souhlasí, i když jej převyšují. Důkazy těmi je možno přivést ducha lidského až na práh víry. Arci překročit jej musí sám.

Je možno předkládat pravdy víry lidem, kteří mají dosti dobré vůle, aby poslouchali kázání, nebo dosti trpělivosti, aby četli dogmatická pojednání. Je možno hájit pravdy víry proti útokům nevěrců, rozumářů, pochybovačů, popěračů. Je možno prohlašovat víru za příkaz zavazující pod ztrátou věčné spásy podle slov Páně: Kdo neuvěří, bude zavržen.

To vše je možno a vynakládá se na to mnoho péle, trpělivosti a času.

Kdyby člověk byl v jádře racionalista, převyšovaly by výsledky těch důkazů všechno lidské očekávání.

Je nesporno, že je potřebí dokazovati rozumnost víry už proto, že lidé srdcem od Boha odloučení dokazují rozumnost své zrady.

Sylogism není nejprve nástroj víry, nýbrž před tím nejdříve zbraň nevěry. Víra není výslednicí bezvadných soudů rozumových. Kdyby byla, nebyla by ctností. Nemohlo by věřiti dítě. Království Boží nenáleželo by maličkým.

Člověk je více mystik než racionalista už proto, že může Boha milovati, i když neumí dokazovati jeho jsoucnost. Dokavad nemá důvodů popíratí Boha, nepotřebuje celkem ani důvodů, kterými by ho dokazoval.

Víra se nedokazuje. Avšak dokazuje se bláznovství nevěry. Samo Písmo nazývá nevěřícího člověka bláznem. (Ž. 13.) Bůh jest naprosté jsoucnost. Jméno jeho jest Jahveh, Ten, který jest, Jsoucí. Jsoucím se nazývá s hledem k věcem stvořeným. Co je stvořeno, nemá jsoucnosti vlastní, nýbrž jsoucnost darovanou, vypůjčenou, dočasnou. Jsoucím nazývá se Bůh s hledem k bohům pohanským. Jsou to bohové nejsoucí, neskuteční, vybájení, nepraví. Jsou to ti, kteří nejsou. Hospodin však jest Ten, který jest.

Co tedy praví blázen v srdci svém? Praví, že Ten, který jest, není. Praví, že Jsoucí je nejsoucí. Praví, že býti a nebýti jest totéž. Říká nesmysl. Jest hoden smíchu, a to tím spíše, že to říká s tváří důležitou a sebevědomím člověka, který ví více než druzí lidé.

Chceme-li, můžeme ho lhtovati jako každého druhého blázna.

Blázen říká v srdci svém: Není Boha. Říká to v srdci, ne v mysl. Říká to touhou, ne rozumem. Přeje si, aby Boha nebylo. Nenávidí ho. I v té nelásce je doklad, že člověk je více mystik než racionalista, ať už věří či nevěří. Formou víry je lás-

ka. Formou nevěry je nenávisť. Ani víra ani nevěra nevychází z rozumu. V rozumu jen hledá své potvrzení.

S úspěchem tedy můžeme dokázat, že člověk nevěřící je člověk nemoudrý. Že je to člověk, který musí rozumovat, poněvadž nechce nebo neumí milovat.

Je tedy třeba, aby tam, kde se přednáší apologie, byl nějaký stojan nebo židle, která by představovala nevěřícího. Přednášející se může občas k němu obracet s rozličnými otázkami a jeho výpovědi podrobovat rozumové kritice: slovem, může dokazovat, že ten fiktivní nevěrec má právě tak málo zdravého rozumu jako ta židle nebo ten stojan. A tím se dosáhne dvojího znamenitého účinku: předně bude patrné, že se nedokazuje pravost víry, nýbrž lichost nevěry, že přednášející nedokazuje nic sobě ani svým posluchačům, a za druhé se stane apologie zábavnou hrou, která se může v poslední přednášce skončit prohlášením, že ten pomyslný vašnosta-nevěřící je nevléčitelný blázen, a náramným řehotem posluchačů podle slov svatého Pavla: Radujte se v Pánu vždycky, opět pravím, radujte se. (Filip. 4. 4.)

Mnozí obránci víry se namáhali, aby dokázali, že není rozporu mezi vědou a věrou. Postupovali dvojí cestou. Buď zjišťovali, kolik bylo mezi vědci věřících, citovali různé jejich výroky o Bohu, o nesmrtelnosti, o náboženské víře, buď se snažili ukázat, že rozpor mezi vědou a věrou jest jen zdánlivý, vzniklý tím, že se za vědu vydává, co není věda, nebo že se za víru považuje, co není víra.

První postup nevydal mnoho. Byli mezi učenci věřící, byli však mezi nimi i nevěřící nebo lhostejní. Druhý postup trpěl ukvapeností. Mnohé domněnky a dohady vědecké dodělaly časem samy, byvše překonány domněnkami a dohady jinými.

Místo aby se vykládalo, co není věda, stačilo říci, co je víra. Místo namáhavého smířování vědy a víry stačilo ukázat, že věda nenahradí víry a že

je pošetilé očekávat od ní rozřešení všech otázek lidského života. Věda se chlubí, že vytvořila moderní civilisaci. Právem. Civilisace jsou rychlíky, auta, letadla, telefony, továrny.

Civilisace jsou prostředky života. Jak se jich má užívat, nedovede věda určit.

Těch prostředků je možno užití k vraždění lidí. To je militarism. Je možno jich užití k zotročení lidí. To je kapitalism.

Není vědeckého poznatku, který by zabraňoval, aby se vynálezů nezneužívalo k zabíjení. Není aparátu, který by šířil na světě pravdu, dobro a krásu. Není stroje, který by vyráběl lásku a spravedlnost.

Věda vytvořila civilisaci, ale nic více. Nevytvořila kulturu.

Kulturu tvoří víra. Kultura je moudrost a mravnost.

Moudrost záleží v uspořádání lidských vědomostí podle nejvyšší myšlenky, jakou duch lidský je schopen pojmouti. Poznatky, které nejsou uspořádány, jsou jako vojsko, které nemá kázně a kterému nikdo nevelí. Vědomosti nečiní moudrým. Je třeba jednotící myšlenky. Ta myšlenka jest: člověk vyšel od Boha a k Bohu směřuje. Posledním jeho cílem jest spojení s nejvyšším Dobrem. Touto myšlenkou musí člověk uspořádati a sjednotiti veškeré své poznání. Všecky pozemské a pomíjející věci se musí hodnotit a měřit podle věčnosti.

Kultura je časnost prozářená věčností.

Civilisace se nemůže proměnit v kulturu, poněvadž jí chybí moudrost a mravnost.

Lidé jsou vzdělanější, ale nejsou moudřejší a lepší. Ubylo analfabetů, řekl krutě Léon Bloy, ale přibylo pitomců.

Ubylo moudrosti a přibylo hlouposti.

Podle svatého Tomáše se jeví hloupost hlavně nedostatkem úsudku, jehož se dobíráme poznáním nejvyšší příčiny — nedostatek úsudku ve věci nepatrné se hloupostí nenazývá.¹

A poněvadž jest hloupost nedostatkem úsudku

o nejvyšší příčině, jež jest posledním cílem a svrchovaným dobrem, jest hříchem.

Namítá-li se, že hříchem jest jen to, co se protiví nějakému příkazu, odpovídá svatý Tomáš, že hloupost se protiví příkazům daným o kontemplaci pravdy.

Příčinu hlouposti spatřuje světec v pohřížení mysli ve věci pozemské, jímž se člověk stává neschopným chápati věci božské, jak svědčí apoštol: Člověk duševní nepřijímá těch věcí, které jsou Duha Božího. (I Kor. 2, 14.)

Nejvíce pak se mysl noří ve věci pozemské smilstvem, jež uchvacuje duši největšími rozkošemi. Hloupost jakožto hřích nejčastěji vzniká ze smilstva.

Smilniti znamená nemilovati nebo špatně milovati. Nevěra národa izraelského se nazývá v Písmě smilstvem. Smilník jest ten, jenž nemiluje. Noří svou duši v propast rozkoší tělesných. Otupuje svůj duchovní smysl. Hloupne. Zhloupnuv přeje si, aby nebylo Boha. A tím přáním formuje rozum a úsudek. Nepoznává již nejvyšší příčiny.

Není hoden soucitu, poněvadž není chorý. Jeho hloupost není nedostatek zdravého smyslu, jak se jeví u šilenců. Jeho hloupost je zaviněna smyslností. Není to nemoc, je to hřích.

Tato stránka Summy vysvětluje, proč svět přes svoji vzdělanost tone ve smyslnosti, proč dnes smilstvo není hřích, nýbrž zábava a hledání smyslu života, a proč mravnost nahrazena jest hygienou.

ZROZENÍ BOHA

Trojí je vztah člověka k Bohu: víra, naděje a láska. Pořadí není náhodné. Podle vzniku je vždy látka prvnější než tvar, nedokonalé dříve než dokonalé. Víra a naděje jsou látka. Láska je tvar. Proto jest láska na místě posledním. Podle plnosti a dokonalosti jest však láska prvnější než víra a naděje. Každé pravé hnutí duše pochází z pravé lásky.

Jest možna víra bez lásky. Jest možna i naděje bez lásky. Bez lásky však nejsou ctnostmi dokonalými. Ctnost každá se prýští z vůle a dokonává se láskou.

Co jest víra bez lásky?

Pouhý souhlas rozumu. Ctností se stane, přilne-li rozum k pravdě z rozhodnutí vůle.

Co jest naděje bez lásky?

Pouhé očekávání. Kdo čeká, na zásluhy spoléhá, ať minulé, ať budoucí. Ale zásluh bez lásky dobýti nelze.

Rodí-li se Bůh v lidském srdci, rodí se láskou. Láska-li se nenarodila, co se může skrývati v srdci člověka než mrtvá víra a mrtvá naděje?

Předmětem víry jest Bůh. Proto věřím Boha.

Pohnutkou víry jest Bůh. Proto věřím Bohu.

Původcem víry jest Bůh. Proto věřím v Boha.

Otázka: Jak vzniká víra? Proč věří člověk?

Zdá se, že víra je především útěk z nejistoty a pochybnosti. Ne darmo se přirovnává království Boží k stromu, něčemu pevně v zemi zakořeněnému, co odolává větrům a jest útlukem ptactvu nebeskému. Člověk jest bytost člnu. Má-li účelně jednati, nemůže se zastavovati a zdržovati pochyb-

nostmi. Pochyboval-li by někdo, nezřítí-li se dům, ve kterém bydlí, jak by se tam mohl vyspat? Avšak jde spat ve zřejmém předpokladu, že se dům nezřítí. Věří prostě v pevnost základů, zdí a stropů. Ač nemá naprosté jistoty, že dům nespadne, jedná, jako by ji měl. To jest pastva pro pragmatisty, kteří posuzují činy podle výsledku, ne podle zásady. K této všední víře je těžko přirovnati víru náboženskou, aby nepovstalo nedorozumění. Ale myslím-li si, že víra náboženská vzniká z potřeby jistoty o příčině a účelu života, vyslovuji prostě zkušenost zjednanou pohledem do propastí života.

Víme na příklad, že lidé zcela vážní nejsou oblíbeni. Vyhýbáme se jim za jistých okolností. Člověk veselého každý chválí, neboť bolest je věcí soukromou. Radost je sdílivá a nakažlivá. Společnost lidí smutných je nemožná. Žal rozdrobuje lidstvo. To jest jedna z příčin, proč v neštěstí býváme opuštěni a proč pro své zármutky nalézáme málo pochopení. Zbývá nám leckdy jen hrdá osamocnost, útěk od stáda. A to jest konečně výhradou duchů mocných. Potřeba útěchy v hoři pak jest neposledním motivem přechodu k víře. Tím se netvrdí, že by víra rostla jako netřesk jen na zříceninách lidského štěstí, či byla jen hořkým ovocem těžkých zkušeností a ziskem nemohoucího stáří. Schopenhauer nazývá ovšem stáří věkem nejlepším: nejen proto, že má člověk moudrost života, ale proto zejména, že ohně vášní pohasly a člověk nehledí již na svět skly marných snů mládí, je prostě zbaven klamných nadějí, jež by mu slibovaly, že to pravé teprve přijde. Ví, že má již jen smrt před sebou a nikoli život. V stáří je lehčí žítí a lehčí věřití. Proto není stáří dobou ctnosti. Ctnosti lidí starých jsou mládeži k smíchu. Svatí, kteří zemřeli v rozpuku mládí, vždy působili tajemnou přitažlivostí. Mládí není jen doba zpěvu, úsměvů a tance. Mládí jest čas vášní a tudíž také slabosti. Avšak doba, kdy třeba růst a sílit se. Doba, kdy zraje ctnost. Vždyť co jest ctnost, ne-li síla v slabosti?

Předmětem naděje je Bůh. Proto očekávám Boha. Pohnutkou naděje jest Bůh. Proto důvěřuji Bohu. Původcem naděje jest Bůh. Proto doufám v Boha.

Otázka: Jak vzniká naděje? Proč doufá člověk?

Zdá se, že jen bolest dává lidskému životu jakýsi smysl. Bez ní nebyli bychom schopni doufat i v něco mimo tento svět. Tomu porozumí jen ten, kdo nepokládá bolest za blýskavý přelud mladických veršů a komu jest životem, chlebem neklidných dní a chmurou bezesných nocí. Naděje v Boha roste, čím více trpíme. Představujeme-li si Boha jako Otce, nic není důslednějšího než považovati tuto zemi za macechu. V strastech své siroby tím vroucněji toužíme po objetí Otce — nemajíce sice příkazu nenáviděti té, která je zlá, ale příkaz májící milovati Toho, jenž dobrý jest.

Touha spočinouti v něčí náruči, vyplakati svoji bídu, vyznati se z provinění, nesmírná, v řádu tvorstva neukojitelná touha vede k Bohu a v duších tisíců se opakuje podobenství o ztraceném synu. Touha tato jest předsíní mystiky. V pojmu mystiky netřeba hledati ani vášnivého vytržení ani náměsíčnictví. Mystika je pravdivé pojetí Boha. Kristus nazval Boha Otcem a tak vytvořil nejskvělejší metaforu, z níž se prýští všechna vznešenost křesťanství.

Bůh je Otec, to značí, že je dobrý a že miluje lidi jako své děti, pečuje o svět a zachovává jej. Ze synovství plyne bratrství. Milovati Boha a milovati člověka z rozkazu Božího — více není v Zákoně ani v Prorocích. A to jest obsaženo v jediném výkřiku lásky: Otče náš!

Jednou v Itálii mi bylo líto slaviček, které kočka v křoví našla a sežrala. Matka ptácat celý den v zahradě hledala a žalostně pípala. Kdyby Bůh byl lhostejný k našim bolestem, neměl by ani tolik lásky, kolik my lidé cítíme k tvorům nižším, když trpí. Bylo by třeba představovati si jej jako budhisticou modlu, která je z kovu a usmívá se všemu ne-

měnným, přihlouplým úsměvem. Byl by méně, než jsme my.

Hledá-li člověk u Boha soucitu, jest to nejlepším důkazem Boží jsoucnosti. Člověk může býti slepý, že Boha popírá, ale nemůže býti tak silný, aby Boha nepotřeboval. Naše zatvrzelost je horší než naše nevědomost. Pravil-li svatý Augustin, že svět by nebyl nevěřící, kdyby nebyl nemravný, vyslovil tak pravdu, které se nepřestávám podívat. Příčinou nevěry je zlá vůle. U dítěte není nevěry, poněvadž jeho život duševní převahou záleží v poznávání, nikoliv chtění. Dětem náleží proto ráj nebeský i pozemský. Jsme-li nešťastní, jsme nešťastní ne poznáním, ale chtěním. Křesťanství učí své věrné odevzdanosti. Modlíme-li se: Buď vůle tvá, zříkáme se vlastní vůle a podřizujeme se vůli dokonalejší. To je cesta k pokoji. Kdo všechno ztratí, všechno nalezne. Zní to protimyslně. Snad proto, že naše poznání je příliš v zajetí žádostivosti a zdá se nám přirozenější napřed něco mít a pak to ztratit nežli naopak.

Trpěti musí člověk, aby si Boha zamiloval. Nemilovaným se musí cítit, aby našel lásku. Bez lásky není schopen dokonale věřit ani dokonale doufat.

Bůh se rodí po bolestném Adventu. Přichází po temné noci duše.

Kristus se nenarodil hned po hříchu Adamově. Člověk ponechán byl nejprve sám sobě, aby poznal nedostatečnost svých sil.

A když klesal, obdržel Zákon. Zákon však ho neuzdravil. Nemoc se zhoršila. Ne vinou Zákona, ale vinou přirozenosti. Poznáv slabost svoji volal člověk tím toužebněji po lékaři a pomoci nebes, až zrodil se Ten, jenž byl očekáváním všech národů.

THEOCENTRISM

Vynikající duch tohoto století — Mikuláš Koperník — dokazuje, že slunce je středem světa a ne země: že slunce je nehybné a že země přiměřeně své kulatosti se otáčí kolem něho. Toto nové, ve hvězdářství málo uznávané mínění, jest užitečné a má býti přijímáno ve vědě spásy.

Kard. Bérulle.

Náboženství je poznání a milování Boha.

Především jest náboženství poznání Boha. Svět je podobiznou Boha. Tvorstvo hlásá Boha. Člověk poznává Boha nepřímou, úsudkem. Z účinnů usuzuje na příčinu, z pohybu na hybatele, z života na oživovatele, z pořádku na pořadatele.

Náboženství sluje v latině religio. Zdá se, že to slovo je odvozeno od slovesa relegere, znovu čísti. Znovu čteme, když hned nerozumíme. Znovu čteme, abychom pochopili. Religio značí tedy v prvotním významu porozumění, chápání, či prostě myšlení. Homo religiosus, člověk nábožný je totéž co homo sapiens, člověk rozumný. Není-li religiosus, není ani sapiens. Atheism je v jádře nerozum, jakýsi druh šílenství. Proto pěje žalmista: Říká si pošetilec v duchu: Není Boha. (Ž. 13. 1.)

Poznává-li člověk Boha, nemůže k němu býti lhostejný. Náboženství není jen úkon rozumu, nýbrž i vůle. Relegere et diligere. Chápati a milovati. Nestačí mysliti na Boha, je třeba ho milovati a jeho vůli plniti.

V lásce k Bohu je možné dvojí pojetí. Buď se člověk obrací k Bohu jako k nejvyššímu dobru, aby našel pokoj a spásu, a to jest pojetí anthropocentrické. Svatý Augustin je vyjadřuje: Učinil jsi nás pro sebe, a neklidné jest srdce naše, dokud ne-

spočine v Tobě. (Conf. I. 1.) To znamená: Stvořil jsi nás k tomu, abychom v Tobě našli blaženost. Podobně mluví kniha Následování Krista: Synu, já musím být tvým nejvyšším a posledním cílem, chceš-li opravdu být blažen. (Imit. Chr. III., 9. I.) Chceš-li být blažen, hledej Boha. V obou výročí se skrývá zřetel na sebe, jakýsi rys vlastního uspokojení, pohnutka osobního blaha.

Anebo člověk má na zřeteli jedině Boha a jeho oslavu a na své blaho myslí až v druhé řadě, a to jest pojetí theocentrické. Tak zní základní poučka duchovních cvičení sv. Ignáce: Člověk je stvořen, aby Boha, Pána našeho chválil, jej ctil a jemu sloužil, aby pak spasen byl. Snad by se mohl někdo rozpakovat, co je přednější u sv. Ignáce, zda chváliti či spasenu býti. Jest však nepochybné, že jeho poučka jest převážně theocentrická. Kdyby byl sv. Ignác kladl na první místo spásu, byla by asi zněla jinak: Člověk je stvořen, aby chvále Boha spasen byl.

Čistá láska k Bohu ukládá výlučný takřka zřetel na Boha. Evangelium káže hledati nejprve Boha, a to absolutně, bez výhrady: Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho, a toto všecko vám bude přidáno. (Mat. 6. 33.)

Hledati nejprve Boha znamená ovšem pohrdati sebou. Tak praví svatý František Saleský: Láska k Bohu, která nás vede až k pohrdání sebou, činí nás obyvateli nebeského Jerusalema: láska k sobě, která nás vede až k pohrdání Bohem, nás činí otroky pekelného Babylona.²

Bůh jest střed, k němuž veškeren život náboženský má stále směřovati. Není tudíž správné, abych hledal Boha jen proto, že jinak nenajdu klidu, nýbrž jsem povinen hledati ho a sloužiti mu, i kdybych věděl, že v něm nikdy klidu nenajdu. To kdyby jest jen předpoklad. Dogmaticky asi není správný, ale psychologicky by byl prospěšný v tom, že by člověk na něm mohl přezkoušeti ryzost a čistotu své lásky k Bohu. Ostatně evangelium samo, jak se

mi zdá, značí cestu k takovému předpokladu v napomenutí daném apoštolům: Kdo z vás má služebníka, jenž orá neb pase, řekne mu, když se s pole vrátí: Pojď hned a posaď se k jídlu? Zdaliž spíše neřekne mu: Připrav mi jídlo a přepásaje se posluhuj mi, až se najím a napiji, a potom ty budeš jísti a pít. Vzdává-liž díky služebníku tomu proto, že vykonal, co mu byl rozkázal? Myslím, že nikoliv. Tak i vy, když učiníte všecko, co se vám přikázalo, rcete: Služebníci neužiteční jsme: co jsme učiniti měli, učinili jsme. (Luk. 17. 7—10.)

Tu Pán zřetelně ukazuje, že Bohu sloužití je povinnost, kterou je třeba konati bez ohledu na odměnu. Měli bychom si prostě odmysliti věčnost a tázati se sami sebe, zdali bychom dovedli sloužiti Bohu i kdybychom neměli nesmrtelné duše a byli jen jakýmsi dokonalejšími živočichy, kteří sice Boha poznávají, ale smrtí tělesnou zcela zajdou. Zdali bychom věrně plnili jeho vůli, i když víme ze zkušenosti, že tento život nestojí za to, abychom jej žili. Zdali bychom trpělivě nesli své kříže i bez naděje na odměnu stonásobnou v nebesích i bez nejmenší myšlenky na to, čeho oko lidské nevidělo, čeho ucho lidské neslyšelo a co ani na mysl lidskou nikdy nevstoupilo.

V sedmnáctém století žil mystik, který měl heslo: Dieu seul. Bůh sám. Byl to Jean de Bernières. Vytvořil celou školu duchovní. Milovati jen Boha naprosto nezištně jest hlavní zásadou jeho duchovní nauky.

Ó můj Pane, volá, ctím toho, kdo se bojí tvého soudu, ale chci ti sloužiti z celého svého srdce s jediným zřetelem na Tebe samého pro to, co jsi: a těší mne volati k Tobě z hlubin duše, napsati a podepsati poslední kapkou krve na vědomost celému světu, že bych ti sloužil a miloval tě z celého srdce i kdyby nebylo jiného života, než je tento život přítomný, i kdyby těm, kteří Tobě slouží, byly určeny jen věčné muky. Ó Vládče můj, kdyby mi byly zajištěny slasti nebes, a tvoje sláva vy-

žadovala, abych tam nikdy nevešel, ach, z celého srdce! Ano, svatý anděli můj strážný, ano . . . z celé své duše, ze všech svých sil bych se navždy zřekl tam jíti.³

To by byl jeden předpoklad: není věčnosti. To znamená, že nechci, aby na mne působilo: Dobře, služebníku dobrý a věrný, že jsi byl nad málem věrný, nad mnohým ustanovím tebe. (Mat. 25. 21.), ani: Utrpení nynějšího času nejsou ničím proti budoucí slávě, která se zjeví na nás. (Řím. 8. 18.) — a přece Bohu sloužím jako voják králi, i když ví, že padne v boji a že odměnou mu bude smrt.

Druhý předpoklad: nežádati si nebe, žádati si jen nejposlednějšího místa v očištcí nebo i v pekle, kdyby peklo bylo jen trestem a ne odlukou od Boha.

První si přeje Charles Péguy v poutní písni ke cti Matky Boží složené. Ta píseň se končí verši:

V hrob úzký až nás uloží,
nad námi až dozní mše a obřad pohřební,
rozpomeň se, ó královno zaslíbení,
daleké pouti, již konáme v Beauce!

Až svlékneme tento měch a tento provaz,
až se dochvějeme chvěním posledním,
až dochroptíme chroptem posledním,
rozpomeň se na své milosrdenství!

Nic nežádáme, útočiště hříšníků,
jen místo poslední v tvém Očištcí,
bychom dlouze oplakávali svůj smutný život,
a zdáli dívali se na tvou neblednoucí krásu!⁴

Je třeba připomenouti, že Péguy se nemohl smířiti s Církví, poněvadž jeho žena nebyla pokřtěna a poněvadž s ní byl oddán jen občansky. Paní Péguyová pak nechtěla splniti podmínky, které Církev klade, má-li manželství takové býti konvalidováno. A poněvadž byl věřící, trpěl tím stavem velmi.

V básni Vision líčí Marie Noëlová svůj vstup do ráje. Duchové nebeští se dlví, kterak tam přichází ta ubožačka a cizinka. Vytýkají jí její hříchy, zejména polovičatost, nestatečnost, lásku k světu a vynášejí rozsudek, že musí opustit ráj. Není tam místa pro ni. Odchází tedy se slovy:

A svatí tvoji pravdu mají, Pane, musím věřit jim,
dobře činí,
že mne vyhánějí z království svého a slávy své
jako psa.

Jejich království . . . Snad jim je závidím?
Ty dobře víš,
že slávy netřeba mi a že téměř
netoužím
po jejich štěstí, jež je příliš velké pro mě, miluji-li
v koutečku.

Pospěš, vyrví z duše mé, co se ti nelíbí,
ó Králi můj,
nech, ať rychle trpím, avšak v pekel výheň
se mnou pojď!⁵

Když jsem přečetl tyto dvě básně, našel jsem jakési ospravedlnění svých vlastních myšlenek z doby, kdy v klamně ctižádosti jsem si namlouval, že jsem básníkem a že verše, které dělám, jsou nejlepší verše na světě.

V jedné básni, které již nenalézám ve svých papírech, jsem užil obrazu z dětství, kdy občas přijížděli do městečka komedianti. Ne vždy jsme my kluci mívali potřebný grošík a svolení rodičů, abychom mohli jít na „komédijs“. Nezbyvalo než nahlížet skulinou do velikého stanu komediantského, který býval uvnitř ozářen. I ten skromný pohled skulinou nám postačoval k dokonalé blaženosti. Představil jsem si v básni nebe jako takový stan a prosil jsem Boha, aby mi dovolil jen dírečkou se dívat na tu slávu a krásu.

Jiná podobná báseň, nazvaná Marnotratný syn, se mi zachovala. Pocit, že jest nehoden Boží lásky, utvrzuje básníka v přesvědčení, že si nesmí žádati více než věrnost ve službě Boží.

S bolestí hledím v jinošskou dobu,
jak splétá se řetěz mých vin:
Tvoje láska přes moji zlobu,
moje zloba přes tvoji lásku —
Tys Otec můj, ale já nejsem tvůj syn!

A marno se znovu odříkat bludu,
úmysl dobrý se rozplyne v rouhavý dým —
to vím
a vyznávám v studu.
Hněv tvůj, ne lásku vzývati budu:
nejsem už hoden býti tvým synem,
učiň mne otrokem svým!

Učiň mne otrokem svým,
nechať mne navždycky pálí
volnosti přeludy v dáli,
nechať se ploužím
v blátě a prachu,
nechať Ti sloužím
v hladu a žízni,
samoty trýzni!

Nejsem už hoden býti tvým synem,
a nutno-li více než sloužit,
jak otrok ať zhynu
za svoji vinu,
věren však okovům tvým!

Na to se může říci, že jsou to líbezné představy básníků dobrých i špatných, krásná slova, pod nimiž zní sice tklivý a hluboký tón pokory, ale přece jen slova, životem neověřená. Taková slova se snadno říkají, když je člověk najeden a nemá dluhů. K nim bylo by třeba skutků. Není pochyby, že

je to tak. Říkáme ne, co je, ale co by mělo býti. Básník není ještě světec.

A také se musí uznati, že řečené předpoklady jsou nemožné, theologicky nejasné a nepřesné. Též je třeba se přiznati, že spočívají zčásti aspoň na neznalosti lidského srdce: je pochybno, je-li člověk schopen tak čisté, zcela nezištné lásky, že by nemyslel ani na svoji spásu a měl na zřeteli jen slávu Boží. Ovšem spása lidí je věc Boží, a nebylo by vůbec bludné, kdyby někdo řekl: Chci dojíti spásy, neboť Bůh bude jí oslaven.

Povinností jest a bude milovati Boha nade vše. Pro slabost srdce našeho je dobře, když k nám mluví básníci a rozněcují v nás plamen té lásky. A pro tvrdost srdce našeho je nutno mluvit k nám theologicky přesně a vyřknouti slovo: theocentrism.

Bylo třeba voliti toto hrozné barbarské slovo, v němž se mísí kosmický děs s představou běžícího stroje, slovo, jež není ani řecké ani latinské, ani vědecké ani básnické, zrůda mezi slovy lidské řeči. Ale je to slovo silné.

V KRISTU JEŽÍŠI

S j e d n o c e n í.

Kristus je výraz podstaty Otcovy a výblesk jeho slávy. Jest dokonalé zrcadlo a dokonalý obraz nekonečného Boha, obraz věčný, starší než tvorstvo.

A jako Kristus je úplným, nestvořeným a dokonalým obrazem Boha Otce, tak duše lidská je obrazem jeho neúplným, stvořeným a nedokonalým. Duší a jejími nejvyššími mohutnostmi, rozumem a vůlí, se podobáme Bohu. Jsme zrcadlem Božím. Tento obraz, jak praví Ruysbroeck, jest ustavičně před zrakem Božím a tak má účast na obraze věčném, jímž jest Kristus. V tom věčném obraze nás Bůh poznal dříve, než jsme byli stvořeni, a zná nás nyní, když už stvoření jsme pro něho. Obraz ten jest podstatně a osobně ve všech lidech: každý člověk jej má celý a nerozdělený a všichni dohromady mají jen jediný obraz. Tím způsobem jsme všichni jedno, niterně sjednoceni ve svém božském obraze, jenž jest Obraz Boha a Pramen života v nás všech a Pramen naší jsoucnosti. Naše stvořená bytnost i náš život jsou s ním neprostředně spojeny jakožto věčnou svojí příčinou. (Zrcadlo věčné spásy.)

Sjednocující se s Kristem, nezanikáme v něm. Ruysbroeck to vysvětluje přirovnáním. Je-li železo rozžhaveno v ohni, působí jako oheň — pálí a svítí. A přece každý prvek podržuje svoji vlastní přirozenost. Oheň se nestává železem a železo se nestává ohněm. Jednota však vzniká neprostředně, poněvadž železo jest niterně v ohni a oheň v železe. (Samuel čili kniha o nejvyšší pravdě.)⁶

Jak vytváří herec postavu člověka? O tom je mnoho teorií. Hráti někoho jiného než jsme, vmyslit se v cizí povahový potenciál, vcítit se v jiný život, osvojit si chůzi, pohyby, přízvuk, potlačit vlastní osobnost a dát vyrůst osobnosti nové, toť nepochybně veliké umění a veliké tajemství. Jeho základem je transfigurace.

Učení dramaturgové němečtí vám řeknou, co je transfigurace. Je to vlastní recepce, reflexe a proměna duševní doplněná zákony čistého umění hereckého, a to jsou transposice, autosugesce, koncentrace, identifikace typu, determinace, exteriorisace. Můžete klidně říci, že těm názvům ani za mák nerozumíte.

Vězte tedy, že herec nejprve čte hru. Tvoří si názor o své úloze. Uvažuje o ní. Sbližuje se s osobou, kterou má představovat, seznamuje se s ní, snaží se ji pochopit, slovem, vnitřně ji vytváří. Dříve než se zevně převlékne v jiný šat, aby představoval svého hrdinu na jevišti, převlékne se, vnitřně se promění v jinou osobnost. Potlačí své vlastní zvláštnosti a osobnostní projevy a soustřeďuje se vši silou obraznosti i vůle na postavu, kterou má hrát. Nakonec vidí jakýsi vzor či typ, určí si jeho možnosti a jeho rozvoj, doplňuje stále jeho obraz drobnými rysy, na pohled sice nevýznamnými, ale způsobilými doplnit a přesněji určit postavu. Ty rysy shledává v knihách, starých obrazech, ve společnosti, na ulici, ve vzpomínkách. Vše, co ví a co si pamatuje, je zapraženo a využito, aby obraz byl co nejdokonalejší.

Někdy dělá herec ještě více. Zemřel nedávno Lon Chaney. Byl to umělec, který svému umění přinášel nejtěžší oběti. Nazvali ho mužem tisíce tváří: byl skutečně jedinečným mistrem masky. V jednom filmu měl hrát beznohého člověka. Za tím účelem si dal vykloubit obě kolena. Jindy si dal vykloubit ruku, aby napodobil mrzáka. Pro jiný

film se dal infikovati oční chorobou, aby napodobil člověka majícího oční zákal.

To vše, co řečeno o umění hereckém, povyšme do řádu nadpřirozeného! Umění života křesťanského je také tajemná proměna. Řekněme prostě: proměnění člověka v Krista. Nelekejte se, křesťan nemusí býti mužem tisíce tváří: budiž však mužem tváře jediné — tváře Kristovy. Nemusí mrzačiti své ruce a ničit své oči, budiž však ochoten učiniti tak, kdyby oko neb ruka ho pohoršovala a jemu překážela, aby se neproměnil v Krista: Pohoršuje-li tě oko tvé pravé, praví Pán, vylup je a vrhni od sebe: Neboť prospěšnější jest pro tebe, aby zahynul jeden úd tvůj, než aby celé tělo tvé uvrženo bylo do pekla. A jestli pravá ruka tvá tě pohoršuje, utni ji a vrhni od sebe, neboť prospěšnější jest pro tebe, aby zahynul jeden úd tvůj, než aby celé tělo tvé uvrženo bylo do pekla. (Mat. 5. 29-30.)

Netřeba se ani lekat učení slov, kterými ohromují svět teoretikové umění hereckého. Postup je však stejný. Recepce — vnímání života Kristova. Rozjímání o skutečích Páně. Poznání vzoru. Napodobení vzoru. Křesťan je člověk, který hraje Krista, to jest, smýšlí, mluví a jedná jako Kristus. Křesťan je druhý Kristus. Nerozumíte-li tomu, řekněte si to jinak: křesťan je herec, který má potlačit sebe, vnitřně se přepodobiti a úsilně pracovati, aby se přiblížil co nejvíce svému vzoru, ve všech odstínech a podrobnostech se přetvořil v Krista.

Jen na chvíli se přetvořuje herec. Ne tak křesťan. Přetvořuje se trvale. Není jiný na jevišti a jiný za kulisami.

Divadlo je lež. Dobře praví šašek v prologu jedné hry: Tato země není země, to pouhá prkna jsou. Toto nebe není nebe, toť pouhé plátno jest. A tento ruměnec (ukazuje tvář herečky) není ruměnec, toť pouhá barva jest.

Život křesťana není divadlo. Je to hra skutečná, úsilí o trvalou proměnu, boj o vnitřní pravdivost,

o shodu života s životem Kristovým. Nic tu nemá býti strojeného, líčeného, předstíraného, umělého, padělaného.

Jednoho dne se modlila svatá Kateřina Sienská breviář chodíc v chrámě sem tam. Pojednou upozorovala, že někdo chodí s ní a že je to Ježíš. Jako když mladí dva žáci společně říkají hodinky, tak Spasitel a Kateřina chodili dlouho po cihlové dlažbě chrámu. Panna vyslovovala latinská slova s ne-smírnou úctou — sotva že je slyšela, tak jí srdce bušilo — a na konci každého žalmu, když měla říci: Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, pozměňovala poněkud slova a hluboce se uklánějíc Ježíši říkala s chvěním: Sláva Otci i Tobě i Duchu svatému.⁷

Umění života křesťanského není chvilková, pomíjející a přetvářlivá hra: Je to trvalá proměna v Krista, život s Kristem, život v neustálé jeho blízkosti — ve větší, než z jaké se těšila modlící se světice. Ne vedle mne, ale ve mně je Kristus!

S b r a t ř e n í .

Týž Kristus, jenž přebývá celý v každé duši, která ho miluje, přebývá zároveň ve všech věřících. Skrývá se v hladovém, žíznícím, nahém, pocestném, zajatém. Skrývá se v nejmenším z bratří našich. Nejmenší skutek lásky učiněný bratru stejně bude odměněn, jako by učiněn byl Kristu samému. Duše hostící Krista hostí všechny bratry Jeho.

Modlí-li se duše, modlí se Kristus. Modlí-li se Kristus, modlí se všichni jeho bratři.

Duše se nemodlí sama. Není samoty v řádu nadpřirozeném. Jest samota fyzická, ale není samoty duchovní. Jen ďábel je sám, neboť je odloučen od Boha. Není singuláru v řádu nadpřirozeném. Nevolaíme: Otče můj, voláme Otče náš — u vědomí živé Jednoty s Kristem a jeho bratřími.

Singulár je starozákonní. Prorok je sám mezi Bohem a lidem. Bůh je zneuznán a lid je nevěren.

A prorok si připadá jako vrabec osamělý na střeše domu. Plurál je novozákonní. Kristus vstoupil do duší. Stal se bratrem lidí. Modlíme se v něm, s ním a skrze něho.

Eucharistie je svátost sbratření. Z mnohých zrněk na mnoho moučných prášků rozemletých peče se chléb — jediný. Mnohost se v něm sjednocuje v jeden pokrm mající jednu a touž chuť.

Z mnohých zrněk hroznových v llsu rozmačkaných se tvoří jedna šťáva vinná a zkvasivši mění se ve víno, v němž mnohost spojena v jednotu.

Kristus je přítomen celý v celé Hostii a celý v každé, i nejmenší její částce.

Kristus je přítomen celý v podobě vína a celý v každé, i nejmenší jeho kapce.

Kristus je přítomen v duši celý a celý ve všech duších, které ho milují.

Přítomnost Kristova ve Svátosti a přítomnost jeho v duších se zobrazují navzájem — nepřestávající býti tajemstvím lidský rozum převyšujícím.

Z HLÍNY ZEMĚ

METAFORY O DUŠI

Staří Řekové si představovali duši jako motýla. V pojetí starých národů indogermánských má duše podobu ptáčí. V umění starých Egyptanů podobu ptáka s lidskou hlavou, mouchy nebo netopýra. Svědčí tak nejstarší památky literární a umělecké. Staré hroby atické bývaly zdobeny postavami siren, bytostí majících tělo ptáčí, hlavu dívčí. Sireny znázorňovaly duše zemřelých.

I v umění starokřesťanském se vyskytuje ptáčí podoba duše. Duše má podobu holubice a odchází z těla ústy. Tato představa duše byla asi velmi oblíbená, neboť se stala motivem legendárním. V knize svých Rozmluv vypravuje svatý Řehoř, že svatý Benedikt viděl, kterak duše svaté Scholastiky vzlétla k nebi v podobě holubice. (Lib. 2. cap. 34.) Podobnou zprávu nalézáme i v biografiích jiných světců. V katakombách často se duše zobrazuje beránkem. Nejčastěji představují duše zemřelých oranty, ženské postavy modlící se s rozpiatýma rukama: buď děkují Bohu za vykoupení, buď se přimlouvají za své přátele.

Ve středním věku zobrazovali duši jako dítko, jež vychází z těla ústy: odnášejí ji buď andělé nebo ďábli. Katedrála strasburská je ozdobena reliefem představujícím zesnutí Panny Marie. Tělo Matky Boží leží mrtvo na loži. Kolem stojí zarmoucení apoštolové. Uprostřed nich Kristus pohlízející s láskou na tělo zesnulé: v levé ruce drží miniaturní sochu Matky své — symbol její duše.

Bylo by poučno pátrat, jaký vliv měly tyto symboly na vývoj představ o poměru duše a těla. Je-li duše symbolisována ptákem, není daleko myšlenka, že tělo je klec, která toho ptáka vězní. Je-li symbolisována ovečkou, kterou odnáší dobrý pas-

týř na ramenou, vnucuje se představa, že život v těle byl pustinou nebo trnovým houštím. Děkujili oranty Bohu, jistě mu děkují za vysvobození ze žaláře těla. Smrt v dobách pronásledování skutečně byla vysvobozením. Jak výmluvný je prostý nápis na hrobě mučedníka: In pace! Zde muky, žalář, tam vysvobození, pokoj.

Představa, že duše je vězeň a tělo žalář, jistě se hodila duším toužícím po věčnosti. Svatý Augustin prosí Boha, aby vysvobodil duši jeho ze žaláře těla. Svatý František umíraje zpívá žalm 141., končící se veršem: Vyveď se žaláře duši mou!

Věci duchovní jsou tajemné. Těžko je nám mluvit o nich jinak než v podobenstvích. Právě podobenstvím, příměrem, metaforou, přirovnáním dosahujeme jasného osvětlení, přímého pohledu, ostré zkratky. V podobenstvích se modlíme, v podobenstvích kážeme, v podobenstvích učíme.

Poučuji třebaš o nadvládě rozumu v člověku: Pluje člun širým mořem. Rozbouřené vlny jej zmítají, rozpoutané větry jej ženou na skaliska. Běda plavci, ochabne-li! Běsnící živly zvítězí: loďka se převrhne nebo se o skálu roztříští. Plavba — lidský život. Příboj a vítr — pokušení a mravní nebezpečnoství. Plavec — duše.

Podobně užívám přirovnání: jezdec — kůň. A vykládám: Makedonský král Filip měl ve svých stájích koně jménem Bukefala. Žádný jezdec se nedovedl na něm udržet. Tak byl nezkrotný a bujný. A co nikomu se nepodařilo, dokázal králevic Alexander. Vsedl na Bukefala a jezdil na něm tak dlouho, až se kůň unavil a poslouchal. Když to viděl král, řekl: Synu, hledej si jiné království, Makedonie jest pro tebe malá! — Každý člověk má v sobě Bukefala i Alexandra. Bukefalos — toť nižší stránka naší přirozenosti, která se jeví živelnými, slepými takřka a neukrocenými silami — tělo. Alexander — toť stránka vyšší, rozum a vůle — duše. Nižší má podřízeno býti vyššímu. Jezdec má ovládati koně a ne naopak.

Vysvětluji, proč sv. František nazýval tělo bratrem oslem. Duše — pán, tělo — osel. Osel má sloužit a pracovat. Chybou jest, hubí-li ho pán hladem — neunese pak svého břemene. Chybou jest, překrmuje-li ho — zbujní a neposlechne. Sluha, ne pán. Hýčkati tělo znamená hýčkati otroka. Je-li hýčkán, vzbouří se. Osel je tělo, ale bratr osel. Slovem tím zmírnil svatý František tvrdost své metafor: že by jinak tvrdá byla, pochopí nejlépe, kdo ví, jak necitelně se na jihu zachází s oslem. Tedy správně: bratr osel, sice jinak by měla metafora smysl nekřesťanský a podporovala by domněnku, že tělo není částí lidské osobnosti.

Takové pojetí je v buddhismu. Budha praví:

— Kdyby nějaký muž odnesl všecko, trávu, chrástí, haluzí a listí z tohoto háje Jeta, nebo je spálil či jinak s ním naložil, zdali byste si řekli: Nás odnáší ten muž, nás spaluje, nebo s námi podle libosti nakládá?

— Vpravdě ne, pane!

— Proč?

— Vpravdě, pane, to nejsme my, aniž nám to náleží!

— Stejně, učedníci, nenáleží vám tělo: odřekněte se ho, Odřeknutí těla přinese vám spásu a štěstí.¹

Všechny zmíněné příklady: vězeň — žalář, plavec — člun, jezdec — kůň, pán — osel a jiné podobné, i když jsou básnicky mohutné, mravně a psychologicky účinné, mají nesprávný základ myšlenkový, jsou příznivy mínění, že duše a tělo jsou si cizí, že jsou to dvě podstaty úplné nepojící se v podstatu jednu a ne dvě podstaty neúplné pojící se v jednu podstatu, a že jejich vztah jest jen vnější, náhodný, dočasný, případný a ne niterný, podstatný, životní a ústrojný.

Na sněmu ve Vienne 1311 prohlásil Klemens V.: Každou nauku pošetile tvrdící, že podstata rozumné duše není vpravdě sama sebou formou lidského těla, zavrhuje za úchvaly posvátného sněmu jakožto bludnou a katolické pravdě odpo-

rující, a aby všem byla známa pravda ryzí víry a zamezen přístup všem bludům, prohlašujeme, že kdokoliv by se příště osmělil tvrdošíjně tvrditi, hájiti a učiti, že duše rozumná není sama sebou a bytně formou těla, má býti za kacíře pokládán.²

Duše jest podstatnou formou těla, praví sněm. Jak tomu rozuměti?

Scholastičtí filosofové učili, že hmota se skládá ze dvou prvků: látky (materia) a tvaru (forma). Látku, jež jest obecným podkladem hmoty, nazývali látkou prvou, hmotu pak složenou z prvé látky a tvaru látkou druhou. Každá bytost hmotná, ať živá či neživá, skládá se ze dvou podstatných částí: z formy a látky. Jak forma, tak i látka o sobě jsou podstaty neúplné: teprve jich spojením vzniká podstata úplná.

Máme tu pšeničné zrno. Přejde chemik, rozebírá je, zjišťuje, které prvky jsou v něm obsaženy, v jakém množství a poměru. Zjistiv, vyrobí na vlas stejné zrno se všemi látkami zrna přirozeného stejně uspořádanými. Zasadíme přirozené zrnko: vzklíčí a vyroste. Zasadíme umělé: shnije. A bylo naprosto shodné se zrnkem přirozeným. Něco mu chybělo. To něco se nazývá formou. Forma bytostí živých je principem života.

V tom smyslu se praví: duše je formou těla. Bez ní se tělo stává mrtvolou s novou formou, která na místě duše vzniká z hmoty jeho.

Duše je podstatnou formou těla. Formou podstatnou se nazývá ve dvojím smyslu. Předně proto, že sama o sobě jest podstatou, má život rozumový sama o sobě, vlastní jsoucno a tudíž i schopnost žítí mimo tělo a bez těla. A potom proto, že není čirým duchem, jak Plato se domníval, neboť kromě mohutností číře duchových, rozumu a vůle, má též mohutnosti ústrojné a jest již podstatou svojí určena, aby se spojovala s tělem. Kdyby nebyla takto uzpůsobena, měla by jinou přirozenost, čili byla by andělem.

Spojujíc se s tělem tvoří duše novou přirozenost,

jež není ani duch ani tělo, nýbrž člověk. Bez těla není duše tím, čím podle bytnosti své bytí má. Duše svou přirozeností lne k tělu. Tím jedině se vysvětluje děs člověka před smrtí. Smrt je násilné roztržení přirozené jednoty. Duše mimo tělo má přirozenou touhu opět se spojit s tělem. V této touze jest hledati přirozený důvod vzkříšení těl.

Duše a tělo se spojují niterně, neprostředně a ústrojně. Spojení jejich je nejen přirozené, ale i osobní. Všecky činnosti duše i těla se sbíhají a soustřeďují v jednom a témž vědomí. Táž osoba myslí, cítí, vnímá, čije. Této jednotnosti vědomí nevysvětlí ti, kteří vidí v člověku dvě podstaty úplné a samostatné, z nichž jedna užívá druhé jako nástroje. Vizme rozdíl: vězeň k žaláři nikdy nelne přirozenou touhou. Jezdec a kůň nikdy nesrůstají v jedinou bytost — obludného nějakého kentaura. Pták ke kleci nelne přirozenou náklonností: uletí-li z ní jednou, nevrací se nikdy. Majitel osla pěkně by se poděkoval, kdyby mu někdo připlsoval činnosti a vlastnosti jeho ušatého služebníka. A jiný rozdíl: Duše je v celém těle celá a celá v každé jeho části, neboť jest podstatnou formou celého těla.³ Avšak vězeň nevyplňuje celý žalář, jezdec není v koni, nýbrž na koni, plavec není v celém člunu, nýbrž jen u vesla, oslař nepřebývá v oslu, ba ani v chlívku jeho ne.

Duše není tělu cizí. Jako duše pro tělo, tak tělo pro duši. V témž okamžiku, kdy vzniká duše, vzniká i tělo. Jich spojením povstává jeden člověk, jeden podmět, jedna osoba, jež jest činným principem nejen duchového, nýbrž i tělesného života.

Tělo není jen nahodilý nástroj duše. Tělo není oděv duše. Tělo není žalář duše. Tělo není sluha duše. Tělo není nosič duše. Tělo není soumar duše.

A dokonce lze v jistém smyslu říci, že duše v těle jest dokonalejší než duše od těla odloučená. Totiž:

Duše odloučená od těla jest dokonalá tím, že patří na Boha, ale nedokonalá tím, že není spojena s tělem.

Duše odloučená od těla zcela se uspokojuje s hledem k předmětu touhy, neb má, po čem toužila, ne však s hledem k podmětu touhy, poněvadž nemá Boha způsobem úplným, jak by jej chtěla míti: a tak opětým spojením duše s tělem vzroste blaženost ne sice obsahem, ale rozsahem.

I po zániku těla má duše dokonalou bytnost a činnost, ale nemá dokonalé přirozenosti, poněvadž je odloučena od těla.⁴

Podivný vězeň! Touží po svém žaláři. V něm dokonati chce svou blaženost. Chce státi před Pánem ve svých okovech a zvoniti jimi stříbrnou píseň nekonečného štěstí.

DVOJÍ ČLOVĚK

Vnitřní svoji dvojílost cítí lidé vždy. Ovšem různě ji chápali a vysvětlovali, různě hodnotili a překonávali. U starých je poznání vnitřní rozpolcenosti vždy obestřeno závojem smutku. Vidím, co je lepšího, a schvaluji to, avšak, co je horšího, dělám, vyznává Ovid (Met. VII. 17), a je v tom smutek. Svatý Augustin se rozpomíná, jakou moc měly nad ním dávné preludy, a táže se: Byl jsem to já? Zdá se mu to nemožným. I praví: Takový je rozdíl mezi mnou a mnou. (Conf. X. 30. I.). A je v tom také smutek.

Člověk naší doby se dívá na své rozpory buď s lehkým úsměvem ironického ledabyla, buď s tvrdou grimasou chladného patologa. Hned chce s Barrèsem vychutnati až k zuřivosti rozkoš pocitu, že se různí od sebe samého, hned prohlašuje s Bahrem, že bez rozporu nemůže býti, poněvadž já samo člověka nutká, aby z něho vyšel, aby se sám od sebe osvobodil, a že jen z rozporu se vždy znovu zaněcuje život.

Někteří pilní analytíkové se namáhají, aby vystopovali původ pocitu vnitřní dvojakosti, zjišťují vlivy toho pocitu na tvorbu básnickou, důmyslně řeší problém dvojníka v literatuře. Jejich výklady stojí za čtení. Víra v dvojníka je nesporně projekcí vnitřní lidské rozeklanosti. Mnozí z těch pilných analytiků myslí, že jejím nejprostším předpokladem jest pohled do zrcadla. V zrcadle vidí člověk svého dvojníka. Vidí druhé já, které se usmívá a pohybuje rukama. Někteří pokládají obraz člověka v zrcadle za zjev budící nelibost a odpor. Odvolávají se na pocity úžasu a nevolnosti, jaké zakouší člověk v zrcadlovém bludišti nebo v pokoji se zrcadlovými stěnami. Odvolávají se na myty o osu-

dovosti a nebezpečností pohledu do zrcadla. Kdo vidí svoji tvář v zrcadle, zvidá buď o své kráse, a to vede k pýše, buď o své ošklivosti, a to plodí závist a smutek. A chtějíce vysvětliti tyto záhady, rozumí se, že se chytají niti, která se vyvíjí z klubka psychoanalysy: nepříjemné představy a zážitky, zklamání a vinu, vše, zač se stydíme, zatlačujeme do podvědomí. Tam to žije dále svým způsobem. Nezaniká to. Snaží se to opět proniknouti do vědomí. A poněvadž vůle bdí, aby se to nestalo, nemohou potlačené představy vniknouti do vědomí ve skutečné podobě; přicházejí tam v přestrojení: v podobě chorobných komplexů, neuros, vtíravých představ, úzkostných pocitů. Horší já člověka je zpravidla v podvědomí. I byla by to podívaná málo povznášející, kdybychom mohli spatřiti své ne-já, totiž to, co jsme již dávno zakopali v mrchovišti svého podvědomí, čili kdybychom mohli spatřiti svého dvojníka.

I není divu, že básníci se především chopili tohoto motivu dvojnického a udělali z něho, co se dalo a co uměli.

Wilde zůstal celkem věren předpokladu zrcadlovému. Jeho Dorian Gray si přeje, aby jeho tvář si zachovala svěžest a krásu věčného mládí, kdežto příznaky neřesti a stárnutí aby se jevily na jeho portretu. Touha se vyplní. Tvář Dorianova zůstává nevinná a krásná. Tvář portretu se však pokrývá hnusnými vráskami a stopami zlých činů. Nakonec nemoha se již dívat na obraz své zpustlosti, probodává Dorian svůj obraz nožem. V té chvíli zazáří obraz v původní kráse. Dorian klesá mrtev s výrazem všech svých hříchů na tváři.⁵

Dvojník nevypadá vždy děsně. Musset vidí své druhé já v různých obdobích svého života jako chudé dítě, jako jinocha, jako cizince, jako hosta, jako sirotka, jako nešťastníka, který se mu podobá jako bratr.

Někdy dokonce je dvojník symbolem vyššího cítní, zosobněním mravního svědomí. Tak v Poeově

Williamu Wilsonovi. William Wilson má spolužáka, který má stejné jméno, stejně vypadá a narodil se v stejný den. S počátku ho miluje. Později se přátelství změní v pravý opak. Kdykoliv se William Wilson dopustí nějaké špatnosti, zjevuje se mu jeho druh, dává mu výstrahu, čině mu výčitky, maře jeho záměry. Nakonec ho William Wilson zabije v souboji. Umírající druh mu praví: Ty jsi zvítězil a já podlehl. Avšak od této chvíle i ty jsi mrtev — mrtev Světu, Nebi, a Naději! Byl jsi ve mně a v mé smrti viz podle tohoto obrazu, jenž je tvým vlastním obrazem, jak úplně jsi zavraždil sám sebe!⁶

Častěji však jest dvojník ztělesněné zlo, od duše odloučené a samostatně existující, podobu ďábla mající. Ve Zpovědi ďáblův u velikého státníka zosobňuje Jean Paul zlé svědomí postavou ďábla: ďábel se zjevuje státníkovi, zpovídá se mu ze svých hříchů, ale státník poznává nakonec, že mu ďábel vyjevil jen vlastní jeho viny.

Dostojevského Ivan Karamazov podobně vidí ďábla v podobě padesátiletého šviháka trpícího revmatismem — ztělesnění zla, jež nabývá převahy v duši Ivanově.

U Bernanose zjevuje se ďábel v podobě pikardského koňáře a provází abbého Donnissana, kaplana z Campagne. Proměňuje se v dvojníka s podobností tak dokonalou, tak subtilní, že by se to dalo porovnat méně s obrazem odraženým v zrcadle než s obzvláštní, jedinou a hlubokou myšlenkou, již každý chová sám v sobě. Toto vidění, zároveň jediné a mnohonásobné jako vidění člověka, jenž by vnímal pohledem věc v jejích třech rozměrech, je tak dokonalé, že kněz poznává netoliko v přítomnosti, ale v minulosti, v budoucnosti, že poznává všecek svůj život. Ach, Hospodine, což jsme tak průhledni nepříteli, který na nás číhá? Jsme tak beze zbraně vydáni na pospas jeho zhoubné vášni?⁷

Víra v dvojníka je nepochybně výnosná pro bá-

sníky. Je lacinou pomůckou k vyjádření všelijaké té vnitřní problematiky. Zábavnou hříčkou v románech psychologických a psychoanalytických. Záminkou k efektnímu rozbíjení zrcadel a probodávání portretů. V dramatech možností, aby se herec zabýl ve dvojí úloze. Ve filmu vhodnou látkou k triku dvojitého snímku. Celkem kuriosní námět, dost poddajný, aby se ho chopil umělec, nepřináší-li van inspirace nic lepšího.

Člověku duchovnímu nedává nic, leda zmatek. Ne že by člověk duchovní necítil rozporů, ale že je za ně odpověden. A chce za ně býti odpověden. Uvěřiti ve dvojí duši znamená vzdáti se sebevlády. Bylo by to ovšem pohodlné vyloučiti ze sebe, co dělá potíže, dáti tomu samostatné jméno a prohlásiti to za ne-já. A ještě pohodlnější by bylo udělati ze sebe energumena a složiti všecky své hanebnosti na bedra ďáblová. Je v člověku náklonnost k zlému, ale není v něm ďábel. Ďábel budiž poslední, nejposlednější hypotesou o zlu v člověku.

Podle nauky svatého Tomáše jest ovšem ďábel nepřímou a vzdálenou příčinou každého lidského hříchu, a to proto, že k hříchu svedl první rodiče, z nich pak přešla náklonnost k hříchu na všechno lidstvo. Přímou a neprostřední příčinou lidských hříchů ďábel není. Vždyť Písmo učí, že každý bývá pokoušen jsa lákán a vnađen od své vlastní žádosti, potom žádost počavši rodí hřích, hřích pak byv dokonán plodí smrt. (Jak. I. 14—15.) Totéž Písmo naznačuje zřejmě, že ďábel jest jen vnější, periferní princip zla: Protivník váš ďábel obchází jako lev řvoucí hledaje, koho by pohltil. (I. Petr. V. 8.) Není v srdci člověka, obchází. Nelze tedy vnitřní náklonnost člověka k zlému ztotožňovati s ďáblem.

To bylo míněním Otců pouště, jak upozorňuje H. Bremond. Byli přesvědčeni, že ďáblové neznají ani našich myšlenek. Aspoň přímo ne. Poznávají je pouze z vnějších známek: z chování, ze slov, z pohybů, výrazu tváře. Otcové je srovnávají se zloději, kteří se snaží vyzvědět v noci, co je v truhli-

cích, jež hodlají vykrásti. V tom mínění právem spatřuje Bremond zárodek myšlenky, kterou mystikové později rozvinuli, že totiž v duši člověka je místo, kam zlý duch nikdy nemá přístupu, a kde přebývati může jen Bůh.⁸

A to právě je hodno námahy a zájmu: sledovati vývoj této myšlenky. Co následuje, je pokus o to pomocí dokladů, které se naskytly při četbě.

Je třeba s Bremondem začítí Otci pouště. V životě sv. Antonína čteme, že jednou těžce pokoušen viděl střechu jako otevřenu a paprsek světla jakýsi k němu sestupující. A v té běsové rázem zmizeli a též muka tělesná ustala a příbytek se zase scelil. Antonín znamená přispění a volně vydech-nuv a pocítiv úlevu od bolestí, tázal se ukázavšího se zjevení řka: Kde jsi byl? Proč jsi již na počátku se neukázal, abys trýznění mé překazil? A tu ozval se mu hlas: Antoníne, zde jsem byl a čekal jsem, abych viděl zápas tvůj, a poněvadž jsi vytrval a nedal ses přemoci, budu vždy tobě pomocníkem a Jméno tvé všude proslavím.⁹

Že duše v mír Boží pohřížená zůstává nedotčena, i když tělo je pokoušeno, učí svatý Jan Klimak ve dvacátémdevátém stupni Svatého žebříku, který má nadpis: O nebi pozemském čili o míru duše, který ji činí Bohu podobnou tím, že ji zdokonaluje. Mír nebo pokoj duše jest pravým nebem na zemi a duše, která jej má, pokládá úskoky a zlé záměry démonů jen za hříčky a plané maření času.¹⁰

Z téže neporušitelnosti vnitřní míru se těší svatá Anděla z Foligna:

Neboť i když zvenčí mohu míti žalosti a radosti, přece uvnitř v duši mé je komůrka, kam nevchází žádná radost ani žalost, nýbrž jen ono svrchované Dobro jediné.¹¹

Mistr Eckehart má již tak jasné vědomí niterného klidu, tišiny jediné Bohu přináležející, že vytváří zvláštní teorii o „božské jiskerce v duši“, tajemné, duši samé nepochopitelné schopnosti, jež jsouc jaksi částí Boha, je Bohem celým. Tato jiskerka je

jakési nestvořené a nestvořitelné světlo, jímž duše přijímá Boha bez závoje, čirého, jak jest „početím Boha, činem vrození se Boha“. S tohoto zorného úhlu chápeme pak Eckehartovy neobyčejně smělé vývody, když píše: „Tato jiskerka staví se na odpor všemu stvořenému a chce jediné Boha, čistého, jak jest sám v sobě. Jí nestačí Otec, Syn a Duch svatý, slovem tři božské osoby, pokud každá z nich ve své odlišnosti trvá. Ano, tvrdím: tomuto světlu nestačí ani, že božská přirozenost se v něm plodivě vrozuje. A ač to zní ještě podivněji, tvrdím docela vážně, že tomuto světlu nestačí jednotná, v sobě se zakládající božská bytost, jež ani nedává, ani nepřijímá: ono chce znát, odkud tato bytost pochází, chce vniknouti na čiré dno, do tiché pouště, do níž nikdy nic rozlišného nečíhalo, ani Otec, ani Syn, ani Duch svatý: teprve v nejvnitřnějším nitru, kde nikdo není domovem, se toto světlo upokojí a pak Nejvnitřnějšímu vroucněji přináleží nežli sobě samému. Neboť toto dno je tišina vší rozlišnosti prostá, jež nehybně v sobě samé spočívá: a tímto Nehybným jsou všechny věci uváděny v pohyb. Od něho berou též všichni, kteří rozumně žijí, svůj život, pohroužení v sobě samých.“¹²

V duchovním boji sv. Kateřiny Sienské zní ozvěna pokušení svatého Antonína: Kde jsi byl, Pane, když má duše byla tak zkormoucena pokušením? táže se světice. V tobě, odpovídá Pán, neboť jsem věrný: nevzdaluji se nikdy, nezapudí-li mne člověk hříchem. Byl-li jsi ve mně, proč jsem tě necítila? Proč tak blízka ohně, necítila jsem tepla, proč jsem cítila jen chlad, smutek a hořkost, a proč se mi zdálo, že jsem plna smrtelných hříchů? Chceš vědět, jak jsem byl v tobě. Rci mi, co působí hřích. Jen vůle. Není ani hříchu, ani ctnosti v tom, co se neděje dobrovolně. Tvá vůle v tom nebyla: jinak bys byla měla zalíbení ve zlých myšlenkách démona. Ty však jsi lkala a soužila se obavou, abys mne neurazila. Vidíš, že i v těch bojích přebývám tajně v tobě. Rozhodla jsi se, že zůstaneš věrna, a to

bylo znamení, že jsem tě neopustil. Víš nyní, kterak jsem s tebou spojen, i když necítíš nic.¹³

I v pokušení přebývá Pán v duši. I v pokušení náleží duše Pánu. Duše se vlastně rozděluje, smíme-li tak mluvit. Jedna část je pokoušena a druhá Bohu věrně oddána. První část možno nazývat duchem, druhou duší. Duch má smyslné náklonnosti, duše hoří nadpřirozenou láskou. Není asi chybou pokládati za původce myšlenky rozdělení duše a ducha svatého Pavla. Mluvě o účinnosti slova Božího praví apoštol: Živé je slovo Boží a účinné a říznější nad každý meč dvojbítký: proniká až do rozdělení duše a ducha, kloubův i morku, a rozeznává myšlenky a úmysly srdce. (Žid. 4. 12.) Tuto myšlenku metá svatý Pavel do temnot světa, ale nevysvětluje jí. Nevysvětlují jí uspokojivě ani jeho vykladači. Existuje však živý její komentář, a to v druhém období života svaté Kateřiny Janovské. V jejích Rozhovorech mezi duší, tělem, sebeláskou, duchem, člověčenstvím a Naším Pánem se dočítáme, že Duch svatý jí pravil jednoho dne: Bylo by pro tebe příjemnější býti v ohnivé peci než zažiti úplné oloupení, jemuž chci podrobiti tvou duši. To oloupení líčí světice sama: Pán chtěl v ní odloučiti duši od ducha. To odloučení, provázené hlubokým a tichým utrpením, jest naprosto nevyjádřitelné. Pokouší-li se mluvit o tom utrpení, ihned umlká, neboť cítí, jak slovo jest chabé. Slovo a mlčení se střídají, obojí nedostatečné, obojí však nutné. A obojí usiluje, aby vykoupilo ubohost druhého. A duch řekl duši: Chci se odloučiti od tebe. Nyní budu tobě odpovídati slovy: později ti budu odpovídati skutky a tehdy budeš záviděti mrtvým. Ukradla jsi milost Boží: odnesla sis ji, přivlastňuješ si ji tak jemně, že toho ani nepozoruješ. A duše odpověděla: Uznávám své zlodějství. Ukradla jsem nejvzácnější věci světa. Můj hřích je veliký a jemný. A duch byv přitáhnut Bohem, ač toho sám nevěděl, všecko přitáhl k sobě s prudkostí skryté lásky, tak mocné a pronikající, že strávila v sobě du-

cha i duši i tělesné city a že vše zůstalo ponořeno a pohříženo v Boha.¹⁴

Stejnou zkušenost má svatá Terezie:

Toto se vám snad bude zdáti výstředností, pravila svým dcerám, a přece nic není pravdivějšího . . . Jisté vnitřní zjevy dávají jistotu, že jest, nevím slce jaký, ale přece velmi skutečný rozdíl mezi duší a duchem. Ačkoliv ve skutečnosti duše a duch jsou jedno, pozorujeme někdy mezi nimi rozdělení tak jemné, že se zdá, jako by jeden působil tak a druhý onak. Zdá se mi také, že duše se liší od mohutností. Ostatně jest v našem nejtajnějším nitru tolik a tak jemných věcí, že by to bylo opovážlivostí, kdybych je chtěla vysvětlovati.¹⁵

O sto let později se k nim druží madame Martin, řádovým jménem Marie od Vtělení, utěšující se v pocitech vnitřního rozdvojení myšlenkou, že různé starosti a trampoty, jež skličují duši, jsou jen obláčky podobné těm, které přecházejí slunce a zastírají je na chvílku. Ale i v té chvílce Bůh září v hlubině duše, jež čeká jako osoba, kterou někdo přeruší, když mluví s jinou osobou, a která přesto vidí tu, s kterou mluvila. Duše čeká v tichu a potom se vrací k svému důvěrnému spojení. Někdy se duše rmoutí nad svými slabostmi a pokládá se za nestálou a vyčítá si nedostatek ctností a utvrzení: avšak i to se snáší s tím důvěrným spojením, které vzniká ve středu duše, v oblasti míru, jež zdá se, jako by byla oddělena od samé duše.¹⁶

Čteme-li důvěrná vyznání mystiků století sedmáctého, rýsují se před naším duševním zrakem stále určitěji hranice tajemné oné končiny, kterou nazývají dnem duše, základem duše, středem duše, duší duše, vrcholem duše, věží duše, končiny nedostupné zlu a přístupné toliko Bohu.

Tak vyznává J. J. Olier: Božský Mistr mi dal pocítiti svoji přítomnost na dně duše mé, v nejskrytější části mne samého, v převellké něžnosti, větší, než jakou jsem kdy pocítil. Jindy praví: Abych tomu porozuměl, zdá se mi, že mi božský Mistr dal při-

rovnání s věží, uprostřed níž by byla krásná jizba a jež by byla obklíčena zdmi s několika strážními budkami a jimi by se mohlo viděti, co se děje venku. Dal mi pochopiti, že naše duše, jejíž podstata jest velmi hluboká a jejíž dno je velmi skryté, je jako ta jizba a slouží za útulek Ježíši Kristu, a že mohutnosti působící v nás jsou jako výpustky nebo vyhlídky, jež vyčnívají na venek.¹⁷

Svým tvrzením, že srdce cítí Boha a ne rozum, že víra je Bůh cítěný srdcem (*Dieu sensible au coeur*), druží se i Pascal k těmto mystikům, svým pravým bratřím. To srdce, jež cítí Boha a dává nám poznati první principy, dotýká se aspoň svými nejkrajnějšími mezemi nejvyššího vrcholu duše, totiž onoho pásma, kde se duše tajemně stýká s Bohem.¹⁸

Na myšlence Pascalově, zdá se, že založil svoji duchovní nauku Yves Pařížský. Podle jeho mínění má každá duše lidská vrchol, vnitřní chrám, kde Bůh k ní mluví a kde duše Boha nalézá s jistotou. K tomu vrcholu nedosahují sylogismy: usuzující rozum nemá klíčů tohoto chrámu. Tam máme Boha, i když se domníváme, že ho ještě hledáme, tam, v duši své duše, která je citlivější než smysly, rozumnější než rozum a více milující než láska.¹⁹

A toto vše, zdá se, že nejlépe pochopil sv. František Sal. a vysvětlil geniálním a prostým symbolem:

Tři nádvoří byla v chrámě Šalomounově: jedno bylo pro pohany a cizince, druhé pro Izraelity, třetí pro kněze a mimo to vše byla v chrámě velesvatyně, do níž jen velekněz směl vstoupiti jednou za rok. Naše duše jest pravým chrámem velikého Boha . . . V tom chrámě jsou také tři nádvoří, a to jsou tři různé stupně rozumu: na prvním stupni usuzujeme podle zkušenosti smyslů, na druhém usuzujeme podle vědění lidského, na třetím podle víry: a konečně kromě toho všeho jest v duši jistý vrchol a nejvyšší bod rozumu a schopnost duchovní, která není vedena světlem úsudku ani rozumu, nýbrž prostým zřením a prostým hnutím vůle, jimiž duch se podvoluje a poddává pravdě a vůli Boží.

A tento vrchol duše jest zřetelně znázorněn ve-
lesvatyní.

Neboť 1° ve velesvatyni nebylo oken, kudy by
vcházelo světlo: na tomto stupni ducha není úsud-
ku, který by dával jasnost. 2° Světlo vcházelo do
velesvatyně jen dveřmi: na tomto stupni ducha
vše vchází věrou, která vydává jako paprsky vi-
dění a poznání krásy a dobroty božské útěchy.
3° Nikdo nevstupoval do velesvatyně, jen vele-
kněz. Na tento vrch duše nemá přístupu úsudek,
nýbrž jen veliký, obecný a svrchovaný pocit, že
vůle Boží musí býti nade vše milována, uznávána
a zachovávána. 4° Velekněz vstupuje do velesva-
tyně zatemňoval ještě světlo, jež vcházelo dveřmi,
tím, že kladl množství vonných látek do své kadi-
delnice, jejíž kouř zahaloval jasné paprsky proni-
kající otevřenými dveřmi: všechno poznání, jež
vzniká na nejvyšším vrchu duše, jest v jistém smys-
lu zatemněno úkony odříkání a sebezapření, které
duše činí nechtějíc tolik patřiti na krásu pravdy a
pravdu dobroty, jež se jí naskytuje a již chce objí-
mati a uctívati: takže duše, když počne poznávati
vznešenost vůle Boží, chtěla by téměř oči zavřítí,
aby jí už dále nemusila poznávati, ale zato tím
mocněji a dokonaleji ji mohla přijímati a naleznouc
v ní úplné zalíbení, bez konce se s ní mohla spojo-
vati a jí se podrobovati.²⁰

Vše, co tu uvedeno z mystiků, je zdánlivě přízni-
vo myšlence, že v člověku je dvojí duše. Avšak
bylo by jistě bez významu mluvit o středu a vrcho-
lu duše, o základu a duši duše, kdyby vskutku byla
v člověku dvojí duše. Způsob této mluvy sám na-
značuje, že duše svou podstatou je v moci Boží, že
zlý duch může působiti nanejvýš na jejím obvodu,
smíme-li se tak vyjádřiti. Máme zajisté jen jednu
nerozdílnou duši, ale v té duši jsou různé stupně
dokonalosti, neboť je to duše vegetativní, animál-
ní a intelektuální, mající podle různých stupňů do-
konalosti také různé vlastnosti a náklonnosti, vyšší
a nižší. Odtud právě vzniká onen dojem, že máme

duše dvě, dvojí já, já povrchu, pěny, pýchy, mar-
nivosti, všech vášní a neřestí, vší rozeklanosti a
planosti, a já vniterné, trvalé, obraz a chrám Boha,
ohnisko vší poesie, všeho heroismu a všeho života
náboženského, já myslící, ale myslící tak, že žádná
jeho myšlenka ho nevyjádří pravdivě a ještě méně
kterékoliv z jeho slov, já milující, ale milující tak,
že žádná jeho láska ho nedává celého, já prázdné,
ale živé, já, které je potřebou, neklidem, modlit-
bou, schopností pojmouti Boha. Toto já, nazývané
srdcem, středem, vrcholem duše, jest nejvlastnější
podstatou duše. Tento vrchol duše musíme rozli-
šovati od mohutností. Podle výkladu svatého Fran-
tiška Saleského jsou některé mohutnosti duše niž-
ší, smyslové, ale všechny, ať rozumové, ať smyslo-
vé, se sbíhají a soustřeďují právě ve vyšší části
duše (*portion supérieure de l'âme*), která jest je-
jich pravým a přirozeným sídlem, a odtud jako
z mocného zřídla vody živé tryskají do všech niž-
ších částí duše.²¹

Není tedy dvou duší v člověku. Jedna duše s růz-
nými vlastnostmi a schopnostmi. Zkušenost mystiků
vyklučuje jakýkoliv duchovní dualism. Co je v člo-
věku dobrého a zlého, to v něm není rozděleno do
zásuvek. Možnost dobra v člověku jest zároveň
i možností zla. Každá ctnost mravní, když překročí
své meze, stává se nectností. Možnost dobra je
zároveň možností zla. Má-li člověk sklon k dobroti-
vosti, jak snadno se u něho může vyvinouti přílišná
shovívavost, slabost, netečnost, nestatečnost. Mož-
nost zla je zároveň možností dobra. Není nectnosti,
v níž by se zároveň netajil zárodek nějakého dob-
ra. Slabost vůle, kolísavost, váhavost neobsahují-
liž přechasto schopnost soucítiti, chápati, šetřiti?

V téže duši jest obojí možnost spojena v jedné
a téže mravní síle: a ta může býti dobrá nebo zlá.
Dvou sil mravních, vedle sebe či proti sobě půso-
bících není v člověku.

Není dualismu v duchovním životě. A není ho
v životě vůbec, neboť podstata života jest přizpů-

sobení, ovládnutí, soustředění a sjednocení rozličných prvků a ústrojů podle ústřední, vedoucí myšlenky.

Není dualismu v životě rostliny. Rostlina tvoří svoji tkáň z látek nerostných. Přesto však nelze v rostlině odlučovati živé od neživého. Nelze říci: toto jest ještě anorganické a ono již organické. Rostlina vytváří jednotu tím, že žije. Neničí látek nerostných, nýbrž povznáší je, povyšuje k vyššímu útvaru, takřka je supranaturalisuje. Ukládá jim svůj zákon. A ten zákon jest, že nižší má sloužiti vyššímu. Zákon života je kázeň, podřízení. Život není boj. Život je více. Život je vítězství.

Není dualismu v životě živočicha. Živočich přijímá, vstřebává, požívá látky nerostné, rostlinné i živočišné, aby vytvořil své ústrojenství. Tvoří buňku za buňkou. Ovládá a podřizuje. Buňky se dělí a rozlišují, aby vznikl organism schopný pohybu a citu: vše směřuje k uskutečnění téhož plánu úměrností ústrojů a podřaděností funkcí, soustředěním sil, realizací jednoty.

Není dualismu v přirozeném životě člověka. V člověku není zvíře. Tak jako není v rostlině nerost a jako není v živočichu rostlina. Člověk si přizpůsobuje život živočišný a smyslový. Z vjemů tvoří představy, z představ pojmy, z pojmů myšlenky. Neničí živočišnost a smyslovost, neznetvořuje, ale přetvořuje. Povýšuje ji. Přidává k ní vědu, umění, mravnost.

Není dualismu v nadpřirozeném životě člověka. Život nadpřirozený jest účast na životě božském, podíl na božské přirozenosti. Je to ušlechtilý roub božství, zaštípený do lidské přirozenosti. Je to milost. A milost neničí, co je přirozeného, nýbrž to povyšuje, zušlechťuje, zdokonaluje, a to tím, že si podřizuje, podrobuje nižší stránku přirozenosti. Nižší musí umřít, aby žilo vyšší.

Zákon života je vláda vyššího. Vrchol, charakteristikon, specifikum, distinkce a difference musí vládnouti. Vše ostatní se musí podříditi.

Vrcholem člověka je duše. Vrcholem duše, středem duše, srdcem duše, duší duše je milost, a milost je přebývání Boha v duši. Život duchovní jest vnitřní nadřazenost vyššího nad nižším, vnitřní sjednocení k milosti, v milosti, s milostí.

SEN ŽIVOTA

Život lidský je bdělý sen. Má všechny vlastnosti pravého snu. Sen je lež, jejímž účelem je záchova spánku. Je obratný přestrojovač, který rušivé popudy zvenku i zevnitř přeměňuje tak, že spáč je pokládá za něco jiného. Spadne-li pokrývka, neprobouzíme se pocitem chladu. Přichází sen a praví: Zdá se ti sice, že tě zebe do nohou, ale je to pouhý sen. Ve skutečnosti jdeš bos po sněhu. Odtud ta zima. Spi jen klidně dále. Zazní budíček, který jsme natáhli na pátou hodinu. A sen z toho rychle udělá obraz večerní krajiny, do níž zaznívá tiché klekání. Ležíme na levém boku, vázne oběh krve. A sen, věrný ochránce spánku, nás přesvědčuje, že je to něco jiného: že běžíme do zpocení, poněvadž nás někdo honí. Sen je travestie, pustá fraška, která se končí probuzením libým nebo ne-libým, podle toho, oč ta fraška byla horší nežli fraška života.

Sníme, kudy chodíme. Nevíme nikdy, co se s námi děje. A nikdy sebe samých dokonale neznáme. Co ve spánku sen, to ve stavu bdělém pýcha života. Byli bychom slce schopni poznati své chyby právě tak, jako poznáváme chyby jiných lidí, ale přichází pýcha, přestrojuje naše neřesti, přeličuje tvářnost hříchů našich a my je pokládáme za ctnosti. Pravdu má La Rochefoucauld, když píše v čelo svých MAXIMES: Nos vertus ne sont le plus souvent que des vices déguisés. (Přečasto jsou ctnosti naše jenom přestrojené neřesti.) My všichni spíme spánkem smrti a pýcha rozstírá své černé peruti nad námi, abychom neviděli, že je již den a s výšin jasnícího se nebe že zaznívá hlas: Vstaň, osvěť se, Jerusaleme, neboť přišlo světlo tvé!

Sníme často ve stavu bdělém. Psychoanalytikové

si s tím lámou hlavu. Nebude na škodu vyslechnouti, co říkají: Toto snění, tak vysvětluje Freud, počíná se v době před pohlavním zráním, často již na sklonku dětství, trvá až do věku dospělého a pak přestává, někdy zůstává až do nejpozdnějšího stáří. Obsah jest určován motivy velmi průhlednými. Jsou to scény a události, v nichž se ukojují sobecké, ctižádostné a panovačné tužby. U mladých mužů převládají obyčejně ctižádostné fantasie, u žen, které obrátily svoji ctižádost na úspěchy v lásce, fantasie milostné. Dost často jest i u mužů milostná žádost podkladem, neboť všechny hrdinské činy a výboje mají za účel obdiv a přízeň žen. Jinak jsou tyto denní sny velmi rozmanité a rozličné se utváří. Buďto některý z nich brzy zaniká a nahrazuje se jiným, nebo zůstávají a rozvíjejí se v dlouhé příběhy a přizpůsobují změnám životním. Jdou takřka s dobou a doba, jakož i nové postavení životní jim vtiskuje svůj ráz. Jsou hrubou látkou básnického tvoření, neboť z denních svých snů tvoří básník situace svých novel, románů, divadelních kusů tím, že zjlnačuje, přeměňuje a vylučuje. Hrdina denních snů je však vždy hlavní osobou buď přímo nebo v zjevném ztotožnění s osobou jinou.²²

Je-li toto pravda, je již jasno, proč některé ctnosti naše jsou přestrojenými neřestmi. V mládí jsme si všichni hráli v duchu na slavné vojevůdce, řečníky, herce, spisovatele, vynálezce a bůhvíco ještě. Bylo to snění, řekne se. Byla to pýcha, řekněme určitěji. S pohlavním zráním se rodí smělé plány. Začínají se představy o krásné budoucnosti. Přecenění sebe. Zrození snu života, v němž hrubost je silou, drzost statečností, opovážlivost odvahou, marnotratnost štědrostí, lakota šetrností, vzdor stálostí, chvástavost upřímností, zloba spravedlností, lenost mírností, zbabělost opatrností, podlízavost pokorou, nerozvážnost horlivostí, lhostejnost klidem.

Kdybychom neměli pýchy, znali bychom se. Vi-

děli bychom své nedostatky s toutéž určitostí, s jakou je vidíme u jiných. Žijeme tedy životem neprobuzených, chvílemi jen nahlížejíce do zrcadla skutečnosti. A jako všichni spáči milujeme tmu.

Pokora je skutečnost. Majíce oči zamženy spánkem pokládají lidé temnot pokoru za nedostatek skutečnosti, jako by záležela v podceňování nebo titěrném ponižování sebe. Pokora je správný úsudek o sobě. Náležité zhodnocení vlastní osobnosti. Záleží v tom, že člověk dobré svoje vlastnosti připisuje Bohu, špatné pak sobě. Člověk v Boha nevěřící nemůže býti pokorný. Pokora má smysl, jen když věříme.

Člověk pokorný se nezarmucuje hanou a potupou, kterou ho zasypávají lidé dobří i zlí. Myslí si: Ti lidé mne dobře znají a vědí, že ani o jediném vlasu své hlavy nemohu říci, že bych ho byl neobdržel od Boha. Jsem nic, které se zdá něčím. Člověk pokorný netouží po chvále a uznání. Vykonali-li co znamenitého, ví, že to vykonal mocí Boží.

Bůh je jsoucí. Ten, který jest. Všecko, co jest, od jsoucího jest. Bůh je moře jsoucnosti. Člověk jest jen kapkou v tom moři. Ba ani tou ne. Neboť by se mohl domýšlet, že něčím jest.

Často se cítíme uraženými. Kdybychom měli dosti pokory, byli bychom nezranitelní. Jsme-li zraněni, znamená to obyčejně, že s námi bylo jednáno, jak zasluhujeme, ale že jsme toho nečekali. Anebo to znamená, že jsme čekali, čeho nezasluhujeme, a nestalo se nám. Člověk pokorný jest nezranitelný, neboť bdí. Podobá se vojáku stojícímu na stráži, který je připraven na rány a ne na hlazení. Kterýsi král se dával lehtati na šlapkách, když šel spát. Škoda, že nevíme, jak se jmenoval. Byl dokonalým obrazem ješitnosti. To chceme všichni: ticho a sladké šimrání. Chceme spáti na poduškách vzdušných domýšlivostí a nepřejeme si býti rušeni. Vymyslili jsme si sebe, abychom nevěděli o sobě. Do tohoto výtvaru své obraznosti jsme zamilováni jako Pygmallon a žárlíme na něj žárlivostí Mouřenína

benátského. Nedáme mu ublížiti. Jsme hotovi podstoupiti pro něj mučednickou smrt. Neboť věříme, že jsme to my. Je to ALTER EGO (druhý já). Vysněný, vymyšlený, milovaný, křehký a něžný ALTER EGO. Je tak krásný, že jest hříchem neodpustitelným ublížiti mu. Dal nám mnoho práce, než jsme jej vyrobili. Musili jsme pro něho zapomenouti, jací jsme. Musili jsme zapomenouti své nicoty a ubohosti, z bláta skutečnosti se povznést k výšinám snu. Musili jsme vystoupiti na strmé hory. Musili jsme opustiti samy sebe. Musili jsme zraditi pravdu. Proto jej tak milujeme. Stačí dotknouti se ho a krvácíme z nesčíslných ran. Jsme k politování.

Hodně zřetelně se jeví nedostatek pokory netrpělivostí. Přiznáváme sice, že vše se nemůže díti podle naší vůle, ale připadáme si tak často zneuznanými, odstrčenými a opuštěnými jen proto, že jsme nemohli prosaditi svou. Zapomínáme, že bychom vůbec ztratili vládu nad sebou, kdyby se vše řídilo podle nás. Lehko bychom se mohli domnívati, že jsme neomylni, spravedliví, moudří. Nezdary v životě jsou jistě aspoň k tomu dobré, že se přestáváme spoléhati výhradně na sebe. Trpělivostí možno dosáhnouti všeho. Člověk trpělivý je člověk silný. Proto vždy vítězí.

Ve vzpomínce se nám jeví nesnáze minulého života malichernými. Co kdysi rozrušilo a nesnesitelným se zdálo, je zmenšeno a zeslabeno. Či lépe řečeno: je přiblíženo pravdě. Zdá se tím, čím bylo. Věcí, která způsobila mnoho neklidu a utrpení. Ale příčinou nebyla věc sama, nýbrž my. Pýcha nám ji představila v ohromných rozměrech. Štípnutí mouchy zdálo se bodnutím dýky. Slovíčko pomluvače těžkou urážkou. Chladný pohled hlubokým pohráním.

Velikost křivdy záleží na velikosti nespravedlivého činu a na velikosti osoby, jíž bylo ukřivděno. Jde-li o osobu naši, pýcha se snaží zveličiti obojí: i věc, která se stala, i vlastní naši osobnost. Odtud mocné napětí mysli vyvolávající pocit hořkosti a

hněvu. Pomine-li toto napětí, vidíme vše v jiném světle.

Jsme příliš v zajetí přítomnosti. Víme zcela dobře, že za pět let nám bude lecco lhostejno z toho, co nás nyní sklíčuje. Přesně vzato, může-li nám něco lhostejno býti za pět let, proč by nemohlo i nyní?

Avšak v zajetí přítomnosti bychom nemohli býti, kdybychom nebyli v zajetí pýchy.

Poznání reflexní zdálo se již Sokratovi býti základem vši moudrosti a ctnosti. Ne neprávem. Pouhé poznání ovšem nestačí. Ctností je vždy jen to, co nějakým způsobem vychází z vůle. Ctnosti nenabýváme rozumem, ale chtěním. Pokora tedy není jen pouhá znalost sebe. Míti správný úsudek o sobě není ještě ctností.

Jak často slyšíme: Nejsem sice žádný světec, ale tohle si líbiti nenechám! Jaký smysl může mít, přiznáváme-li se k své ničemnosti, ale vyžadujeme-li, aby se před ní smekalo jako před Gesslerovým kloboukem? Jaká zásluha, když máme sice správný úsudek o sobě, ale když se hněváme, mají-li jej o nás také jiní?

Nestačí jen viděti modlu ALTER EGO před sebou a věděti, že to nejsme my, ale je třeba, rozbít ji s odvahou.

Odvaha taková se může zdáti šílenstvím. Jacopo ne da Todl, blázen pro Krista, úmyslně vyhledává posměch, chodí nahý po ulcích a ošklivá děcka za ním pokřikují a házejí kamením.

A přece to není šílenství. Šílení jsme my, kteří jinak myslíme a jinak jednáme, kteří pod rouškou ctnosti stavíme rozum na hlavu a šlapeme pravdu. Jsme již tak prosáklí lží života, že důslednost pokládáme za bláznovství a ryzí ctnost za přepjatost.

Nejsme-li blázny pro Krista, myslíme, že nám docela dobře sluší, napodobíme-li ty, kteří spali v Getsemane.

SYNOVĚ EVY

PŘÁTELE

— a není oddechu pro lidské tvory.
Blízké vztahy lidské musí býti buď
v pohybu nebo zajíti.

(Lytton Strachey, Alžběta a Essex.)

Přátelství je přání. Přejeme-li si navzájem dobro, jsme přáteli. Není snad tuze velikou chybou, zúžujeme-li pojem přátelství na tento etymologický základ.

Lidé se domnívají, že přátelství se dovršuje dobrými obchodními radami, půjčkami a dary. Ve skutečnosti přátelství se zabývá takovými věcmi. Opatrněji řečeno: znehybňuje se jimi.

Obchodní rada není ještě obchodní úspěch. Půjčka si žádá oplátky. Dar si vynucuje dík. Rady, půjčky a dary plodí závazky. Osoba, k níž máme závazky, nikdy není milá. Věřitel nemůže býti přítelem. Kdo dává, půjčuje, pomáhá příteli, snižuje ho na dlužníka.

Lze také říci, že přátelství je vztah neúčelný a nepraktický, Tím se liší od manželství. Manželství má účel: zrození a výchovu potomstva, vzájemnou pomoc. Manželství je úhrn určitých mravních i právních závazků. K jeho podstatě náleží věrnost.

Přátelství nemá takového účelu. Z přátelství nikdy nevyplývají povinnosti k osobě třetí. Podstatou přátelství není věrnost, neboť věrnost je závazek. Věrné přátelství je osidlo. Kdo touží po věrném přátelství, znehybňuje je: přítel věrný není přítel, nýbrž služebník. Přítel věrný jest jak herec, který musí hrát určitou úlohu, i když k tomu nemá nálady. Stane-li se někdo věrným přítelem, je to vztah jen zatímní, přechod k nevěře.

V lidské povaze je odpor k závazkům. To je ozvěna prvotního hříchu. Ani nejlepší přítel není

anděl. Ale i kdyby byl — i andělé vzkřikli: Nebudeme sloužit! Přátelství se nestvrzuje rukou dáním, ani přitukáním na zdraví, ani podpisem směnky. Přátelství se neproklamuje. Praví-li někdo: Jsem tvým přítelem, lze to vyložit takto: Jsem sice mizerný chlap, kterému není co věřit a který nemyslí dobře s bližními, ale s t e b o u chci učinit výjimku, t o b ě přeji dobré a nikdy ti neublížím. Zákony se vyhlašují a vylepují na zdi. Přátelství nikoli. Jakékoliv zdůrazňování, potvrzování, utvrzování a zaklínání směřuje přímo proti podstatě přátelství.

Přátelství je vztah bezejmenný, stav nevystižitelný: všechny definice přátelství jsou špatné. Dá se jen říci, co není přátelství. Přátelství není závazek, není slib, není služba.

Pokoušíme-li se definovat přátelství, říkáme buď, co přátelství být má nebo čím si je představujeme. Říkáme-li, čím přátelství být má, vkládáme v jeho pojem závaznost, věrnost, služebnost či vše, čím přátelství není. Říkáme-li, čím si je představujeme, vyjadřujeme jen své sobectví, vyslovujeme jen to, co od druhých očekáváme.

Anebo podáváme nějakou deskriptivní definici přátelství, nějakou dušezkumnou pitvu, společenskou kresbu — ale to se podobáme učteli, který vykládá žákům o slavíku a ukazuje jim vycpaného ptáka, který nezpívá, věc byvší, neživou, byť skutečnou.

Anebo necháme abstrakt a slovních obrátů a pokoušíme se na živých vzorech ukázat, co je přátelství. Co tak vznikne, ať historie či povídka, bude možná mít svojí gradaci a své vyvrcholení v nějakých hrdinských důkazech přátelství, a jimi bude třeba ukončit příběh, aby nepozbyl dojemnosti a nabadavosti: ale přečteme-li ten příběh pozpátku, uvidíme, že je pln slibů, přísah, záruk, pomst a odplat; užasneme, jaké hlouposti a křivdy lze páchat ve jménu přátelství, jaké neřesti a bludy se mohou skrývat pod jeho pláštěm.

Je možno také, že někdo se pokusí vyložit přátelství jako fenomen společenský. Učeně bude povídati o vývoji sociálního citu, hluboce bude interpretovati Aristotelovu definici člověka jako živočicha společenského, a nepochybujeme nikterak, že ve shodě s moderními naukami psychoanalytickými prohlásí přátelství za transsublimaci libida a řekne: libido sublimuje v sociální pud, sociální pud pak sublimuje v přátelství. Na začátku všech věcí je libido, pravil Sigmund Freud.

Možná, že ho jiní ještě předstihnou a budou dokazovati, že přátelství vzniká z hrůz samoty, z pocitu slabosti jedince utlačeného společností, z potřeby sdílnosti, z touhy po velikých činech, na něž však nestačí síly jediného člověka, z děsu před sebou samým, z nedostatku lásky pokrevenské a příbuzenské.

A tím zklamání vrátíme se k etymologii. Přátelství odvozujeme od slovesa přátí. Přátelství je přání dobra. Přání nezištné. Není v něm sobectví ani osobního, ani rodového, ani národního. Láska k bratřím, k příbuzným, k rodu, k národu se liší od přátelství tím, že je pudová, přirozená, živelná a v jistém smyslu sobecká.

Přátelství nesmíme hledati v katalogu mravních povinností. Je pravda, že jsme povinni milovati všechny lidi. Ale je pravda, že jich nemůžeme milovati všech stejně. Kdekoliv se vyskytne zvláštní důvod a potřeba dobra, učí svatý Tomáš, tam je také zvláštní důvod a potřeba zvláštní ctnosti. Dobro je v řádu. Řád pak vyžaduje, aby se člověk choval ne stejně ke všem lidem, nýbrž ke každému přiměřeně. Tuto přiměřenost pak určuje zvláštní ctnost. Nazývá se přátelství.¹

Čím se tedy liší přátelství od lásky? Ne každá láska je přátelství: ale každé přátelství je láska. Milujeme sebe a není to přátelství. Milujeme dobré a krásné věci a není to přátelství. Přátelství totiž nevychází z toho, co přejeme sobě, nýbrž z toho, co přejeme druhému. V přátelství je dokonce ob-

sažena i láska k nepřátelům. Milujeme-li přítele, milujeme z lásky k němu všechny jeho přátele, příbuzné, poddané, i když nás uráží a nám křivdí.²

Láska je povinnost. Přátelství není povinnost. Jsme povinni přátel dobré všem lidem. To je láska k bližnímu. Otázka jest, proč některým přejeme víc. Na to více nemá nikdo práva. Svatý Tomáš učí, že přátelství jest jen v tom smyslu částí spravedlnosti, že je vztahem k bližnímu, odlišuje se však od spravedlnosti tím, že není v plném smyslu povinností.³

Přátelstvím se neuskutečňuje spravedlnost, nýbrž dokonalost. V přátelství se takřka tají úsilí odčiniti následky prvotní viny. Přátelství je živou vzpomínkou ztraceného ráje. Je v něm touha viděti lidi dokonalými, krásnými a šťastnými.

Základem přátelství je vždy vidlna krásy, rys neporušené přirozenosti, stopa původní lidské dokonalosti, budící v duši ozvěnu, či jak se říká, sympatii. Sympatie — není pro to lepšího slova? Souznění duší, chcete-li. Z toho souznění vzniká touha zdokonaliti základní vidinu, integrovati ji, zajistiti jí trvání, vyprostiti ji z všednosti, ozářiti ji sluncem, obohatiti věčností.

MUŽI A ŽENY

Mužnost znamená sílu — tak vykládá E. Hello. Muž sluje v latině v i r: to slovo je odvozeno od v i s, což značí sílu. Mužnost je nadřazena pouhému lidství. Ne každý člověk je muž. Lidství samo o sobě je slabost, pozemskost, smyslnost, smrtelnost. Hello odvozuje výraz h o m o (člověk) od h u m u s (hlína).⁴

Mužnost může značiti také totéž, co mužskost, jako protiklad ženskosti. Mužskost a ženskost jsou dva základní prvky lidské přirozenosti.

Co jest mužský prvek? Síla, která tvoří, buduje a usměrňuje život. Síla evoluční.

Co jest ženský prvek? Síla, která zachycuje zárodky života, aby je zachovala. Síla konservační.

Mužskost se jeví činem. Ženskost se jeví láskou.

Obojí prvek se snoubí v životě Jedinců i národů.

Snoubí se, doplňuje a vyrovnává v povaze člověka. Mužskost bez ženskosti se stává krutostí; ženskost bez mužskosti se stává zbabělostí.

Snoubí se, doplňuje a vyrovnává v životě národů. Mužskost bez ženskosti vede k barbarství; ženskost bez mužskosti vede k rozkladu sil.

Převaha prvku mužského plodí hrubost, násilí, ctižádost, lakomství, vraždu.

Převaha prvku ženského plodí smyslnost, prolhanost, zradu, zvrhlost, nemravnost, požitkářství, zoufalství.

Je mužskost totéž co mužství a je ženskost totéž co ženství? Je každý muž mužský a každá žena ženská?

Nikoliv. Jsou a byli muži s tělesnými i povahovými znaky žen. Jsou a byly ženy s tělesnými i povahovými znaky mužů.

Několik dokladů.

MUŽNÉ ŽENY

SVATÁ KATEŘINA SIENSKÁ

Slovo mužnost se neustále objevuje v jejích listech. Podle jejího mínění vystihuje to slovo vše, co byl Kristus, a ač je ženou, nazývá ženskostí vše, co chce démon. — Buďte mužem mužným, píše slabému a nerozhodnému papeži Řehoři XI. Přísně kárá ty, kteří jsou laskavi a shovívavi z lásky tělesné. Jsou to ti, kteří se neodvažují činiti dobro nebo trestati zlo ze strachu, aby se neznelíbili lidem a neuvalili na sebe jejich hněv. Toto zbabělé sobectví je protivou lásky. Kristus nepřišel, aby přinesl bojácnou mírumilovnost, v níž zlo se lépe rozvíjí, než dobro. Přišel s mečem a kosou, byl lékařem, který žhavým železem vypálil ránu hříchu. Chtítí žítí v míru jest často největší ukrutností.

Jednoho terciáře kárá, že udržuje nepočetný a nebezpečný poměr se ženou. — Počal jsi smrt, píše mu, hodina porodu přijde brzy. Jdeme, kam nás táhne naše srdce: místo, aby ses vystříhal té ženy jako jedu, hledáš její společnosti. Běda! Běda! Buďte přece muži, zadusme v sobě ženskou rozkoš (il piacere femminile), která změkčuje srdce a činí je bojácnými!

Jest si sebou zcela jista: je přesvědčena, že vůle její a vůle Boží se úplně shodují. Odtud její apoštolská síla a vliv její na jednání lidí. Píše, napomíná, varuje, vybízí k pokání. — Přeji si vás míti spravedlivým — přeji si vás viděti dobrým — přeji si — chci — ta slova se neustále opakují v listech Kateřininych. — Je to vůle Boží a moje touha. — Nelíbí se to Bohu a nelíbí se to mně. Papežskému legátu píše: Přeji si a chci, abyste jednal tak a tak. Biskupu florentinskému praví prostě: — Chci! Králi francouzskému: — Čiň vůli Boží a moji! Papeži: — Vykonej vůli Boží a vyplň horoucí touhu mé duše! Její mužné a odvážné v o g l i o — chci, jest kouzelným proutkem, jenž otvírá dveře všech srdcí.

Zasahuje mocně do politických událostí své doby. Přivádí papeže z Avignonu do Říma — žena mužná vítězí silou vůle nad dobou zženštilou.⁵

SVATÁ JANA D'ARC

Nebýt svaté Jany d'Arc, Francie by se byla stala provincií Anglie: když se ukázala, chystal se již dauphin ustati v boji s Angličany a prchnouti na jih Francie. Ona naučila jej rdít se za tak podlé úmysly. Osvobodila Orléans, to veliké město, jehož osud byl tak rozhodující pro konec války a jež bylo tehdy obleženo Angličany s dokonalým užitím inženýrské obratnosti v Evropě nevídané. Vkročila do města po západu slunce dne 29. dubna a v neděli 8. května dala zpívat mši za úplné vymizení moci obléhajících. Dne 29. června vytrhla do boje a porazila Angličany rozhodnou bitvou u Patay; 9. července náhlým útokem vyrvala Troyes smíšené posádce burgundské a anglické; 15. téhož měsíce vedla dauphina do Remeše; v neděli 17. jej korunovala.

Potom zbývalo již jen trpěti a umřítí. Smrt její velebí Thomas de Quincey jako smrt mužnou, ač je Angličan. Zato Francouz Michelet tvrdí, bez důkazu ovšem a bez jakéhokoliv svědectví pozitivního, že umírala zbaběle: tvrdí, že, neřekla-li slova o d v o l á v á m ústy, když stála na hranici, řekla prý je v srdci. Řekla-li to slovo, je nejisto, píše, ale já tvrdím, že si je pomyslila. Proč to tvrdí, neříká, snad jen proto, že Jana byla žena.⁶

SVATÁ TEREZIE JEŽÍŠOVA

Vyvrcholením života rozjímavého jest svaté Terezií činnost apoštolská. — Co by se stalo se světem, kdyby nebylo řeholníků? táže se. (Životopis, kap. XXXII.)

Zvěděvši, jaké rány utrpěla Církev ve Francii a v jiných krajích, kde se šířilo lutherství, byla — jak

sama praví — zpíta bolestí. Byla by dala tisíc životů, aby zachránila jedinou z těch duší, jež hy-nuly. I umínila si, že bude dokonale zachovávatí rady evangelické a přiměje řeholnice v klášteři svatého Josefa, aby činily podobně. Byla pře-svědčena, že modlíce se za obhájce Církve, ka-zatele a učence, kteří za ni bojují, přispějí k po-moci božskému Mistru tak mrzce pronásledovanému. Patříc na množství zla způsobeného bludaři a na požár, jehož síly lidské nemohly uhasit, do-mnívá se, že Církev potřebuje především vybra-ného vojska modlících se, aby zastavilo postup bludu. Život světa je možný jenom nadlidským úsilím některých duší, které dávají příklad, jak pohrdati vším, proč se lidé navzájem zabíjejí, jak popíráti vše, co považují za jediný smysl života a co je činí tak tvrdými jedny k druhým.

I počíná zakládati a reformovati kláštery špa-nělské. Žena, která plných čtyřicet let sotva hodi-nu byla zdráva a bez tělesných bolestí, která den-ně vyvrhla téměř vše, co snědla, bez peněz, ne-náviděná nereformovanými mnichy a jeptíškami, stíhaná nedůvěrou, výsměchem, vzpourami lidu, majíc proti sobě vrchnost duchovní i světskou, nechápaná ani od vlastních reformovaných bratří a sester, bez jakýchkoliv lidských pomůcek usku-tečnila jednu z největších reforem řeholního ži-vota v dějinách Církve. Žena zreformovala muže.⁷

ZŽENŠTILÍ MUŽI

JEAN JACQUES ROUSSEAU

Rousseauův návrat k přírodě není nic jiného než strach ze života a útěk před skutečností. Rousseau se modlí: — Bože všemohoucí, ty, jenž v rukou svých třímáš duchy, zbav nás světla a záhubných umění našich otců a vrať nám nevědomost, nevin-nost a chudobu, jediná dobra, která nás mohou učinit šťastnými a která mají cenu před tebou.

Místo aby přemáhal překážky života, naříká dívaje se na celý svět prismatem svých bolestí a zklamání. Jsem dobrý, stěžuje si, ale lidé jsou zlí. To proto, že buď společnost lidská je špatně zřízena, buď že já jsem výjimkou.

Chci podniknouti věc, píše, která nemá příkladu a jejíž uskutečnění nebude míti napodobitele. Těm, kteří jsou mi podobní, chci ukázati člověka ve vši pravdivé přirozenosti — a ten člověk jsem já.

Činí se středem světa. Místo aby hledal chybu v sobě, viní společnost. Místo aby přemáhal bolest a vzdoroval ranám osudu, pláče.

— Málokdo se nastenal tolik, jako já: málokdo ve svém žití tolik se naplakal.

Je to zženštilec. Půvabnějším se mu zdá plakati než zápasiti. Je to bojovník, který odhazuje zbraň a zdvíhaje ruce nad hlavu kreslí si okolo ní aureolu bolesti.

ALFRED DE MUSSET

Je básník lásky. Jaké lásky? Veliké lásky k Bohu či člověčenstvu? Nikoliv. Musset opěvuje vrtochy grisetek a za jediný polibek jest ochoten dáti své celé nadání. Přisahav, že bude žíti bez milenky, prohlašuje slavnostně, že bude žíti i umírati láskou. Láska je jediné dobro zde na zemi. Jediným štěstím jest viděti, jak plavá Astarte vystupuje ze svých azurových ostrovů a otvírá básníku svoji náruč ...

A jest básník bolesti. — Nic nečiní nás tak velikými jako bolest, volá. Vězme, že je zklamán a zrazen svojí přítelkyní. V bolesti své přisahá při modři oblohy, při hvězdách, při nádheře přírody, při dobrotě Tvůrce, při květech lučiny, při lesích, při síle života a míze vesmíru — co přisahá? Že zapomene na svoji nevěrnou milenku.

Nic nás nečiní tak velikými jako bolest. Ale Musset neví, že vznešenost naší bolesti se neměří podle její intenzity, nýbrž podle její příčiny.

Musset je tak nesmírně podoben dítěti, kterému vzali hračku, nebo ještě lépe ženě, která roní slzy, poněvadž nedostala nových šatů.

CHARLES BAUDELAIRE

Dílo Baudelairovo je abdikací před životem, strachem z činu, skrývajícím se v kouzelném slově s n ě n í. Čteme-li *Fleurs de mal* nebo *Poèmes en prose*, přesvědčujeme se o tom. Tématem těch knih jest hnus ze života, nuda, pohrdání lidmi, únik do snu, prázdna a noci, do rozkoše a hříchu v umě-
lém ráji, výčitky svědomí, záliba v rozkladu a nicotě. Hle, co praví básníku Čas:

Ujišťuji vás, že vteřiny jsou nyní silně a slavnostně zdůrazněny a že každá z nich tryskajíc z hodin praví: Já jsem život, nesnesitelný, neúprosný život.

Co je třeba činit, když je život takový?

Je třeba býti stále opilý. V tom je obsaženo vše, praví básník. Abys necítil břemene Času, jenž ti drtí ramena a tlačí tě k zemi, musíš se opíjet neustále. Ale čím? Vínem, poesíí nebo ctností, podle své libosti. Avšak opíjej se!

Jediným východiskem ze života je smrt:

Zajisté, já aspoň odejdu rád

se světa, kde činnost není sestrou snu.

A z toho již je patrné, že mužství a ženství nejsou pojmy anatomické či morfologické, nýbrž jen a jen charakterologické.

A dále, že není charakterologicky úplných mužů a že není charakterologicky úplných žen.

Jest mnoho stupňů mezi mužstvím a ženstvím. Nikdo není absolutním mužem. Nikdo není absolutní ženou. Všichni jsme bisexuální.

Mužství a ženství jsou dva prvky, které se mísí v jedinci v různém poměru, ale tak, že žádný z nich zcela nezmlzí.

Není přesné říkati, že ten neb onen člověk má

mužskou nebo ženskou povahu: nýbrž přesné jest ptáti se a zjistiti, kolik mužství a kolik ženství jest v tom neb onom člověku.

Každý člověk povahově osciluje mezi mužstvím a ženstvím. Tato oscilace může býti periodická podle toho, ve které době se jeví v povaze převaha mužského či ženského živlu.

A poněvadž není ryze mužských ani ryze ženských povah, nýbrž všechny povahy jsou bisexuální mezitvary povahové, je mylno říkati na příklad o mužích, že jsou všichni stejní, anebo o ženách, že je jedna jako druhá — kdo zná jednu, že zná všechny. Jakýkoliv zevšeobecňující úsudek o mužích nebo o ženách jest nepravdivý.

Mužnost není pojem etický v přísném smyslu. V soustavě mravních ctností není ctnosti, která by se nazývala mužností. Macrobius mluví sice o mužnosti (virilitas), ale svatý Tomáš připomíná, že je to vlastně důvěra (fiducia), která je základem odhodlání.⁸

Mužnost je pojem charakterologický jako dětinnost, zbabělost, stařeckost. Mluví se o mužné povaze, o dětinné úctě, babském strachu, stařecké slabosti.

Takovými charakterologickými jmény se označují vlastnosti lidí, tedy to, co jest, kdežto pojmy morálně-theologickými se vystihují ideály mravní nebo jejich opaky, tedy to, co býti má nebo býti nemá. Nazývá-li se nějaké jednání mužným, hledí se vlastně ne tak k povaze činu, jako k povaze jednajícího. Jen v přeneseném smyslu lze označovat pojmy charakterologickými soubory určitých ctností nebo nectností.

Mužnost je tedy metafora, zkrácené jakési přirovnání, kterým se oživuje takřka, co je neživé, zesmyslňuje, co je nadsmyslné — ctnost.

Místo: tento člověk je neohrožený, přímý, obezřelý, statečný, pevný, neoblomný jako muž, řekneme metaforicky: tento člověk je mužný.

Nejčastěji bývají slovem mužnost označovány ctnosti, jež náleží v obor statečnosti.

Podle svatého Tomáše je třeba rozeznávat dvojí kon statečnosti: útok a vytrvání. Útok musí býti založen na důvěře ve zdar boje a na pevném úmyslu, odhodlaností vykonati čin. K vytrvání pak je třeba dvou podmínek: trpělivosti, jež záleží v dobrovolném snášení nesnází a strastí dlouho trvajících, a stálosti, jež záleží v neúnavném překonávání překážek a nebezpečností.⁹

Zdá se, že jen první kon statečnosti — útok spočívající na důvěře a odhodlanosti — lze vhodně nazývat mužností. Kon druhý — vytrvání, spočívající v trpělivosti a stálosti — mohl by spíše se nazývat ženskostí.

Důvody dává charakterologie, fysiologie a psychologie. Bylo by nesprávné připisovati na příklad citovost a obrazivost jedně ženě, fysickou sílu a úsudek jedně muži. Bylo by nesprávné přičítati statečnost jen mužům a nestatečnost jen ženám. Jsou statečné ženy a jsou zbabělí muži. To platí obecně a je zřejmé.

Méně však se uznává, že muž, i když převyšuje ženu silou svalů, přece ji nepřevyšuje silou nervů. Je důležité, že všichni fysiologové jsou zajedno v náhledu, že žena má celkem odolnější nervy než muž, lépe dovede snášeti bolest a únavu než muž, jest schopna obětovati se do krajnosti, trpěti hlad, žízeň, zimu, nepohodlí, bdění a strádání všeho druhu.

Jest celkem fysicky i psychicky lépe vybavena k druhému konu statečnosti, totiž trpělivosti a stálosti, než muž.

A tak i statečnost, považovaná výlučně za mužskou ctnost, se jeví jako kombinace prvku mužského a ženského, spojení útoku a vytrvání, akce a konzervace, činu a lásky.

A dá se říci, že statečnost není ctnost ani mužská ani ženská, nýbrž — musí-li to býti — bisexuální.

ČTYŘI METAFORY O DUCHOVNÍM VEDENÍ

Poznámka první: Užití metafor
k vyjádření pravd nadpřirozených.

O vnitřním životě neumíme mluvit slovy výstižnými. Jsou slova pouhými kadluby, do kterých vléváme určitý obsah pojmový. Kadlub časem puká, větrá, ztrácí ostrost hran a vypuklin. Čím hlubší taj, tím méně jej dovedeme vyslovit. Tajemné jmenujeme též nevýslovným.

Pomáháme si obrazy, symboly, přirovnáními. V stavu nynějším rozum náš nic nechápe bez obrazu, praví svatý Tomáš.¹⁰ Symbol ozařuje tajemství. Činí je přístupným, ač ne zcela jasným. Nesmí se zapomínati: obraz či metafora vyznačuje shodu dvou věcí. Ta shoda však nikdy není naprostá a dokonalá. Metafora naznačuje tedy jen částečnou a relativní shodu.

Chtíce nechtíce básníme o Bohu a o tajemných věcech života. Zjasňujeme tak a názornými činíme své myšlenky. Nevyjadřujeme jich ovšem zcela přesně. Duchové zkoumaví a rozbíraví se nespokojí s takovým způsobem a brzy zjistí, že naše příměry jsou nepřiléhavé, neúplné, přibližné.

Symbolum Athanasiovo na příklad přirovnává hypostatickou jednotu Boha a člověka v Ježíši Kristu k jednotě duše a těla: Jako rozumná duše a tělo je jeden člověk, tak Bůh a člověk jeden jest Kristus. Duše a tělo jsou sice podstaty velmi odlišné, přece však tvoří jednotu: tak pojí se i v Kristu člověčenství s božstvím. Tělo zůstává tělem, duše duší. Stejně i Kristus je pravý Bůh a pravý člověk. Pro tuto jednotu je možno užíti o člověku přívlastků sobě odporujících: je duchový a tělesný, smrtelný i nesmrtelný. Tak i Kristu jako Slovu přikládá

Písmo vlastnosti lidské a jako člověku vlastnosti božské. Jsou však v příoměru Athanasiově i neshody. Duše a tělo tvoří v člověku jedinou přirozenost, v Kristu však jsou přirozenosti dvě. Člověk není ani duše ani tělo, nýbrž složenina duše a těla. Kristus však jest Bůh a člověk: má dvojí přirozenost, dvojí činnost, dvojí vůli rozdílnou a nesplývající, v jediné osobě však bytující.

Dogmaticky obsahují náboženské metafory téměř vždy něco nepřesného a nesprávného. Jsou relativní. Ostatně, účelem jejich není výstižné vyjádření, nýbrž pouhé zpřístupnění a zesmyslovění pravdy.

Poznámka druhá: Co se rozumí duchovním vedením.

Je rozdíl mezi mravní psychologií a moralisující teorií. Teoretik má snadnou úlohu. Otevře mravovědnou knihu, podle abecedního seznamu najde výklad, jaký potřebuje k řešení či posouzení daného případu. Jíti životem s takovou příručkou, sestavenou pracně podle dvaceti jiných příruček a obsahující popis a výměr všech neřestí a ctností, je asi velice pohodlné. A kdyby někdo dokazoval, že to není pohodlné, měl by asi na mysli, jak mnoho dá práce, než se člověk naučí takové příručce zpaměti. Teoretik odřikává, co umí. Je člověk pilný a bystrý. Nemusí býti odvážný. Co mravní psycholog vyslovil s odvahou, může teoretik opakovati s klidem, jen když se tomu správně naučil.

Od morálních teoretiků nemůžeme my hříšníci čekati téměř nic. Nám není tak třeba poučení jako pochopení. My se nevymlouváme, že nevíme, co činiti. Víme to, ale nedovedeme toho. Je nám třeba odpuštění, ne odborných výkladů. Pohlazení měkké ruky, ne traktátů o svobodné vůli člověka.

Morální teoretik může mluvit k lidem nevědomým. Mravní psycholog však mluví k lidem nešťastným. Rozumí. Chápe. Utírá slzy. Těší. Léčí. Povznáší. Je jisto, že se při tom řídí určitými zásadami, ale

trpící duše hříšníka o nich neví. Je možno, že zásady tyto převezme někdy mravní teoretik a bude se jim učit nazpaměť.

Teoretik nikdy není na rozpacích. Vždycky ví vše. Mravní psycholog si často neví rady. Hledá cestu k duši. Tápe ve tmách. Nerozeznává dobře. Mýlí se někdy. Avšak úkolem jeho není konečně, aby všechno dělal správně, ale aby prostě něco dělal, a aby to, co dělá, vycházelo z lásky. Může se státi, že někoho těší špatně. Ale i to je tisíckrát lepší, než kdyby netěšil vůbec. A také se může státi, že si něco nesprávně vysvětluje. To však by mu zazlival jen člověk zlomyslný. Tím způsobem by zajisté bylo možno vinit i slunko, že tvoří stíny.

Morální teoretik a morální psycholog se jednou procházeli za nedělního odpoledne po starých šancích. Vojáci se tam bavili s děvčaty, jak to bývá. Morální psycholog si chtěl dobrat morálního teoretika: No, co tomu říká morálka? Morální teoretik se nedal a klidně odpověděl: Že to má pastorka napravit!¹¹

V těch dvou větách je více než pouhé zajiskření vtipu. Morální teorie je studená věda. Ba více. Mlčící věda, bezmocná a neživotná. Neumí se vnořit do víru života. Je jaksi povýšena nad lidské mraveniště, nemajíc dosti lásky, aby se snížila k lidem a zašeptala jim jen jediné slovo potěchy. Chladně určuje normy, podle nichž mají jednat a podle nichž budou souzeni. Neobrací se k nikomu zvláště, nevaruje, nenapomíná a nekáže. Mravní teorie ukazuje hříšníku, co jest. Mravní psychologie mu ukazuje, jak se stal, čím jest, a jak se může státi, čím býti má — tak vystihuje věc I. Klug.¹²

Mravní teorie je vždy a všude stejná: pro všechny národy, pro všechna povolání, pro všechny povahy. Mravní psychologie se však přizpůsobuje jednotlivým duším a snaží se mluvit k nim jejich řečí. Vidí duše skeptické, svedené pseudomystikou, napojené polopравdami překotné a nezažité četby, domnívající se, že si utvořily přesvědčení o věcech

víry, pochybující o vlastních pochybnostech, hynoucí nedostatkem víry a toužící po víře, chápající jen estetický povrch náboženských projevů, kokeťující s pověrami theosofie, anthroposofie a spiritismu, hledající čisté náboženství bez dogmatické přítěže a církevního formalismu, individualisticky vypjaté, myšlenkově nejasné, výbojně chaotické, osudy života zmítané. Duše patologické, zžírané rakovinou pohlavních zvráceností, zatížené výstřednostmi a neřestmi otců, choré duševními i tělesnými traumaty, štvané démonickými silami podvědomí, vysokou kulturou příliš diferencované, autosugestivními klamy šálené, špatnými hypnotiséry a psychoanalytiky zkažené. Duše problematické, s rozpoltěným vědomím a svědomím, hloubající věčně o smyslu života, neschopné činu a lásky, znásilňující sebe i jiné, skrupulosní k zoufání, nemocné nedostatkem vůle, otrávené civilisačním shonem, zničené alkoholem, kokainem, morfiem.

Kázati je snadné. Pomáhati těžké. V tom je rozdíl mezi morálním teoretikem a morálním psychologem. Mezi moralistou a duchovním pastýřem. Mezi učencem a knězem. Mezi rozumem a srdcem.

Umře-li mravní teoretik, věda jeho neumírá. Je uchována ve foliantech, které napsal za živa, a v litografovaných přednáškách, jimiž se trudili kdysi jeho posluchači. Za rakví jeho však nikdo nekráčí v slzách a na hrob jeho nikdo neklade bílých květů. On nepřišel, aby miloval svět. Všechnu slávu boje o duše ponechal mravnímu psychologu. Ponechal mu, co je těžké, vysilující a nevděčné. Ponechal mu lásku, která by ho spalovala touhou po duších, vydal ho nezdarům i úspěchům, nadějím i zklamáním, dnům jasným i nocím bezesným.

P o z n á m k a t ř e t í : O č t y ř e c h m e t a f o r á c h .

Čtyři Jsou, myslím, metafory, jimiž se snažíme vystihnouti povolání morálního psychologa. Nazý-

váme ho lékařem, pastýřem, otcem a vůdcem. Ani jedna z těchto metafor nejde zcela na kořen věci. Chceme zkoumati pravý jejich smysl a změřiti co možná nejpřesněji myšlenkový jejich obsah a rozsah. To bude úkolem výkladů, jež následují.

Výklad první: O duchovním lékaři.

Lidé milují lékaře, protože nemilují smrti. Důvěřují mu a odevzdávají mu své životy, aby ušli bolesti. Svěřují mu své rány, aby je řezal a pálil. Požívají léků trpkých, kyselých, hořkých, svírajících, omamujících i rozpalujících. To vše činí, doufajíce v život.

Tak bychom měli důvěřovati i lékaři duchovnímu. Ukázati mu své rány. Vyjeviti nejtajnější neduhy duše. Svléci se před ním duchovně, jako se svlékáme před prohlídkou lékařskou. Bez odmluvy přijímati jeho rady, byť byly tělesnému smýšlení odporné. Důvěra naše k němu měla by býti úměrna strachu před duchovní smrtí.

Přijímajíce Tělo Páně opakujeme slova, kterými pohanský setník prosil za uzdravení služebníka. Což jiného tak projevujeme, nežli že nám záleží na zdraví duše aspoň tolik, kolik záleželo pohanu na životě otroka koupeného za třicet denárů?

Vytýká se lékařům, že se příliš zabývají lidmi nemocnými. Lépe než zachraňovati trosečníky bylo by říkati zdravým, co mají činiti, aby nebyli nemocni. Profylaxe, ne terapie. Lépe jest hlídati, než zloděje honiti. Lékaři naší doby se domnívají, že mají závazky jen k nemocným a to jen k takovým, kteří jim mohou zaplatiti.

Hledají se lékaři pro zdravé!

V duchovním smyslu je to poněkud jinak. Lékařství duše jest vždy jen následné. Tu nelze nemoc předejiti. Je možno ji pouze léčiti. Každý člověk je duchovně nemocný. Je spojištěm dvou rozdílných a sobě odporujících světů, hmotného a duchového, podivný kentaur, půl anděl, půl zvíře. Rozum

jeho je oslaben. Vůle je nalomena. Podle smutně krásných slov J. de Maistre neví člověk, co chce. Chce, co nechce; nechce, co chce. Není možno věřit, že by člověk byl v takovém stavu vyšel z ruky svého Tvůrce. Tato myšlenka je tak odpuzující, že i filosofie pohanská uhodla hřích prvotní.¹³

Lékař duší má před sebou jen raněné. Nezná profylaxe. Je symbolisován Samaritánem, který našel ubožáka na cestě z Jerusalema do Jericha. Nepřišel, aby zdravého hájil proti lupičům, nýbrž aby zraněnému pomohl.

V ý k l a d d r u h ý : O d u c h o v n í m p a s t ý ř i .

Metafora o duchovním pastýři je biblická. Pán se nazývá dobrým pastýřem. Vypočítává vlastnosti dobrého pastýře. Dobrý pastýř zná své ovce. Vodí je na dobrou pastvu. Miluje je, i když jsou neposlušné a zlé. Ztratí-li se mu některá, hledá ji, a když ji nalezne zbloudilou a vyhladovělou, nebije jí, ale s radostí ji bere na svá ramena a těší se z ní více než z ostatních, které se mu neztratily. Brání svých ovcí proti zlodějům a dravé zvěři. Tím se liší od nájemníka, jehož nejsou ovce vlastní. Ten vida vlka, an jde, dává se na útěk, neboť mu nezáleží na ovcích.

Tato metafora je absolutní, rozumíme-li dobrým pastýřem Krista samého. Zná své ovce vševědoucím vhledem do lidského nitra. Pase je dokonale. Živí je svou milostí. Je mízou duší. Beze mne nic nemůžete činiti, praví. Já jsem vinný kořen, vy ratolesti. Sytí je chlebem své pravdy. Krmí je svým Tělem svátostným a napájí je svou Krví předrahou. Nezatvrzuje se nad dušemi, které zbloudily, ale s láskou je vine ke svému srdci, vracejí-li se k němu kajícně. Brání duše proti nepříteli. Jest i jako člověk z rodu hrdinných pastýřů betlemských, z rodu Davida krále, jenž v mládí pásal stáda otce svého: tu přicházel lev nebo medvěd a bral berana ze stáda. A on se honil za nimi, bil je a vydíral jim ko-

řist z hrdla. A když povstávali proti němu, bral je za bradu, dával a zabíjel je. (I. Král. 17. 34.) Kristus je ten silák, jenž přemáhá obra, to jest ďábla, a rozděluje kořist jeho. (Luk. 11. 20—21.) Jako rychlý rek vpadá na tento svět, jehož střeží ďábel. Obří jsou jeho kroky: s nebes výšin v lůno Panny, z lůna Panny do jeslí, z jeslí na kříž, s kříže v hrob, z hrobu k slávě nesmrtelnosti. (S. Gregor II homilia 29 in Evang.) Život dává za ovce své. Dáti život je vrchol lásky.

Relativní je tato metafora, rozumíme-li dobrým pastýřem morálního psychologa. Nezná svých ovcí tak, aby nemohly před ním mít tajemství. Znátí ovci a znátí duši člověka je rozdíl. Pastýři stačí, zná-li velikost, barvu, hlas a jiné vnější známky svých ovcí. Znátí duše, toť neskonale více. I když někdo myslí, že je možno stanovit hlavní typy duševní výstavby lidské, jaké to bludiště pojmů vzájemně se prolínajících! Mluví se třeba o intelektualistickém, voluntaristickém, sentimentním a resentmentním, estetickém a náboženském typu duševní struktury. Kolik dušezpytného studia, kolik bystrosti, kolik zkušeností bylo by třeba, abychom porozuměli duši Pavla Verlainea, kolísající mezi ohavností vášně a nejčistším plápolem lásky k Bohu, duši Antonia Fogazzara, jehož mužný věk byl jediným pokušením, duši Oscara Wildea, jenž realisoval pojem krásy nejprve v rozkoši, potom v hořl žaláře readingského, duši Chr. Fr. Hebbela demonismem rozeklané, duši Mikuláše Lenaua štvané neukojitelným zármutkem, duši H. Heineho, vysvobozující se nesmírnou sebeironií z pekelných muk nevyléčitelné nemoci!

Pásti ovce — býti jejich životem a chlebem, poskytovat jim sebe — i to je možno mravnímu psychologu jen v nástinném a nedokonalém smyslu. Znamená to asi, že mravní psycholog veškerým svým věděním a vši silou svého srdce slouží duším a že se jim obětuje. Není pochyby, že je to jeho povinností. Ale není to idyla. Syringy a šalmaje

neznějí a sladký větérek neovívá skrání. Není to arkadická blaženost. Pastýři se nikdy příliš nelopotili. Mívají vždy pokdy, aby skládali bukolické písně a pískali na flétnu. Avšak této potěchy nezná pastýř duchovní. Nemůže nikdy říci, že by dosti věděl nebo že by dosti miloval. Žije pro duše bez výhrady, celý.

Větší radost nad jednou ovčí, která se ztratila, než nad devadesátidevíti, jež nezbloudily, je zřejmě nadsázka, kterou chce Kristus vyjádřiti nekonečnost božského milosrdenství. Psychologicky ovšem může ta radost býti větší, ne však ekonomicky. Předchozí bolest a úzkost vždycky zvyšuje pocit štěstí, jež následuje. Velikost lásky své prožíváme nejúplněji v rozloučení, vzdálenosti a ztrátě. Věcí přítomných nemilujeme. Nesníme o tom, co je na dosah ruky. Láska není láskou, dokud se nějakým způsobem nepromění v bolest. Teprve když něco ztratíme, cítíme, že to bylo částí naší duše, a milování každé počíná se slzami. Tak vzniká mocné napětí v duši. To se rázem mění a přelévá v radostné rozechvění, nalezneme-li, co jsme ztratili. A tak to, co neztraceno, není způsobilé, aby bylo zdrojem radosti. Veliká bloudění vzbuzují velikou lásku. Je patrné, že morální psycholog má především hledati duší bloudících a chorých. Nepotřebují zdraví lékaře, ale nemocní. To neznamená, že by mu nemělo záležeti na nezbloudilých, ale že jeho láska se dovrší péčí o zbloudilé.

Jde-li vlk a lapá ovce, nastává mravnímu psychologu boj proti silám démonickým. Dábel je přemožen, ale ne tak, že by už neměl pražádné moci nad dušemi. Podle krásného přirovnání svatého Augustina se podobá psu uvázanému na řetěze. Štěká a sápe se na každého: kousnouti však může jen toho, kdo sám se k němu přiblíží neprozřetelně. Morální psycholog se nesmí domnívati, že zlomí žezlo satanovo. Dábel je podle výroku Spasitelova knížetem tohoto světa: není sice vítězem, ale nebude také poražen, dokud svět tento potrvá. I tu je vý-

znam metafory jen relativní. Vlk je síla fysická, kterou možno fysickou převahou zdolati. Dábel je síla morální, zákeřná a temná, tajemně prostupující duchový svět. Proto může přemožen býti jen svatostí života, postem a modlitbou.

V ý k l a d t ř e t í : O d u c h o v n í m o t c i .

Mravní psycholog bývá nazýván duchovním otcem. Skutečným otcem duchovním je kněz těm, které pokřtil. V tom smyslu praví svatý Pavel v listě ke Korintským: Neboť byť jste měli vychovatelů v Kristu na tisíce, přece nemnoho máte otců. Neboť v Kristu Ježíši já jsem vás zplodil skrze evangelium. (I. Kor. 4. 15.) Ale duchovním otcem nazývají kněze i osoby, kterých nepokřtil, ve smyslu nevlastním. Tedy opět metafora. A opět by bylo třeba zkoumat, pokud vztah kněze k duši a duše ke knězi je zobrazen poměrem otce k dítěti a dítěte k otci.

Otec je dárce života tělesného, podílníkem na tvůrčí činnosti Boží. V tomto smyslu metafora kulhá: morální psycholog není dárce života duchovního, nýbrž pouhým nástrojem božské milosti. Původcem duše je Bůh. Tvoří duši neprostředně ve chvíli početí. Tak jest Bůh přirozeným otcem duše. Jest ale také jejím otcem nadpřirozeným, neboť svou milostí ji povyšuje do řádu nadpřirozeného. Posvěcuje ji. Duše posvěcená se podobá Bohu nejvýš svatému. Podobá se mu jako dítě otci. Tou podobností nabývá duše účasti na božské přirozenosti. Stává se dítětem Božím. Bůh adoptuje duši omilostněnou a uděluje jí práva dědická. Dědictvím duše je Bůh sám, poněvadž Bůh nic skvělejšího dáti nemůže než sebe.

Povinností otce jest živiti a vychovávat dítě. Těžkou povinnost splní, jen kdo miluje. Toť láska otcovská. Jest rozdíl mezi láskou otcovskou a mateřskou. Mateřská láska je vrozená a téměř pudová, jeví se i u zvířat. Proto někteří filosofové tvrdí, že láska mateřská je mravně bezcenná. (Wein-

ger.) Jiná je láska otcovská. Nepozorujeme žádné takřka její obdoby ve světě zvířat. Je čímsi výlučně lidským. Mateřská láska bývá slepá. Matka miluje své dítě, i když není hodno lásky, i když je ošklivé, hloupé a zlé. Matka obyčejně nedovede trestati. A proto nedovede vlastně milovat. Láska otcovská je spíše rozumová než citová. Otec někdy trestá, ač není ukrutný. Nehledí na přítomné slzy dítěte: má na mysli blaho jeho v budoucnu. Proto nehoví jeho rozmarům a podrobuje je kázni.

Láska mateřská se nestala obrazem lásky Boží k lidem. Kdyby nás Bůh miloval láskou mateřskou, byl by asi život náš ne údolím slz, ale rájem rozkoší. Bůh miluje člověka láskou otcovskou. Nejen dobré, ale i zlé věci přijímáme z ruky jeho. Pláče-me sice a vzdorujeme někdy jako děti, když se jim nestalo po vůli. To jen z nerozumu. Zdává se nám, že nás Bůh opustil a že nás nemiluje. Pouhý to klam dítěte, které si nedovede vysvětliti, že by ruka milující mohla způsobiti bolest.

Láska otcovská je nejčistším útvarem pozemské lásky. Každé jiné lásce pomáhá příroda. Této nikoli. Je vznešeným květem mravním. Je důsledno, že se z ní rodí autorita.

Autorita je právo vázati ve svědomí. Právo to se nezakládá na pouhé přesile ať hmotné či duševní. Je lidsky neodůvodnitelná. Je-li mocí, je třeba připomenouti, že jakákoliv moc je oprávněna, jen je-li službou. Službou však býti nemůže, není-li láskou.

Autorita je láska nejryzejší, zproštěná citové rozjihlosti, lahodného sobectví, přirozených sklonů. Taková láska se stává nejvyšší mocí, svatým zákonem. Avšak zákon svádí k tvrdosti. Tvrdost budí odpor. Nespravedlnost plodí neposlušnost. Proto i autorita musí býti podrobena zákonu. Katechismus praví, že dítky jsou povinny prokazovati svým rodičům úctu, lásku a poslušnost, poněvadž rodiče zastupují u dětí místo Boží. Snad by mohlo lépe býti řečeno: představují dětem Boha. Nazýváme-li

totiž Boha Otcem, znamená to, že nechybujeme, když si Boha představujeme podle obrazu otce svého pozemského. Otec představuje dítě Boha. V tom smyslu má se otec k dítěti chovati tak, aby si mohlo říci: Jak dobrý jest můj otec, tak dobrý jest i Bůh.

V oblasti duchovní má kněz autoritu otcovskou. A to ho zavazuje, aby nejen ukazoval duším cestu k Bohu, ale aby jim Boha přímo představoval.

V ý k l a d č t v r t ý : O d u c h o v n í m v ů d c i.

Vůdce jde první. To je vždy těžké. Následovati druhých jest už snadnější. Úkolem vůdce jest především, aby dobře znal cestu a aby dobře viděl. Je-li slepý vůdcem slepého, oba do jámy padnou. Lze vésti slovy, lze vésti skutky. Skutky jsou více nežli slova. Krásně mluvití dovedli i farizeové. Proto přikazoval Pán svým věrným, aby činili, cožkoliv by jim řekli farizeové, ale podle skutků jejich aby se neřídili.

Vůdce bojuje v první řadě. Tak nadchne vojíny. Nesmí se skrývati vzadu. Živý příklad odvahy a statečnosti znamená často více, než všechny praktiky odborné strategie. Máme ovšem na mysli starý způsob poctivého boje, v němž nebylo nervosity a v němž se ukázala osobní hrdinnost. Boj moderní je již boj strojů a vojáci jsou již jen potravou děl.

Netřeba tu však opakovati věcí známých. Tato metafora nesmí býti domýšlena do podrobností, nemá-li ztratiti smysl vůbec. K vítězství v boji je zajisté třeba ještě jiných podmínek kromě příkladu chrabrosti. Pomlčíme o přísné kázni vojenské, která není mravně hodnotná, poněvadž je vynucena přísnými tresty. Pomlčíme o poslušnosti vojenské, která je slepá a vyžaduje doslovného vyplnění daného rozkazu, ať dobrého či špatného. Zkušení taktikové tvrdí, že v bitevním poli je lepší špatný rozkaz než žádný. Jiní válečníci vypravují o zdánlivé statečnosti důstojníků a vojáků, kteří se vrhali

slepě v jistou záhubu jediné proto, že nedovedli vydržeti při palbě na tomtéž místě. Později se jim přičítalo jako hrdinství, co učinili prostě z neklidu.

Živý příklad duchovního vůdce vzbuzuje v duších touhu po následování a naději na vítězství. Život duchovní jest boj. V boji za statky pozemské se velikost vítězství měří podle počtu zabitých nepřátel nebo dokonce podle počtu uřezaných předkožek, jak ve Starém zákoně čteme, avšak v boji duchovním hyne vpravdě, jen co jest nižší a co jest určeno, aby sloužilo vyššímu. Každý život je boj. Nižší tvary života hynou, aby povstaly tvary vyšší. Jedle na skále rostoucí rozleptává kámen a vniká kořeny do trhlin. Rozrušuje nerostné látky a přetvořuje je v ústrojnlnu. Zvíře se živí rostlinami. Člověk pak podle těla žije hubením ústrojné přírody. Tak slouží nižší vyššímu. Bez zabíjení není žlvota. I život nadpřirozený v duši je podmíněn zánikem, to jest zvládnutím a omezením toho, co je v člověku zvířecího a pudového. To je smysl slov: Zapři sebe sám!

V ý k l a d z á v ě r n ý.

Morální psycholog je lékařem duší. Úkolem jeho je porozumět duším. Je pastýřem. Jeho povinností je milovat duše a obětovat se za ně. Je otcem. Má autoritu otcovskou a jeho právem je přikazovat. Je vůdcem. Jeho ctí je zářiti příkladem.

A duše?

Důvěřuj mu jako lékaři, miluj ho jako pastýře, poslouvej ho jako otce, následuj ho jako vůdce!

VIDĚNÍ SVĚTA

DOMÁČÍ ZVÍŘATA

Dobrořečte, všechna zvířata divoká
i krotká, Pánu:
chvalte a nade všechno ho vyvyšujte
na věky. (Dan. 3. 81.)

Mnohé by nám bylo jasnější, kdybychom uznali, že náš rozum je omezený. Nemůžeme všeho chápat. Základní vadou lidského myšlení je kolísání mezi krajnostmi: hned si myslí filosofové, že porozumí všemu, hned zase pochybují o rozumovém poznání a říkají, že v ničem není jistoty. Obojí krajnost je bludem. Člověk nejprve přecenil své schopnosti a jako titan rozpráhl ruce, aby uchvátil a pronikl vesmír. A když poznal, že zhřešil přílišnou důvěrou v sebe, klesl na mysli a oddal se naprosté skepsi. Vše — a nic, jak nesmírný krok!

Když se přecenil člověk, neuznával tajemství. Nepřipustil, že by byly pravdy, které v řádu vyšším jsou zřejmy, ale v řádu poznání přirozeného přesahují lidský rozum. Jsou-li vyšší bytosti než člověk, jest i vyšší poznání než lidské. Toto vyšší poznání převyšuje sice rozum člověka, ale neodporuje mu. Násobilka na příklad je poznání vzdělaného člověka. Senegalec neumí násobilky. Lze říci, že násobilka odporuje rozumu, jelikož Senegalci je tajemstvím?

Člověk neví vše. A nikdy nebude všeho vědět. Bylo by třeba, aby měl rozum naprosto dokonalý, když by chtěl vše vědět. Musil by se stát Bohem.

Myšlenky některých lidí o Bohu se podobají asi tak „myšlenkám“ kočky o člověku. Kočka, jak známo, nelze k člověku a zůstává takřka na obvodu lidského života. Je chladně netečná, povýšeně lhostejná k lidem. Dává se hladiti s milostivou shovívavostí, jako by si řekla, že už je třeba těm lidem

dovoliti nějakou tu neškodnou libůstku, když jim to dělá dobře. Proto se nechává hladiti od kohokoliv, neboť je zvyklá pohlížeti na lidi jako na své otroky, kteří nemají na světě jiného úkolu než obsluhovati kočky. Hodíme-li kočce kost, myslí si asi: Jsou ti lidé sprostí — oni si myslí, že já budu jíst, co oni nechtějí žrát. Všemi lidmi pohrdá a žádného nepokládá za svého přítele nebo pána. V Egyptě ctili kočky jako božské bytosti a pohřbívali je s královskou nádherou. Před padesáti lety byly objeveny u Bastu, Beni Hassanu a Siutu rozsáhlé kočičí hřbitovy. Chytří lidé novověku, kteří nebyli zbožňovateli koček, počali z kočičích mumii dělati umělé hnojivo.

Tak hledí mnozí na Boha: ne jako na svého Pána, ale jako na svého služebníka, který sídlí na nebesích proto, aby plnil, co si přejí na zemi.

Pes nebyl nikdy zbožňován. V Asii a Indii jej pokládali za zvíře nečisté. V Číně ho zabíjejí a jedí. Maeterlinck o něm napsal, že je nejšťastnějším tvorem, neboť našel svůj ideál v člověku. Miluje člověka a slouží mu. Raduje se se svým pánem a trpí s ním. Žije jen pro něho. Teskní, zemře-li pán, a steskem hyne. Rozumí slovům lidským. Chápe každé hnutí a každý pohled svého pána. Zuřivě štěká a doráží na ty, kteří by chtěli ublížit pánovi. Rozpozná přítele a nepřítele. Nezná míry v radosti ani v žalosti. Pán jest mu vším. Spokojí se s kůrkou. Je vděčný za každé slůvko a za každé pohlazení. Provází mladého Tobiáše. Líže hnisající rány Lazarovy. Trhá tělo bezbožné Jezabely. Je pomocníkem pastýřů.

Pes není pouhou tečnou lidského života. Živě se ho účastní, ač mu plně nerozumí. Miluje člověka a slouží mu, i když je chorý a chudý. Žebrákův pes hladověl. Šel mimo bohatý pán. Podal psovi palmsek. Pes jej vzal, ale nenásledoval pána: vrátil se k žebráku.

Matka sv. Dominika měla sen, že porodí psa, nescoucího v hubě pochodeň. A syn její stal se psem Páně, hájil pravdy Boží proti kacířům a pochodní svého slova zapálil svět. Bylo by dobré, kdyby na jeho náhrobku v Bologni místo baculatých renesančních andělíčků vytesán byl z mramoru pes.

Neb větší cti nemůže dostatli se žádnému člověku, než že byl věren Pánu svému.

Bylo zima a z celého hnízda se vylíhlo jediné kuřátko. Vzali je do kuchyně. Tam trochu oschlo a potom pištělo. Bylo mu smutno. Brzy běhalo za každým jak psík. Kuře musí mítí někoho, za kým by běhalo. Není-li kvočny, běhá za kýmkoliv. Živý to obraz duše, která ctí Boha. Člověk je tvor náboženský. Nectí-li pravého Boha, ctí nepravého. Duše věří. Atheism je prázdné slovo. Nějakého boha má každý, i kdyby to mělo býti vlastní břicho. Každý něco vzývá. Každý slouží svému bohu. Každý mu přináší nejvzácnější oběti.

Ó atheisto, nač se povznášíš na křídlech pýchy a chceš se podobati orlu, když jsi jen ubohým kuřátkem, jež piští úzkostí a hladem?

Tak známý obraz: kačenky, které vyseděla kvočna. Přivedla je k rybníčku. Vběhly jí všecky do vody a nic nedbaly jejího žalostného naříkání. Pochvalovaly si studenou vodičku, žblechtaly se zobáčky v ní, pohružovaly se hbitě.

Tak duše chovaná pod křídly tohoto světa a přivyklá teplému jeho laskání opouští jej rázem, když Bůh jí zjeví svou krásu a probudí v ní hlas pravé její přirozenosti.

Do dřevěné klece dali husu a třikrát denně ji nacpávali kukuřicí. V hrnku měla trochu špinavé a teplé vody — to nebylo ani k napití, neřku-li k oprání. Její krk býval kdysi lesklý, bílý: krmením ze-

žloutl, peříčko na něm zplihlo a slepilo se. Křídla, kterými kdysi mávala vesele, když ráno vycházelo slunko, sklesla jí po stranách, jak by byla přeražena. A zobák otevřený horkem a žízni. Tamto tiché gagotání — jen těžké, přiškrčené rochtání.

Ó duše, tvůj obraz! Křídla máš a nevzlétáš. A vzlétat! nebudeš, dokud budeš v zajetí tohoto světa a dokud se sytiti budeš jeho požitky.

V kout dvorku stékala se močůvka a kal. Za horkých dnů se tam chladíval vepř. Když vylezl z té lázně, byl celý černý a smrdutý. Z dlouhé chvíle přerypoval hnůj. Měl-li hlad, vřískal, jako by ho na nože bral. Když mu nalili nápoj s brambory a otrubami, vlezl do koryta i s nohama a vyžíral je mlskaje a frkaje. Nečisté zvíře, pro které šel na smrt stařec Eleazar a jehož se zhrozil Petr, když je spatřil ve vidění na střeše domu Šimona koželuha.

V Benátkách vystavovali obraz: polonahá dívka se zavázanýma očima má na provázku uvázaného vepře — ten ji vede. Dole nápis: P o r n o g r a f i a. Řekl jsem si, že to není jen symbol špatného umění, ale i špatného života. Takoví jsme: jdeme životem s očima zavázanýma a vede nás vepř — požívačnost a nečistota. To je cesta, na které zahyneme.

Les zazníval křikem. Panští dřevaři stahovali skácené duby se stráně. Díval jsem se, jak to dělají. Uvázali kmen na řetěz, přlprávili pár volů a potom je bili násadkami bičů nadávající a klnouce. Voli schýlili hlavy, jho se jim zakouslo v šíji, kůže na hřbetě se svažila. Vpřed nahnuli svá mohutná těla, potácivě vykročili. Kmen ryl do země hlubokou brázdu. Hlína se nakupila a zatarasila cestu zcela. Nové rány. Nové klení. Znovu zabrali volí vší silou. Řetěz praskl a částí puklého článku vylétly, jak by z ručnice byly vystřeleny. Jen to v habří zaharašilo. Voli, jak byli vychýleni, letěli vpřed, až padli mezi

pařezy. Chlap přiběhl a násadkou je bil přes oči. Z kolen jim vytékala krev, z tlam bílá pěna a byli bití přes oči. A ty oči opěvoval Homér. Ani bohyně Olympu neměly očí krásnějších. Voli vstali pomalu a tiše. Řekl bys skoro, že jsou jak mučedníci křesťanští, kteří neodpírají zlému. To se snad zdá lidem hloupostí. Nazývají vola hloupým. Je pokorný a trpělivý. A proto je moudrý. Lidé mu nerozumějí. Nejsou křesťany a nechtějí jimi býti. Pán zve: Vezměte jho mé na sebe — učte se ode mne — jho mé je sladké a břímě mé jest lehké. Vůl — nosič jha — stojí s oslem u jeslí Ježíškových. Kristus přišel mezi své a svojí ho nepřijali. Svět mu neporozuměl. Svět byl pyšný. Hospodin děl:

Zná vůl hospodáře
i osel svého pána:
Izrael však mne nezná,
lid můj rozumu nemá. (Is. I. 3.)

Vidím ho uvázaného na dlouhém provaze mezi duby křemeláky. Odřená, šedivá srst, bělavé obočí, šikmé, hluboké a smutně černé oči. Neříká nic, když ho pohladím. Otrhaný kluk přiběhne s měchem trávy. Hodí oslu na hřbet, sedne si a prutem švihá, aby hodně běžel. Po zlém s ním nesvedou mnoho. Zalíbí-li se mu, zastaví se u kamenné zídky, aby si ukousl vyčnívající trs žebříčku. Říkají, že je umíněný. Sami dělají někdy horší věci, jen že je dovedou krásněji jmenovati. Co je u osla umíněnost, nazývá se u člověka třeba láskou k vnitřní svobodě. Takovým ho učinili, poněvadž ho bili bez příčiny. Bili ho, i když jim sloužil. Málokdo ho politoval. Leda nějaká dáma z lázeňského domu. A když se ptala rozcitlivěle, proč toho ubohého oslíčka tak bijí, řekli: Však to není křesťan!

A v té zemi žil světec, který ho nazýval bratrem. Ten světec zkoušel sám na sobě všechny ty zlé věci, které trpěti musí nebozí oslové. Trápil své tělo

ukrutnými posty a přísnou kázní. Myslí, že tělo jest jen jakýsi bratr osel, který nesmí mnoho žráti, aby nezbujněl, a kterého neškodí občas švlhnout prutem, aby nezlenivěl. Avšak když umíral slepý a zesláblý, více lékaři než nemocí zmořený, litoval, že bratra osla tuze trápil. Nelitoval zajisté již pro sebe, an již nic nemohl napravit, ale pro jiné, aby se klamně nedomnívali, že dobře slouží Bohu, kdo ničí přirozenost a pustoší tělo, které má býti pomocníkem duše.

Běhával jsi volně po stepi. Lidé tě chytili a ochotčili. Stal jsi se jim dobrým druhem, účastníkem jejich slávy i utrpení. Rytíře v železném brnění jsi nosil do dalekých zemí. Po širokých silnicích jsi tahal těžké formanské vozy. Kráčel brázdou za zpěvu skřivánčího. Nosil jsi krále ke korunovacím a vozil jsi kočovné komedianty v dešti a psotě. Běhal jsi v nádherných hipodromech a vlácel jsi v podzemí uhelné vozy. Nahradili tě páchnoucími a hrčícími stroji. Tím lépe, neboť jsi přestal býti otrokem běhajícím od rána do noci po dlažbě velkých měst. Před padesáti lety se říkalo, že Paříž je rájem žen, očištěm mužů a peklem koní. Zůstal jsi u těch, kteří mají rádi tvé rzaní. Zůstal jsi u dobrých lidí. Život lidský by neměl poesie, kdyby v něm nebylo tebe. Srostl jsi s člověkem. Když lidožrouti v Peru po prvé tě spatřili, jak neseš misionáře, pokládali tě i s jezdcem za jedinou tajemnou bytost. Bez tebe svatý Jiří nebyl by vítězem nad krutým drakem, bez tebe svatý Martin nebyl by hrdinou lásky, bez tebe svatý Václav nebyl by ochráncem svého lidu. Ty pomáháš pracovat, trpět, vítězit. Tys nejen poesie, tys přeblahý příslib, že člověk není sám. Tys věčný znak božské milosti, síly, jež pomáhá přemáhat zlo. Koníčku milý!

ROZLIČNÍ ŽIVOČICHOVĚ

Verkade vypravuje o švadleně, která docházela do otcovského domu, když byl malým chlapcem, a bavívala děti povídkami. Jednou jim vypravovala: Včera večer jsem spatřila červeného kocoura. Řekla jsem mu hezky: Kocourku, copak tu děláš? A víte, co mi odpověděl? Co? Co? ptaly se děti dychtivě. — Nic, řekla švadlena smějíc se.¹

Na tu příhodu jsem si vzpomněl, když jsem šel onehdy lesem. S kočkami nic není, to už vím dávno. A já jsem uviděl veverku. Šplhala se po kmeni mladého dubu. Když mne zahlédla, ulekla se a hned přeskočila na jiný strom. Když byla již hodně vysoko, přestala se báti a dívala se upřeně a klidně na mě. Počala mluvit. Když veverka mluví, zní to jako krátké hvízdání. Víte, co mi řekla? — Já bych nebyla utíkala, kdybych byla věděla, že jste to vy. Já utíkám, protože tudy chodívají zlí kluci a házívají po mně kamínky. Ale já jsem hodná. Nikomu nedělám nic zlého. Nekradu. Jím, co najdu, a s tím jsem spokojena. Že lezu po stromech jako komediant? To proto, abych byla Pánu Bohu blíž. Věřte, že za nic bych se nechtěla plaziti po zemi jako jiní tvorové.

Potom vesele zaskučela a zmizela v hustém větroví, jímž prosvítalo modré a čisté nebe.

Chodě kolem zdí chrámových poslouchám nekonečné švitoření vrabců. Na sta jich hnízdí v bání věžní, ve skulinách zvonových stolic, v záhybech říms, v zátočinách okapových trub, ve spárách okenních rámů. Kdyby jich tam bylo tisíc a kdyby je někdo všechny pochytil a na trhu prodal, utržilo by se pět denárů. V evangeliu měli ještě cenu

vrabčící, nyní už nemají žádné. Považují se za havěť, protože k ničemu nejsou. Druzí ptáčci jsou k všeličemu. K vykrmení, k snášení vajec, k zpěvu, k okrase, k chytání škodlivého hmyzu.

Ale i vrabec má účel. Myslíti, že není k ničemu, je hrubý omyl. Vrabec je ptáček evangelia. Ne již onen starozákonní poustevníček přebývající sám na střeše, ale družný pták stromů galilejských. Dva vrabečky možno koupiti za pětihaléř. A přece Otec nebeský je živí. Čím více tedy pečuje o člověka, jenž má cenu daleko větší. Vrabec je ptáček božské Prozřetelnosti. Pohledem na něho se mají utěšovatí chudí, nemocní, opuštění, nešťastní, zoufalí. Proto jsou vrabci všude. Proto jest jich tolik. Proto nás neopouštějí ani v zimě. Chtějí nás těšiti v naší bídě. Jsou veselí za nás.

Jdu-li z vinohradu, nalézám na cestě černé brouky. Nevím, jak se jmenují. Nezáleží na tom. Nastavuji jednomu nohu. Brouk se zarazí a chvíli čeká. Neví, co to. Potom se snaží obejít tu černou obludu. Nastavím mu druhou nohu těsně před hlavu. Stáhne tykadla, schýlí hlavu, přikrčí nožky. Dělá se mrtvým. Převrátím ho hrotem hole. Leží nznak a nehýbe se. To na ochranu před nepřáteli, kteří požírají jen to, co se hýbe. Poodejdu-li, nechá své hry, bude opět živý a poleze dále.

My lidé to umíme také. Bůh je tu a my jsme mrtví.

V kořenech habrového pařezu mraveniště. Svět v malém. Kolikrát jsem stanul nad hemžící se kupou trouchnivějšího listí, ulámaných větviček, opadlých lišejníků, oživenou čilým nárůdkem. Podlehl jsem i pokušení vbodnouti hůl do té hromady a způsobiti jakési zemětřesení. Zděšení, zmatek mezi pilnými pracovníky. A po chvíli uklidnění, jako by se nic nestalo.

Byli a jsou trpělivi učenci, kteří věnovali život

pozorováním těchto tvorečků. Jedním z nich je profesor Forel. Líbil se mu jeho pokus s mravencem. Ten pokus jest:

1. Utrhnete-li široký list papíru, na němž mravenec putuje k svému hnízdu, a přemístíte-li list, hmyz bude putovati na listě nikoliv ke skutečnému ústí mraveniště, ale ve směru rovnoběžném k své prvotní cestě.

2. Položte nějaký poklop na mravence takto přemístěného, mravenec v temnotě se zastaví. Zdvihnete-li poklop po několika hodinách, mravenec nastoupí zase svou cestu. Ale tentokrát nová dráha jeho není již rovnoběžná k prvotnímu směru; s tímto prvotním směrem svírá úhel, který měří přesně, oč se země otočila, pokud trval pokus. A nad to, proběhnuv vzdálenost rovnou té, která mu zbývala proběhnouti ve chvíli, kdy jste jej utrhli, mravenec již nejde dál; bude se točiti v kruhu kolem neviditelného pólu. Tento pól jest místo, jež by bylo zaujalo ústí mraveniště, kdybyste nebyli zakročili.

Toto pozorování jest hodno podivu. Hodí se především myrmikologům, kteří mají dosti času a trpělivosti, aby ten pokus opakovali, nebo jiné podobné s mravenci konali.

Také se hodí matematikům, kteří z počínání mravence mohou vyvoditi důkaz proti Einsteinově teorii relativity. Řeknou totiž, že podle Einsteina by neměl dbáti mravenec, že země se točí, a měl by se očima neb čichem přesvědčiti, kde je mraveniště. „Ví-li“ však mravenec, že země se točí a pro samou geometrii zapomíná se vrátiti domů, existuje prostor absolutní a Einstein nemá pravdu.²

Apologetům se bude neméně líbiti pokus Forelův. Budou míti nový doklad, jak moudře a účelně je uspořádána příroda. A budou se tázati emfaticky: Odkud mají tito tvorové tak přesný instinkt? Sami od sebe nikoliv. Nelze věřiti, že by život byl jen slepou hrou činitelů mechanických a chemických. Je třeba předpokládati nejvyšší Inteligenci,

která vše uspořádala nejvyšš účelně a moudře.

Naturalisté budou tvrditi, že právě tento pokus ukazuje, jak i živé tvorstvo se řídí zákony mechanickými; a je-li někomu nápadna intelligence mravence, řeknou, že jim, naturalistům, divna není, poněvadž duše zvířecí se liší od duše lidské jen stupněm, ne podstatou.

Vitalisté se budou tázati, proč nehledá mravenec ústí mraveniště svými smysly, což by jistě bylo zcela naturalistické, a proč vykonává transformaci uloženou násilnou změnou v jeho cestě: a řeknou, že zde právě se ukazuje, kterak život je řízen činiteli nadmechanickými.

Mystik však řekne: ten mravenec jsem já. Jdu domů — k Bohu. Ten černý poklop, který mne svádí s pravé cesty, je tento svět. I když bloudím sveden jsa zákony země, nepřestává duše má kroužiti jak ztracený pták kolem Pólu neviditelného, z něhož vyšla a k němuž se opět musí vrátiti.

Vidím z okna, jak holubi přeletují střechy třepetavě; jest to, jako bys velikým šátkem prudce zamával. Lidé jim dělají budky a zavěšují pod zástřeší nebo přibíjejí na sloupy. Mladé zabíjejí, dříve než jim uletí.

V Benátkách je krmí cizinci na náměstí sv. Marka. Za líru prodává se kornout kukuřice. Kdo chce mít památku, dá se fotografovati s holubem. Dostí dá práce, než holub pořádně usedne na ruku neb na rameno. Nezbývá než čekati na příznivý okamžik. Také v Lyoně se to dělá na Place des Terreaux.

Kde jinde hledati původ této lásky k holubům než v Písmě? Noe vypustil po potopě tři holubice. První se vrátila brzy, neb nenalezla, kam by usedla. Druhá též se vrátila a přinesla v zobáku olivovou ratolest. Třetí pak se již nevrátila, poněvadž vody již opadly. Při křtu Páně se zjevil Duch Boží v podobě holubice na znamení, že se počíná nový život, jako se počínal po potopě.

Holubice vrká neotvírajíc zobáku. Proto značí vnitřní modlitbu.

Značí též něžnost, mírnost, plodnost a lásku. Jako holubice teplem svého těla zahřívá vajíčka, aby se z nich zrodil nový život, tak Duch svatý zahřívá srdce člověka, aby se z něho rodilo dobro.

Zvěstovatelko nového života, poselkyně míru, pěvkyně lásky, ty, jež nikdy neusedáš na bahno, ty, jež na výšinách přebýváš svatá a čistá, podobo Ducha, buď podobou duše!

Za tichých nocí zněl z rybníčku žabí zpěv. Staré žáby rytmicky rochtaly, mladé tenkými hlásky zpívaly sladké melodie. Nyní je konec. To místo i s rybníčkem koupil můj bratr a umínil si, že tam zřídí zahradu. První rok ještě tam nechal rybníček. Druhý rok položil koleje od slínových teras, jež vroubily pozemek k rybníčku. A zavezl jej. Uprostřed zbyla tůň a do ní se uchýlily poslední rybky. Žáby se ukrývaly v rákosí, které tam nepřestávalo bujetí.

Letos bylo vypleněno vše. Když jsme procházeli zahradou, jedna žabka nám odskočila s cesty. Bratr řekl: Poslední vlastenka. Jen tu jednu jsme viděli. Co ty druhé? Zahynuly asi nebo se odstěhovaly. Jediná zůstala. Usmáli jsme se na ni a neublížili jí.

Proč asi? Pocítili jsme, že i žába je schopna lásky. Miluje své bahniště. Zpívá i v kalu.

Viděl jsem kdysi preparát žabího srdce. Bylo zavěšeno na háčcích a bílo. Jeden háček byl nitkou spojen s přístrojem, který pohybem ručičky naznačoval činnost žabího srdce. Žába byla mrtva a srdce žilo.

Zemřeme, ale láska nás přežije.

V bedně od cikorky králíčí rodina. Veselá samice, bílá jak sníh, s červenýma očima. Kolem devět mladých králíčků. Mají předlouhé uši a vykukují

brlení mrkající pysky. Bylo jich dvanáct, ale tři odstrčila samice a nechala zhynout, poněvadž by jich nebyla uživila.

Představil jsem si tu tři mláďata vyvržená, schoulená v koutku bedny, třesoucí se zimou a umírající hladem, zatím co šťastnější bratříci ssají mléko matky.

Nezasloužená smrt vždy budí otázku: Proč? Ta otázka by nás netrápila, kdybychom měli na paměti, že nicota a nebytí jest náš přirozený stav a že život je milost podmínečně udělená.

Být či nebýt? táže se Hamlet s tragickou grimasou. Je rouháním takto se tázati, je-li život věčný. A není-li věčnosti, je to směšným okolkováním.

Řekne se, že je podivno uvažovati takto nad bednou s králíky. Přejde na to, jak uvažujeme, ne kde.

Ostatně člověk nosící v sobě určité myšlenky o životě a smrti sotva je podivnější než člověk chovající v bedně králíky, aby se jimi živil.

Když bylo jaro, přiletěl motýlek a na zelenavé, sotva utvořené plody trnek nasnášel vajíček. Z nich vylíhli se časem červíci a živili se masem rostoucích plodů. Bylo to lehké poznat. Na některých bylo viděti dírký zalévající se bílou klišovatinou. Předčasně zamodrávaly a zrály. Některé spadly na zemi i s červem. Jiné se udržely na stromě. Tu červ napasený již a tlustý opustil plod už sám. Viděl jsem jednoho, jak po slizkém, na vzduchu tuhoucím vlákně, jež ze svého těla vylučoval, zvolna se pouštěl k zemi, aby se tam zakuklil.

Tak hynou duše. Když kvetou, zasévá do nich démon símě zla. Červ hříchu je rozhlodává a zhnusuje svým kazem. I stárnou nepoznávající radosti mládeží. A veliký Ničitel, Pán propasti, je strhuje nakonec do hlubin zkázy. Někdy je opouští, dříve než spadnou. To proto, že zlo již jest dokonáno. I pospíchá, aby se připravil ke zhoubám ještě větším.

Pane profesore Bayere, kterýž přednášíte zoologii na Vysoké škole zemědělské, nebyl jsem zrovna nejlepším vaším žákem. Myslím tedy, že jste již na mne zapomněl. Já na vás ne. Jste mi podnes zosobněním vědy. Vědy, která ví, jak, ale neví, proč. Která vidí povrch, ale nechápe podstaty. Kdybyste náhodou četl, co tu vykládám o zavíječi, řekl byste, že je to hodně naivní. Vy jistě přednášíte o takových červech učeně a dlouze. Nevím, zdali uznáváte, že tento viditelný svět jest jen obrazem světa neviditelného. Myslím, že to neuznáváte. Pro vás je takový červ jen škůdcem ovocného stromoví. Já zase myslím, že jest naivním mysliti, že by mohli býti nějací tvorové, jichž úkolem by nebylo nic jiného než škoditi stromům, jako by se nedalo kažení stromů obstarati jinak a lehčeji.

Čtu Písmo a přesvědčuji se, že úkolem červů je také poučovati. Nelekejte se, ne poučovati dobré profesory, nýbrž špatné proroky. Když Jonáš litoval, že nezhytnulo Ninive, poslal Hospodin červa, aby zkazil bylinu, v jejímž stínu prorok odpočíval. Když pak Jonáš litoval stromu, řekl Hospodin: Ty žalost máš nad skočcem, o němž jsi nepracoval, aniž jsi učinil, aby vzrostl, který za jednu noc se vypučel a jedné noci zahynul; a já bych neměl soucit míti s Ninivem, městem velikým, v němž je více nežli stodvacet tisíc lidských bytostí, jež nedovedou rozlišovati pravici od levice, a množství dobytka? (Jon. 4. 10—11.)

Je jasné, nad čím máme míti žalost a nad čím ne.

Žňové horko a všude plno much. Předem okoušejí všeho, co člověk jí. Padají do polévky. Vpíjejí se do střídy čerstvého chleba. Pasou se na víčkách spících dětí. Usedají na zpocené ruce sekáčů. Znečišťují obrázky svatých. Dotírají na dobytek. Chlév je jejich úl.

Lidé se proti nim brání. Za mého dětství bývaly

skleněné mucholapky, naplněné sladkou tekutinou. Tam se mouchy topily. Stařenky a chůvy je zabíjely koženými lepačkami. Nyní rozvěšují proužky papíru napuštěné lepkavým, jedovatým sirupem. Sotva tu usedne hmyz, již se přilepí a zvolna hyne.

Kananejci ctili modlu Belzebuba. Pán much značí jméno Belzebub. Vzývali ho proti mouchám. Židům byl Belzebub knížetem zlých duchů. Vinili Krista, že pomocí Belzebuba koná zázraky.

Úkolem much je trápit a ničit. Trápit člověka a ničit jeho potravu. Smyslem jejich bytí jest nenávidět člověka. Hubit život i vše, co životu slouží.

Mouchy zobrazují hněv satanův. Svatá Terezie praví, že ďábel je ten, jenž nemiluje. To je ještě laskavě řečeno. Ďábel je ten, jenž nenávidí. Nenávidí Tvůrce a tvorstvo. Zničil by všechna díla Boží, kdyby mohl. Jsou však nezničitelná. Ani ďábel ani člověk nemá moci, by zničil něco ať živého ať neživého. Opravdu zničil; způsobil, aby nebylo, co bylo dříve. Lze něco spáliti, v plyn proměnit, rozdrtit, ale to není zničení. Zničit může jen ten, kdo stvořil.

Atheism je ďábelství. Služba Belzebubu. Ale dejte ateistovi nejmenší prášek, molekulu, a řekněte, aby ji zničil. Bude bezmocný proti tomu prášku. Je bezmocný proti prášku, protože je bezmocný proti Bohu.

Atheism je v podstatě vztek. Ne úsudek, ne poznání, ne přesvědčení, ani ne nemoc. Je to vztek proti bytí. Jméno Boha jest Jahve, Jsoucí. Jméno satana je Belzebub, Pán much.

Jak pán velí, vrhají se na vše, co jest. Neodežene jich. Stále se vracejí na totéž místo. Jsou neodbytné, bojovné, zuřivé.

Byla by to statečnost, kdyby to nebylo zoufalství.

Hrbí se, hrbí u vody vrby. Jádru jim vyhnulo — dutina v kmeni. Dovnitř sáhneš — tož tlení. Myslí si zima: Nemá už života krbál ten dutý.

V lednu sic vrba si nad vodou klímá, v březnu jí — nalíty mízou — zryšaví pruty.

Píšťalku z jednoho prutu uklepu si. To bude píšťalka pastýřská. A aby se nikdo nemýlil: bude to píšťalka apoštolská. K zoufalcům zazní takto:

I když je prohnulo v srdci jak v hrobě, je třeba jen dočkati jara.

Z duše se vyřine míza kajících slz.

Tato růže v zahrádce má dvojí život: je to šípkový keř a madame Fouchée — je to pláň a roub.

Je to jako v duši: život přirozený a život nadpřirozený. Přirozenost — pláň, bujně sice, ale neušlechtilé. Nadpřirozenost — roub milostl, účast na božském životě.

A obojí život spojen, sloučen v život jediný.

Madame Fouchée kvetla celé léto bílými, trochu zarůžovělými květy.

Noční vichřice. Kmen se odpoutal od kolu. Několik hodin se zmítal v dešti a větru. Byl to tanec smrti. Korunka štěpu tloukla do kolu. Znělo to jako nárazy suchých kostí. A k ránu — vyštíplý roub ležel na zemi a zkomolený kmen čněl truchle k nebi ještě nevyjasněnému.

Byla to smrt, ale nebyl to zánik. Keř vyhnal na plno plané své ratolístky. Byl zase tím, čím dříve býval — šípkovým keřem, rosa canina, růže psí, die Hundrose.

Procházím Odměrami. Staré vinice s kmeny silnými, křivolakými, rozsochatými. Pruty volně rozrostlé, nesvázané. A nové vinice s kmeny přízemními, nerozeklanými, tenkými. Pruty štíhlé, vysoké, bujné.

Réva — znak Krista. Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti, řekl Pán.

Jsme s ním spojeni. Žijeme v něm a on v nás. Je to spojení životné, vnitřní a ústrojné. Bez něho jsme mrtvi jako ratolest odříznutá od kmene.

A dívám se, co právě učinili vinaři. Révové pruty svázali slaměnými poutky. Jinak by rostl každý prut po svém, každý na jinou stranu. Nejedna by klesla k zemi pro přílišnou délku a zastíňovala by nadhlaví, které už je plné hroznů.

Pruty v jednotě — Pán se modlil, aby jeho věrní jedno byli. Podle toho poznají lidé, že jste učedníci moji, budete-li se milovati vespolek.

A co ještě učinili vinaři? Vrchy prutů — příliš dlouhé — srpem zutínali. Kdybyste se tážali proč, řekli by vám, že proto, aby se réva nevyčerpávala planými výhony a aby hlavy zesílily.

My jsme ratolesti. Naplano bují naše sebeláska. Pruty jsme my. Hlava je Kristus. Láska naše se vzmáhá. A láska Kristova zakrňuje. To je zvrácené. Svaté Marketě Marii pravil Pán: Věz, že čím více se pohřizuješ ve svoji nicotu, tím více já se ponížuji, abych tě našel.

Lidé tohoto světa blouzní o svobodném rozvoji osobnosti: osobnost křesťana se rozvíjí tím svobodněji, čím více se v ní rozrůstá láska Kristova. Řekl to Jan: On musí růsti, já pak se menšitl.

Hle, již slunko rozehřívá vlničnou kotlinu a dovažuje, jak vinaři říkají, víno v hroznech. A zrnka jejich, doposud zelená a tvrdá, počínají se nalévat, žloutnouti a měknouti.

Požehnané ruce vinařů, které pečujete o symbol Kristovy lásky. Šťastní!

V révě jest obveselení srdce lidského.

Na čtrnácti stranách své knihy *Le double jardin* vykládá Maeterlinck o chrysantémách. Jsou mu typem květin, které se naučily poslouchat člověka. Jejich květ je tak proniknut lidským myšlením a chtěním, že je lze nazvat téměř lidskými. Povstaly z prostých květin vesnických zahrádek před sto lety a rozrostly se a rozkvetly pod rukama zahradníků v nesčíslné množství skvělých varlet. Jsou to vážné, malé podzimní víly, stojící královsky pod velikými skleněnými zvonci, jako zakleté čarodějným heslem a ztrnulé ve svých tanečních pózách — ne, jsou to malé světice, které poslouchaly hlasu věčné lásky, daly se proniknouti zcela vůli Boží a v paprscích milosti vše přetvořující a vše povznášející rozkvetly všemi barvami ctností.

Věčný Zahradník pravil svaté Kateřině Janovské: Má dcero, ať tě nikdo neslyší říkat! Chci nebo nechci!

A učinil ji chrysantémou.

Kvítí polní je všecko ostatní kromě chrysantém. Chrysantémy jsou květy, kterým člověk poroučí. Polní kvítí, chrpy, máky, pampelišky, stračky, čekanky jsou květy, kterých člověk neposlouchá.

Nepředou a netkají a přece ani Šalomoun ve vši slávě své nebyl tak oděn, jako jedno z nich.

Nepečujte o oděv svůj! tak učí polní kvítí. A člověk neposlouchá. Pečuje úzkostlivě. A přece Otec nebeský ví, čeho potřebuje člověk. Pečuje příliš. A přece všecka krása dcery královské je zvnitř.

Tělo je ověšeno hedvábím. A duše nemá lásky.

Nikdo neposlouchá polních květin. Nedivme se, že ani básník už nedovede uhodnouti, k čemu jsou. Uchovávají věrně tajemství svého neznámého úkolu, praví o nich, představují však určitou myšlenku, důsledné chtění, nezničitelný úsměv země.

Člověk jich neposlouchá. A jdeš-li zrána polí, vidíš, jak v jejich kalíšcích se třpytí rosné slzy. To

květiny pláčí jak zoufalé, mladé učitelky, které si nedovedou udržeti kázeň ve třídě.

Žlutá se zrající pšenice. Cosi se vine po štíhlých stéblech. A kvete to nálevkovitými květy. A ty květy jsou bílé nebo růžové. Jsou otevřeny jako dlaně žebrajících.

Pšenice zraje. Značí Krista obětujícího se. Ne-
padne-li zrno pšeničné do země a nezemře, nepři-
nese užitku.

Značí Krista dávajícího se za pokrm duší.

Svlačec se ovíjí okolo stébla: toť duše hledající
a milující Pána.

Mnozí se blíží k němu, aby ho slyšeli, jako Mag-
dalena. Jiní, aby byli uzdraveni, jako žena krvoto-
ká. Jiní, aby se mu klaněli, jako Magové. Jiní, aby
mu sloužili, jako Marta. Jiní, aby překonali svoji
nevěru, jako Tomáš. Jiní, aby ho pomazali vonnými
mastmi, jako Magdalena, Josef a Nikodem.

Ale jeho božská Sulamit ho hledá, aby ho nalez-
la, a našedši ho, nechce nic jiného, než objímati
ho:

Hledala jsem ho, ale nenašla,
Našli mě ponocní, hlídači města.
Zřeli jste toho, ježž miluje duše má?
Sotva jsem od nich poodešla,
našla jsem toho, ježž miluje duše má.
Chopila jsem jej a nepustila.

(Velepíseň 3. 3—4.)

Tráva je všude, kam pohlédneš. A tráva není asi
jen k tomu, aby ji sežrala sousedova kráva.

Co je zelené, znamená naději, život, skutečnost.

Mystikové jsou pozorovatelé celkem nevědečtí,
asi jako básníci. Vědec mikroskopuje a analyzuje.
Vědec rozebírá květ petrklíče chladně a bez citu.
Básník vrátivši se z přednášky Darwinovy, napsal
o něm verše:

Petrklíč na břehu řeky
byl mu žlutým petrklíčem
a nebyl ničím jiným.

Stupnice je taková: kráva bylinu žere, botanik ji analyzuje, mystik se na ni dívá.

Kontemplace je dívání.

Tráva je zelená. To je poučení, že země tato jest zemí naděje, kde nemáme města zůstávajícího, nýbrž vyhledáváme budoucího. (Žid. 13. 14.)

Hm, řekne botanik, vy jste mě, pane, přirovnal ke krávě, jako bych já nic více nevěděl o bylinách než ta kráva. Platí to však o vás, ne o mně.

Co vidíte? Že tráva je zelená. To přece vidí kráva také. Kdybyste byl moudřejší, dal byste si ode mne vypravovati zajímavé věci o rostlinách. Rostliny jsou bytosti velmi inteligentní, pane. Jsou neuvěřitelně vynalézavé v úsilí o dobytí zemského povrchu a o rozmnožení svého bytí. Jejich osud jim v tom brání: kořeny svými jsou nehybně připoutány k půdě. Vědí, čemu se mají vzpírat: všechny síly své soustřeďují, aby osudu svého kořene ušly květem. Zkoumáme-li úpravu květin, výzbroj plodů, ochranná opatření a konečně úžasná zařízení rostlin, zvláště vstavačovitých, k vzájemnému oplozování květů pomocí hmyzu, všude shledáváme účelnou snahu překonati osud. Každý květ má svou myšlenku, svou zkušenost, které užívá ve svůj prospěch. A srovnáme-li mechaniku květů s lidskými vynálezy, vidíme, že květy měly dokonalá zařízení již v době, kdy člověk užíval jen nemotorných nástrojů kamenných.

Pozorujeme-li na příklad, jak *Coryanthes macrantha* láká včely, můžeme pokládati téměř za dokázáno, že květy znají a dovedou využítkovati vášní hmyzu. Vstavač *Coryanthes* láká včely sladkou vůní šťavnatých výrůstků a počítá s tím, že včely se budou tlačit v jeho květu, až jedna spadne do nádržky s čistou vodou, a jsouc nucena vyléztí určitým východem, dotkne se pestíku a po-

práší se pylem. V jiném květu pak včela taková stejným způsobem oplodní pestík. Toto zařízení, v němž ona tekutina není určena k lákání hmyzu, nýbrž jen k tomu, aby se v ní omočil, lze nazvat přímo ďábelskou kombinací a macchiavellským plánem.

— To je velmi zajímavé, praví kontemplátor, a uniká to ovšem oku neoborníka. Co však soudíte o původu inteligence rostlinné?

— O tom jsem nepřemýšlel.

— Nezdá se vám, že je dána rostlinám Inteligencí svrchovanou?

— Co míníte Inteligencí svrchovanou?

— Boha.

— Té hypotézy nemám zapotřebí.

— Vidíte, sousedova kráva také ne.

Drobounké kvítky pampelišky jsou stěsnány na rozšířeném lůžku v malícký úbor podobající se jedinému květu.

Pampeliška je hvězda zelených mezí. Své pokoře se naučila ode hvězd.

Hledíš na Polárku a vidíš jen jedinou hvězdu — a přece jsou to hvězdy tři.

Díváš se na pampelišku a myslíš, že je to jediný květ, a je to květů množství.

Pampeliška je žákyní hvězd a proto svítí jasně žlutým světlem.

Moudrost její je nebeská. Velikost její je v prostotě.

A její plody jsou nažky s bílými chocholky sestavené v bílou kouli. Zavane větřík — i rozletují se. Zobrazují učedníky, které Pán poslal bez mošny a bez obuvi do světa. A větřík je Duch svatý, který vane, kde chce, a slyšíš jeho hlas, ale nevíš, odkud přichází a kam jde.

A větřík nese nažky na místa suchá i vlhká, měkká i tvrdá, hostiná i nehostiná, úrodná i pustá, blízká i vzdálená. A ony letí, kamkoliv je nese.

OBYČEJNĚ VĚCI

Cigareta! Zobrazuje pomíjivost. Tutto passa — vše mívá, volala by svatá Kateřina Sienská, kdyby viděla někoho kouřiti. Todo es nada — vše je nicota, volala by svatá Terezie.

Cigareta — toť tráva, jež dnes jest a zítra shoří podle kázání na hoře. (Mat. 6, 30.) Vše se rozplývá v dým. A zbývá jen popel — pravá podstata lidské tělesnosti. Prach jsi a v prach se obrátíš. Kouření by mohlo býti úkonem adoračním, kdyby člověk kouřící byl pamětliv své nicoty a kdyby si řekl: Sic transit gloria mundi, když odhazuje opalek.

Avšak člověk nekouří, aby vyznával svoji slabost, nýbrž aby na ni zapomněl. Hlad, žízeň, zimu, nepohodu vydržel voják, měl-li cigaretu. Při útoku kouřil kdekdo. Kouřením se překonává strach. Kouření je znak mužnosti. Malí hoši kouří tajně, poněvadž by rádi byli muži. Ženám nesluší, když kouří.

Moralisté budou vykládati, že kouření je vášeň. Hygienikové budou říkati, že kouření škodí zdraví. Finančníci si budou stěžovati, že tolik a tolik milionů se ročně prokouří. Estetikové budou poukazovati, že kuřáci mají žluté zuby.

Ale lidé budou dále kouřiti, poněvadž se stydí za svoji slabost. Chtějí býti stateční, neboť jsou zbabělí. Chtějí býti klidní, neboť se rozčilují pro maličkosti. Chtějí býti mužní, neboť jsou křehcí.

Jeden misionář cestou vlakem kouřívá. Žertem prý odhaduje vzdálenosti podle počtu doutníků, jež cestou vykouří. Je to daleko tři vlržinky, říká na příklad.

To je více než vtip. K pahrbkům věčným je daleko. Nohy člověka jsou slabé, srdce člověka je nestatečné, život člověka je krátký. Cigareta je míra

lidství: míra síly, míra cesty, míra života. Jak daleko mám ještě? Snad již jen — jednu cigaretu.

Dívá-li se člověk na krabičku sirek, připadají mu na mysl jen obyčejné náměty, hodící se tak do školních čítanek. Malá jiskra — velký požár. Prometheus na skále — užitečnost ohně. Od křesadla k zápalce — vynalézavost lidského ducha.

A poněvadž takové náměty jsou ubohé, neútěšné a přežvýkané mnohokrát, je patrné, že člověk má vždy jen takové myšlenky, jakých je hoden. Člověk myslící člověcky jest jako oběť Ellášova — vůl ležící na hranici a čekající, až nebe sešle oheň, který by jej strávil ke cti Hospodinově.

Sírka je kus dřeva, který nevzplane sám od sebe. Musí se mu pomoci. Trochu fosforu a síry ji učiní schopnou, aby se vznítila. Škrtni — zasyčí hlavička, prudce zahoří, zapáchne, ale potom hned ztichne, a plamének pokojně se vpíjí do dřeva. Rozeznej, co ďábelské a božské v tom škrtnutí! Zasyknutí hadí, zápach zmaru — toť ďábelské. Tichý a čistý plamének — toť božské. To dřevo hořící — lidský duch. Ne to prudké vzplanutí, ale ten tichý plamen vítězí.

Archanděl Michael bojoval s ďáblem o tělo Mojžíšovo. Kdo by pochyboval, že andělé a ďábli bojují o živoucí lidské duše?

Kdosi si dal práci a počítal, kolik sirek je v krabičce. Shledal, že jich tam je nestejně. Vypočítal, kolik získá továrník, dává-li do krabičky o sirku méně. Podivné, nač lidé přijdou a nač mají kdy.

Ó pastýřové duší! Počítají-li unudění lidé sirky, počítejte duše! Všechny jsou určeny, aby hořely ohněm Božím. Věčná Pravda dí: Oheň na zem pustit jsem přišel, a co chci jiného, než aby se vznítil?

— Proč vzdycháš? ptala se jehla hedvábí.

— Protože do mne pícháš, odpovědělo.

— Nerozumíš mi, pravila jehla, cítíš jen bodání mého hrotu: ale viz, co ti nechávám! Projdu tvým tělem a opět odejdu. Za to budeš zářiti stříbrem a zlatem: rozkveteš spanilými květy a něžnými obrazy. A nakonec budeš zdobiti oltář Nejvyššího.

— Rci, jaké je tvoje jméno? távalo se hedvábí.

— Jméno mé je Bolest, zašeptla jehla.

Na obyčejné věci se dívají netoliko špatní mystikové, ale také dobří povídkáři. Dobrý povídkář potřebuje pro svůj děj, aby se dva manželé rozešli. Je neuvěřitelné, že mu k tomu postačí utržený knoflík. Neboť utržený knoflík způsobí, že manžel je nespokojen. Z jeho nespokojenosti povstane hádka. Z hádky povstane nepřekonatelný odpor etc.

Také dobří ekonomové se dívají na knoflíky. Takový ekonom dovede udělati o knoflíku celou přednášku. Vyloží, kolik lidských rukou pracovalo, než se dostal knoflík na kabát. Začalo to v bavlněných plantážích. Prošlo se skladišti, přístavy, nádražími, přádelnami: tak vznikl látkový povlak knoflíku. Pak se začalo dobýváním rudy železné, prošlo se hutěmi, tavírnami, plechárnami, strojírnami: tak vznikl plechový kotouček knoflíku.

Na knoflíky myslí i dobří humoristé. Jeden byv třikrát operován a máje jíti na operační stůl po čtvrté, prosil ironicky chirurga, aby to břicho udělal na knoflíky — prý pro další případy.

Z toho vyplývá, že o knoflíku bylo řečeno již téměř vše. Lze tedy opakovati o knoflíku jen obecné pravdy. Knoflík drží vždy jen určitou dobu. Potom se utrhne. Utržený knoflík je vždycky událost nepříjemná. Povaluje se pak leckde jako nemilá připomínka něčí nepořádnosti. Knoflík ovšem za nic nemůže. Od chvíle, kdy jej přišili, byl trhán. Držel, dokud držela nit.

I duše je tak trhána: pokušením, bídou, neštěstím.

Bylo jedno krásné děvče. I přišel svůdce nastrojený a uhlazený. Odolalo. Přišel svůdce bohatý. Odolalo. A nakonec přišel svůdce, který nebyl ani hezký ani bohatý. A děvče podleгло.

Proč? Ach, proč?

K přesmutným myšlenkám vedou i dobří novelisté, kteří z knoflíku dělají příčinu neštěstí, i dobří ekonomové, kteří vidí na knoflíku tisíce rukou, i dobří humoristé, kteří pomocí knoflíku dávají špatné rady lékařům.

A proto nechte duši, ať vzpomíná na dobu svého nevinného dětství, kdy utržený knoflík jí vnukal jen krásné a radostné myšlenky. Bylo jaro a jižní slunce se opíralo o bílé zdi chalup. A tam si chlapci hráli o knoflíky ...

✱

Vůdce národa měl na svém stole kámen, kterým po něm hodil někdo z pošťvaného davu. I obyčejný kámen může mít neobyčejný význam.

V Padově ukazují poklad v basilice svatého Antonína: množství kalichů, monstrancí, relikviářů misek, zlatých i stříbrných skvostů. Oči přecházejí, když se na vše díváš. Nakonec vezme kněz obyčejný kámen a řekne: A zde je nejdražší věc tohoto pokladu — kámen, který míval pod hlavou svatý Antonín, když spal.

Hle, co může připomínati kámen: hřích nebo pokání za hřích.

Jinak sotva kdo si všímá obyčejného kamene. Lidé se dívají toliko na kameny drahé. Poutá je, co visí na hrdle žen a co zloději kradou a imitátoři falšují. Kameny neobyčejné svádějí ke lži a loupežné vraždě. Kamenům obyčejným zbývá úkol obyčejný: aby sloužily pravdě a životu.

Pravdě: neb přikázal Hospodin: Kdo by se rouhal jménu Hospodinovu, smrtí ať umře: všecka obec uháže ho kamením. (Lev 24, 16.)

Životu: neb z kamení se staví dům.

A dům je symbolem Církve, chrámu duchovního, vystavěného k záchraně duší. Co neužitečného,

v něm stalo se užitečným, co bez cíle, v něm našlo cíl, co nespojeného, v něm spojeno v jednotu. A kámen, jež zavrhl stavitel, stal se kamenem úhelným. Velekněží zavrhlí Krista, avšak Bůh ho oslavil, učinil jej kamenem úhelným — hlavou církve, aby sjednotil lidstvo veškeré, židy i pohany, jako kámen úhelný spojuje v celek dvě zdi.

Kamením bývali trestáni rouhači. Tak kázal Hospodin. Na dřevě pykali zločinci. Tak kázal Caesar. Ne na dřevě cedrovém, ale na dřevě obyčejném.

Kamení sloužilo majestátu Boha. Dřevo sloužilo majestátu člověka.

Kříž je dřevo. Umělý strom. Na jeho větvích místo ovoce visí člověk. Ten strom je mrtvý a neroste. Člověk je živý a umírá.

Hyne zloděj, aby pokladny byly bezpečny. Hyne lupič, aby pocestní pokojně mohli putovati. Hyne vrah, aby lidé jisti byli životem. Vždy totéž se dalo na dřevě: jeden umíral, aby všichni mohli žít.

Kříže rodily ovoce: bezpečnost života časného. Jeden jediný zrodil bezpečnost života věčného. Nezakořeněn v zemi, jež se chvěla a pukala, neživen sluncem, jež haslo, strom z mrtvého dřeva nesl původce Života.

Když se stěhujeme, nestojí za to, abychom vytahovali ze zdi hřebíky. Nemají ceny. A přece nemůžeme býti bez nich. Zavěšujeme na ně, co máme užitečného a pěkného. Jen třeba je dobře zatlouci. Vezmeme kladívko, nasadíme hřebík a tlučeme na hlavičku. Někdy se zkříví. Je to naše vina: udeřili jsme nerovně anebo příliš silně. Hřebík se nebrání. Neodporuje. Vniká do tvrdé omítky a neopouští místa, které jsme mu určili. Nese a drží věci, které na něj pověsíme. Země je přitahuje, ale hřebík je drží.

I jest hřebík obrazem Syna člověka, jenž nepřišel, aby mu bylo slouženo, ale aby sloužil. Jenž ne-

činil vůli svou, ale vůli Otce nebeského. Jenž povýšen byv od země, přitáhl všecko k sobě a přiblížil k nebi.

Mezi nebem a zemí pněl přibit hřebíky na dřevo. V místa hřebů vložil nevěřící Tomáš své prsty a zvolal: Pán můj a Bůh můj! Rány hřebů si ponechal Pán i na svém oslaveném těle: neb jeho vzkříšení je právě tak reálné, jako bylo jeho utrpení.

Svaté hřeby nalezla císařovna Helena. Když je vezla darem svému synu, vhodila jeden do hlubin Středozemního moře, majíc v úmyslu navždy utišiti strašné jeho bouře. Svatý Řehoř Tourský to vypravuje v VI. kapitole své knihy O slávě mučedníků a dodává, že od té doby se moře vskutku změnilo a přestalo býti tak nebezpečným.

Za tisíce let ponoří se do hlubin mořských potápěč a vynese svatý hřeb. Snad nebude už znáti jméno Boha, jenž na něm pněl, a bude jej považovati — za obyčejnou věc.

POZNÁMKY

PRAVDA A SLOVO

- 1 Otokar Fischer, *Duše a slovo*, Melantrich, Praha 1929.
- 2 Nicolas Malebranche, *De la recherche de la vérité*, livre II., 2me partie. Cit. podle L. Bridet, *Les meilleures pages Malebranche*, J. Duvivier, Tourgoing 1924, p. 35.
- 3 Paul Bourget, *Le démon de midi*, Plon, Paris 1929, Tom. II., p. 253.
- 4 A. Gratry, *Les Sources*, G. Grès et Cie, Paris 1926, p. 18—19.
- 5 A. Vieyra, *Sermon sur la parole de Dieu*, Oeuvres, Tom. II., p. 28. Cit. podle R. Plus, *Prédication réelle et irréelle*, Spes, Paris 1926, p. 51.
- 6 S. Augustinus, *Sermo 10 de verbis Domini*.
- 7 Vladislav Vančura, Markéta Lazarová, Sfinx, B. Janda, Praha 1931, str. 105.
- 8 Thomas Mann, *Buddenbrookové*, Melantrich, Praha 1930.

K PAHRBKŮM VĚČNÝM

- 1 S. Thomas Aq., *Summa Theol.*, 2—2, q. 46, art. 1.
- 2 S. François de Sales, *Traité de l'amour de Dieu*, Le coffre, Paris 1928, Tom. I., p. 238.
- 3 Jean de Bernières, *L'Homme intérieur*, Paris 1684, cit. podle Henri Bremond, *Histoire littéraire du sentiment religieux en France*, Bloud et Gay, Paris 1926, Tom. VI., p. 237.
- 4 Cituje J. Calvet, *Le renouveau catholique dans la littérature contemporaine*, F. Lanore, Paris 1927, p. 160.
- 5 Cituje Manuel illustré de la littérature catholique en France, Spes, Paris 1925, p. LXXIX.
- 6 Cit. podle Émile Baumann, *L'Anneau d'or des grands mystiques*, Grasset, Paris 1927, p. 178—9, 185.
- 7 Johannes Joergensen, *Sainte Catherine de Sienne*, G. Beauchesne, Paris 1924, p. 81.

- 1 G. Grimm, *Die Lehre des Buddha*, Piper & Co., München 1922, S. 162—3.
- 2 H. Denzinger, *Enchiridion symbol. et definit.* 1900, p. 484.
- 3 S. Thomas Aq., *Summa Theol.*, 1, q. 76, art. 8.
- 4 S. Thomas Aq., *Summa Theol.*, 1—2, q. 4, art. 5.
- 5 Oscar Wilde, *The picture of Dorian Gray*, B. Tauchnitz, Leipzig 1908.
- 6 John H. Ingram, *Edgar Allan Poe's Tales*, B. Tauchnitz, Leipzig 1884.
- 7 Jiří Bernanos, *Pod sluncem satanovým*, přel. Boh. Reynek, Stará Říše 1929, str. 170.
- 8 H. Bremond, *Divertissements devant l'Arche*, B. Grasset, Paris 1930, p. 29—30.
- 9 Život svatého otce Antonína, kterýž napsal a mnichům v cizině poslal svatý otec Atanáš, arcibiskup alexandrijský. Z řec. přel. Ant. Stříž, Stará Říše 1929, str. 22—23.
- 10 A. Saudreau, *La piété à travers les âges*, Téqui, Paris 1927, p. 224.
- 11 Johannes Joergensen, *Na výšinách*, Družstvo přátel studia, Praha 1923, str. 47—8.
- 12 Dr. Alois Lang, *Cherubínský poutník*, Úvod do německé mystiky, L. Kuncíř, Praha 1922, str. 156—7.
- 13 *Lettres*, trad. Cartier, Poussielgue, Paris 1886, p. 200—1.
- 14 *Les Oeuvres de Sainte Catherine de Gênes*, A. Tralin, Paris 1926, p. 217—222.
- 15 Svatá Terezie Ježíšova, *Hrad nitra čili komnaty*, L. Kuncíř, Praha 1930, str. 183.
- 16 H. Bremond, *Histoire littéraire du sentiment religieux en France*, Bloud et Gay, Paris 1926, Tom. VI., p. 168-9.
- 17 H. Bremond, *Histoire littéraire du sentiment religieux en France*, Bloud et Gay, Paris 1925, Tom. III., p. 499—500.
- 18 Blaise Pascal, *Pensées et opuscules*, Paris 1904, p. 459.
- 19 H. Bremond, *Histoire littéraire du sentiment religieux*

- en France, Bloud et Gay, Paris 1924, Tom. I, p. 494.
- 20 S. François de Sales, *Traité de l'amour de Dieu*, Le-coffre, Paris 1928, Tom. I., p. 49—50.
- 21 Ibid., Tom. I., p. 52.
- 22 Dr. Sigmund Freud, *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Wien 1922, S. 99—100.

SYNOVÉ EVY

- 1 S. Thomas Aq., *Summa Theol.* 2—2, q. 114, art. 1.
- 2 S. Thomas Aq., *Summa Theol.* 2—2, q. 23, art. 1.
- 3 S. Thomas Aq., *Summa Theol.* 2—2, q. 114, art. 2.
- 4 E. Hello, *Le Siècle*, Perrin & Cie, Paris 1920, p. 115.
- 5 Dr. Jos. Vašica, *Listy svaté Kateřiny Sienské*, B. Kočí, Praha 1930. — Johannes Joergensen, *Sainte Catherine de Sienne*, G. Beauchesne, Paris 1924.
- 6 Andrew Lang, *Panna Orleanská*, Stará Říše 1929. Thomas de Quincey, *Johanna z Arku*, Družstvo přátel studia, Praha 1920.
- 7 Louis Bertrand, *Sainte Thérèse*, A. Fayard & Cie, Paris 1927. — Svaté Terezie Ježíšovy *Kniha o zakládání*, Stará Říše 1917.
- 8 S. Thomas Aq., *Summa Theol.* 2—2, q. 128, ad 6.
- 9 S. Thomas Aq., *Summa Theol.* 2—2, q. 128, art. unicus.
- 10 S. Thomas Aq., *Summa contra gentes*, lib. III. c. 41.
- 11 Anekdota není smyšlena. Tato dvojice byli Brynych a Brychta, jeden profesor bohosloví pastýřského, druhý profesor morálky v Hradci Králové.
- 12 Dr. I. Klug, *Die Tiefen der Seele*, F. Schöningh, Paderborn 1927, S. 246.
- 13 Joseph de Maistre, *Les soirées de Saint-Petersbourg*, Garnier, Paris, Tom. I., p. 64—5.

VIDĚNÍ SVĚTA

- 1 W. Verkade, *Le Tourment de Dieu*, Rouart et Watelin, Paris 1923, p. 12.
- 2 Jean Labadié, *Einstein a mravenec*, Stará Říše 1923, Kurs 7.

OBSAH

PRAVDA A SLOVO

Záření pravdy	7
Vzpouora slov	13
Špatná slova	21
Básníci	28

K PAHRBKŮM VĚČNÝM

Poutník	35
Důkazy	38
Zrození Boha	43
Theocentrism	54
V Kristu Ježíši	54

Z HLÍNY ZEMĚ

Metafory o duši	61
Dvojj člověk	67
Sen života	80

SYNOVÉ EVY

Přátelé	87
Muži a ženy	91
Čtyři metafory o duchovním vedení	99

VIDĚNÍ SVĚTA

Domáci zvířata	113
Různí živočichové	119
Rostliny	127
Obyčejné věci	133

POZNÁMKY	139
----------	-----

Dominik Pecka

SKRYTÉ PAPRSKY

XIV. svazek

EDICE KRYSTAL

Vytiskly

Lidové závody tiskařské

a nakladatelské, spol. s r. o.

v Olomouci

1933

